

با آثاری از

کاظم همایون

محمد بشیر دودیال

دکتر نورمحمد نورنیا

دکتر مصلح سلجوقی

رحمت الله بیژن پور

بهشته خُرم

دکتر ملک ستیز

دکتر ماندانا تیشه یار

توریالی غیاثی

احمدضا فیروزپور

دکتر مجیب الرحمان اتل

اسدالله بلهار جلالزی

سیال یوسفی

دکتر عزیزالله ارال

دکتر ندیمه رسولی

عفیف باختری

دکتر غفور لیوال

صادق عصیان

لیلی غزل

دکتر شفیقه یارقین دیباچ

نوروز نامه

سال دوم ♦ شماره ی دوم ♦ حمل ۱۴۰۳ خورشیدی
دویم کال ♦ دویمه گنه ♦ د ۱۴۰۳ کال د وری میاشت

نوروزنامه

نوروز نیک مرغه

اگر گریه کننده دل ها و دیده ها
اگر تدبیر کننده شب و روز
اگر گرداننده سال و حال
بگردانج حال ما را به نیکوترین حال.

فهرست

سخن نوروزنامه / ۱

بخش فارسی

۱. خوش به حال چشمه‌ها و دشت‌ها و سبزه‌ها / ۴
۲. سمنک‌پزی در مقدم و خوش‌آمدید نوروز / ۷
۳. نیم‌نگاهی به نوروز؛ این جشن نیاکان خردمند ما / ۹
۴. نوروز آیینی خوش‌گوار / ۱۳
۵. نگره‌ی نو به نوروز آفرینش‌گران آیین نوروز / ۱۶
۶. نوروز در قصیده‌ی فارسی / ۲۲
۷. جای‌گاه نوروز در مناسبات بین‌الملل / ۲۹
۸. نوروز و صلح زبان‌ها / ۳۵
۹. جشن نوروز؛ فرصتی برای هم‌گرایی و مهرورزی / ۳۸
۱۰. نوروز در عصر رسانه‌های اجتماعی / ۴۰

پښتو برخه

۱. نوروز د آریائیانو لرغونی جشن / ۴۵
۲. نوروز، زموږ فرهنگي شتمنۍ / ۴۷
۳. د استاد پسرلي په پسته اور کې پسرلنیو شیبو
تصویرونه / ۴۹
۴. نوروز په پښتو ادب یا شاعرۍ کې / ۵۴

اوزبیک بولیمی

افغانستانده قیرق کون دوام اپته‌دیگن بیرهم / ۵۸

English section

Traditions and Humanitarian Aspects of the
Nawruz Festival / 64

بخش شعر

نهادهای همکار:

موسسه‌ی تحقیقاتی حقوقی و سیاسی افغانستان،
سازمان حمایت از خبرنگاران افغانستان و کاخ بلند

سال‌نامه‌ی فرهنگی نوروزنامه

سال دوم، شماره‌ی دوم،

حمل ۱۴۰۳ خورشیدی

صاحب امتیاز و ناشر: شبکه‌ی رسانه‌ای بلوآی

مدیر مسوول: شفیق الله شفیق

معاون مدیر مسوول: حامد عبیدی

سردبیر فارسی: بهشته خرم

سردبیر پشتو: شمس‌الرحمان خپلواک

طراح جلد و برگ‌آرا: نثار آریانفر

ویراستار: نورمحمد نورنیا

NAWRUZNAMA JOURNAL

Year: 2nd, Issue: No. 2nd,

March 2024

Franchise Owner and Publisher:

Blueye Media Network

Manager: Shafiqullah Shafiq

Deputy Manager: Hamid Obaidi

Farsi Editor in Chief: Behishta Khurram

Pashto Editor in Chief: Shamsurrahman Khpalwak

Cover Design and

Layout by: Nesar Arianfar

Editor: Noor Mohammad Noornia

BLUEYE

شبکه‌ی رسانه‌ای بلوآی

info@blueye.me

www.blueye.me

+49 176 21 71 06 75

@BlueyeTV

شورای نویسندگان

بر اساس حرف نخست نام

نوروز نامه

د لیکوالانو شورا

د نوم د لومړي توري پر بنسټ

الف

احمد ضیا فیروز پور
نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

ارشاد رغاند

نویسنده و پښوېش گر
لیکوال او څېړونکی

اسدالله جلالزی

نویسنده و روزنامه نگار
لیکوال او ژورنالیست

دکتر ایوب یوسفزی

استاد دانش گاه و پښوېش گر حوزه حقوق بشر
د پوهنتون استاد او د بشري حقونو د چارو څېړونکی

ب

بردیا معین

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

بهشته خرم

نویسنده و پښوېش گر
لیکواله او څېړونکې

ت

توریالی غیاثی

نویسنده و دیپلمات
لیکوال او دیپلومات

ج

جمشید یما امیری

نویسنده و پښوېش گر
لیکوال او څېړونکی

ح

حامد عبیدی

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

د

دکتر داوود عرفان

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

ر

رحمت الله بیژن پور

نویسنده و پښوېش گر
لیکوال او څېړونکی

رحمت الله بیگانه

نویسنده و روزنامه نگار
لیکوال او ژورنالیست

س

سیال یوسفی

نویسنده و پښوېش گر
لیکوال او څېړونکی

ش

شفیق الله سحر

نویسنده و پښوېش گر
لیکوال او څېړونکی

شفیق الله شفیق

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

دکتر شمس الرحمان خیلواک

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

شهید ثاقب

نویسنده و پښوېش گر
لیکوال او څېړونکی

ع

عبدالحی خراسانی

نویسنده و پښوېش گر حوزه تاریخ و فرهنگ
لیکوال او د تاریخ او کلتور چارو څېړونکی

دکتر عزیزالله ارال

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

دکتر عمر صدر

نویسنده و پښوېش گر حوزه علوم سیاسی
لیکوال او د سیاسي علومو څېړونکی

غ

دکتر غفور لیوال

شاعر و نویسنده
شاعر او لیکوال

ق

قاسم توکلی

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

ک

کاظم همایون

نویسنده و پښوېش گر محیط زیست
لیکوال او د چاپیریال ساتنې څېړونکی

م

دکتر ماندانا تیشه یار

نویسنده و پښوېش گر حوزه روابط بین الملل
لیکواله او د نړۍ والو اړیکو چارو څېړونکې

دکتر مجیب الرحمان اتل

نویسنده و پښوېش گر
لیکوال او څېړونکی

مجیب مهرداد

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

پوهاند محمد بشیر دودیال

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

دکتر مریم میترا

شاعر و نویسنده
شاعره او لیکواله

دکتر مسعود ترشتوال

استاد دانش گاه و پښوېش گر امور صلح و حل منازعات
د پوهنتون استاد او د سولې او شخړو د حل چارو څېړونکی

مصطفی مدثر

نویسنده و پښوېش گر روابط بین الملل
لیکوال او د نړۍ والو اړیکو څېړونکی

دکتر مصلح سلجوقی

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

دکتر ملک ستیز

استاد دانش گاه و پښوېش گر ارشد روابط بین الملل
د پوهنتون استاد او د نړۍ والو چارو ستر څېړونکی

ن

نبی ساقی

نویسنده و پښوېش گر حوزه تاریخ
لیکوال او د تاریخ څانګې څېړونکی

دکتر ندیمه رسولی

استاد دانش گاه و پښوېش گر حقوق بشر
د پوهنتون استاده او د بشري حقونو چارو څېړونکې

نصیر ترکی

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

دکتر نور محمد نورنیا

نویسنده و استاد دانش گاه
لیکوال او د پوهنتون استاد

هم بستگی فرهنگی در آیین و آیینی نوروز

د نوروز په هېنداره کې کلتوري پېوستون

Cultural cohesion in the ritual and mirror of Nawruz

د نوروز جشن زموږ د تمدن له لرغونو جشنونو دی، چې له زرگونو کلونو راهیسې د اریانا بیلایلو ولسونو او قومونو یې په بېلابېلو ژبو هر کلی کړی دی. زموږ د سیمې د خلکو په افسانوي روایتونو کې د دې جشن بېلابېل تعریفونه شته. د فردوسی د شاهنامې پر بنسټ، د نوروز لمانځنه د جمشید شاه پر تخت کېناستې پورې تړاو لري. په اوستایي متنونو کې هم په پسرلي کې د جمشید د پاچاهۍ د یوې ځانګړې ورځې په توګه یادونه شوې ده. د نوروز جشن هغه رسم دی چې د فارسي ژبې د ټولو مشرانو په شعرونو او اثارو کې یې یادونه او ستاینه شوې ده. پر همدې بنسټ، په پښتو شعر او ادب کې، چې فارسي ته تر ټولو نږدې ژبه ده، د نوروز په اړه هم ډېرې خبرې کېږي. ځکه چې د پښتنو ډېری شاعرانو په فارسي او پښتو ژبو شعرونه لیکلي دي. له بلې خوا، فارسيان/تاجک، پښتانه، کرد، بلوچ او داسې نور ټول ګډې ریښې لري. د دې تر څنګ هغه ترک قوم چې له پېړیو

The Nawruz Festival is one of the oldest festivals in our cultural sphere, celebrated by people and ethnic groups of the Iranian plateau with different languages for thousands of years. There are different mythological stories about this festival from the people of our region. According to Ferdowsi's Shahnameh, the Nawruz Festival is linked to the enthronement of the king Jamshid Shah Pishdadi.

The enthronement of Jamshid in the spring is also mentioned as a special day in the Avesta texts. Overall, Nawruz is a ritual that has been praised and admired in the poems and works of all the great figures in the Persian language sphere. Consequently, Nawruz is also mentioned extensively in Pashto poetry and literature, which is said to be the closest language to Persian. This is because many Pashto-speaking poets wrote poetry in both Persian and Pashto.

جشن نوروز یوې از جشن های کهن حوزه ی تمدنی ماست که طی هزاران سال، مردمان و اقوام فلات آریانا با زبان های گوناگون به استقبال آن رفته اند. از این جشن در روایت های اسطوره ای مردمان منطقه ی ما تعریف های متفاوت ارایه شده است. بر بنیاد شاهنامه ی فردوسی، جشن نوروز به تخت نشینی جمشید شاه پیش دادی پیوند دارد. در متون اوستایی نیز از تخت نشینی جمشید در هنگام بهار به عنوان روز ویژه یاد شده است. روی هم رفته نوروز، آیینی است که در اشعار و آثار همه بزرگان حوزه ی زبان پارسی ستایش و تحسین شده است. به تبع آن در شعر و ادبیات پشتو که نزدیک ترین زبان به فارسی گفته می شود، نیز از نوروز فراوان سخن به میان آمده است؛ چون اغلب شاعران پشتون تبار به زبان پارسی و پشتو شعر می سرودند. از طرفی دیگر، پارس ها/ تاجیک ها، پشتون ها، کردها، بلوچ ها و... همه ریشه های مشترک تباری دارند.

اضافه برآن، اقوام ترک تبار که قرن‌ها در کنار اقوام آریایی زیسته‌اند و آمیزش فراوان بین آن‌ها با سایر گروه‌های فرهنگی و قومی پدید آمده است، نیز شامل یک حوزه‌ی تمدنی پنداشته می‌شوند. شاهان ترک تبار طی سده‌ها در کنار دبیران و وزیران تاجیک تبار به استقبال نوروز می‌رفته‌اند. همین‌طور شاهان پشــتون و تاجیک، خود را میراث‌دار نوروز می‌پنداشته‌اند.

ار چند طی یک سده‌ی اخیر، گرایش‌های سیاسی پیرامون تشکیل دولت-ملت‌ها بر پایه‌ی ملی‌گرایی قوم‌محور، مشترکات تمدنی را به حاشیه برده است و حوزه‌ی تمدنی پارسی و آریایی به نام حکومت‌های محلی به شدت واگرایی را تجربه می‌نماید؛ با آن هم برخی آیین‌ها از جمله آیین نوروز، فراتر از ایدئولوژی‌های قومی است. از همین‌رو، نوروز نامه تصمیم گرفت که جشن نوروز سال (۱۴۰۳) را در هم‌گرایی زبان‌ها و فرهنگ‌ها دنبال نماید؛ چون نوروز در انحصار هیچ قوم و دولتی خاص نیست. نوروز میراث مشترک نیاکان همه اقوام و فرهنگ‌های منطقه‌ی ماست. از سویی دیگر، نوروز ستیزی گروه‌های قوم‌گرا و مذهبی نیز هیچ جایی را نمی‌گیرد. همان‌طوری که هیچ کسی مانع آمدن بهار شده نمی‌تواند؛ نوروز هم‌گام با بهار می‌آید و با طبیعت بهاری سبز می‌شود، قلب‌ها و باورها را تسخیر می‌نماید. استقبال از نوروز از یک سو، نمایش وحدت دموکراتیک ملت‌ها و زبان‌هاست، از سویی دیگر، ستایش از بهار و طبیعت خداوندی است که پاس‌داری آن وجیبه‌ی جمعی ماست.

نوروزتان پیروز

Despite their differences, groups like Persians/Tajiks, Pashtuns, Kurds, Balochs, and others share a common ancestry. Additionally, Turkic peoples, who have coexisted with these groups for centuries and intermixed with them culturally and ethnically, are also considered part of the same cultural sphere. Throughout history, Turkic kings, along with Tajik ministers and advisors, have celebrated Nawruz. Similarly, Pashtun and Tajik kings view themselves as inheritors of the Nawruz tradition.

Although in the past century, political tendencies around the formation of nation-states based on ethnic nationalism have marginalized civilizational commonalities, and the Persian and Aryan civilizational sphere is experiencing severe divergence in the name of local governments; even so, some rituals, including the Nawruz ritual, are beyond ethnic ideologies. Therefore, Nawruznama decided to pursue the convergence of languages and cultures in the celebration of Nawruz 2024; because Nawruz is not exclusive to any particular ethnic group or government.

Nawruz stands as a shared heritage uniting the ancestors of all ethnicities and cultures in our region. Despite the efforts of certain ethnic and religious groups to undermine this historical festival, their anti-Nawruz activities will never obstruct its celebration. Just as the arrival of spring cannot be thwarted, Nawruz emerges alongside the blossoming of nature, captivating hearts and minds alike. Embracing Nawruz not only signifies the democratic unity of nations and languages but also serves as a celebration of spring and the divine essence of nature, a responsibility we collectively uphold.

Happy Nawruz

راهیسی بی د آریایی قوم تر خنگ ژوند کری او له نورو کلتوري او توکمیزو ډلو سره بی اړیکې لرلې هم د یوه تمدن برخه ګڼل کېږي. د پیریو په اوږدو کې، د ترک نژاد پاچاهان د تاجک نژاد د منشیانو او وزیرانو سره یوځای د نوروز هرکلي ته تللي دي. همدا ډول پښتانه او تاجک پاچاهان ځانونه د نوروز وارثان ګڼي.

په هر صورت، د تیرې پیرې په اوږدو کې، د توکم-مرکزي ملتپالنې پر بنسټ د ملت-دولت د جوړولو په محور کې سیاسي تمدنونه او تمدني مشترکات څنډې ته کړي او د فارس او آریایی تمدنونه چې د محلي حکومتونو په نوم پیژندل کېږي، د خورا توپیر سره مخ دي. په هر صورت، د نوروز د مراسمو په ګډون ځینې رسیمونه له قومي ایديالوژیو بهر دي. له همدې امله نوروز نامې پریکړه وکړه چې د (۱۴۰۳) کال نوروز د ژبو او کلتورونو په یووالي کې ولمانځي. ځکه نوروز کوم ملت او دولت ته ځانګړی نه دی. نوروز زموږ د سیمې د ټولو قومونو او کلتورونو د نیکونو ګډ میراث دی. له بلې خوا، د قومي او مذهبي ډلو د بښمنې نه ځایېږي. لکه څنګه چې هیڅوک نشي کولی د پسرلي راتګ مخه ونیسي. نوروز د پسرلي سره یوځای راځي او د پسرلي طبیعت ورسره شین کېږي، زړونه او باورونه فتح کوي. د نوروز هرکلی که له یوې خوا د قومونو او ژبو د دیموکراتیک یووالي څرګندونه ده، له بلې خوا د خدای د پسرلي او طبیعت ستاینه ده، چې ساتنه یې زموږ ټولیزه دنده ده.

نوروز مو نیک مرغه

NAWRUZ

NAMA

سال دوم، شماره دوم، حمل ۱۴۰۳

نوروز نامه

بخش فarsi

با آثاری از

■ بهشته حُرَّم	■ کاظم همایون
■ دکتر ملک ستیز	■ پوهاند محمد بشیر دودیال
■ دکتر ماندانا تیشه‌یار	■ دکتر نورمحمد نورنیا
■ توریالی غیاثی	■ دکتر مصلح سلجوقی
■ احمدضیا فیروزپور	■ رحمت‌الله بیژن‌پور

خوش به حال چشمه‌ها و دشت‌ها و سبزه‌ها

کازم همایون
نویسنده و پژوهشگر محیط زیست

می‌کنم که امروزه یکی از دلایل‌های عمده‌ی خشونت‌ها در کشورهای اسلامی، همین مسأله باشد.

هم‌چنان پژوهش‌گران پزشکی و سلامتی در سازمان بهداشت جهانی دریافته‌اند که استفاده از گوشت سرخ و فرهنگ گوشت‌خوری به یک معضل بزرگ به سلامت انسان‌ها در سراسر جهان تبدیل شده است و در کنار این، تحقیقاتی را که پانل بین‌المللی تغییرات آب و هوایی انجام داده، نشان می‌دهد که حدود بیش‌تر از چهارده درصد از تولید گاز میتان برمی‌گردد که از اثر پرورش دام (گاو و گوسفند) در فضا پخش شده و منجر به گرمایش شتاب‌ناک زمین شده است. در حالی که نوروز نه تنها چیزی را ضایع نمی‌کند؛ بلکه به پاس‌داری از طبیعت و جوانه و گل و بلبل دعوت می‌کند. من می‌توانم با جرأت ادعا کنم که نوروز طبیعی‌ترین جشنی است که از روزگار درازآهنگ زندگی تا به امروز باقی مانده و شاید من حیث شهروند حوزه‌ی تمدنی فارسی، بتوان به آن افتخار کرد و آن را از سنت‌های احسن نیاکانی دانست.

هم‌چنان اگر به تقویم طبیعت در حوزه‌ی خودمان نگاه کنیم؛ به روشنی دیده می‌توانیم که انسان‌های این خطه‌ی پهناور برای هم‌زادی و هم‌زیستی خویش، زیست‌بایدهایی را در آن نهادینه کرده‌اند تا نشانه‌های گردش زمانه را در روزها بشناسند و بر گاه‌وبی‌گاه بودن در کارها نشانی داشته باشند که آن تقویم، هم‌خوان با طبیعت همانا آیین‌های نوروزی است که آن را به گونه‌ی پایین برمی‌شمردند.

اگر زندگی اولیه را در نظر بگیریم یا حداقل آن روزگار را که نوروز پایه‌گذاری می‌شود، به نیکویی اهمیت زیرساختی این جشن بزرگ را در زندگانی بشریت درمی‌یابیم. انسان‌ها رفته‌رفته متوجه شدند که طبیعت، خود دارای رفتاری منظم است و به مرور دریافتند که خود را با فصل‌های گوناگون سال وفق بدهند. نوروز بدون این که منسوب به فرهنگ و آیینی خاص باشد؛ تعلق به زمین و گیاه و جوانه‌ها و درختان و سبزه‌ها و چشمه‌ها و دشت‌ها داشته است. نوروز، خود باعث شده است که انسان آن را به فال نیک بگیرد و با آغاز دوباره‌ی طبیعت جشن برپا کند و مثل طبیعت دیگر گون ش_____ود. اگر نگاه هستی‌شناسانه نسبت به جشن‌های بزرگ داشته باشیم؛ درمی‌یابیم که نوروز در میان تمام جشن‌های بزرگ، تنها جشنی است که پایه‌ی ایدئولوژیک ندارد. جشن بزرگ زایش مهر که مسیحیان آن را پس از قرن سوم میلادی زیر عنوان زایش مسیح جشن می‌گیرند، هم در گذشته و هم در امروز با روی کردی ایدئولوژیک همراه بوده است.

همین‌گونه جشن‌های اسلامی (عید فطر و عید قربان) که یکی در شکرگزاری از رهایی روزه و دیگری برای شکرگزاری از قربانی برگزار می‌شود، از دید محیط زیستی مسأله دارند و درشت‌ترین آن، کشتن حیوانات بی‌شمار حتی خلاف روحیه‌ی دین‌داری با حضورداشت کودکان و زنان است که باعث می‌شود عاطفه را از ایشان گرفته و نوعی معافیت در برابر کشتن و خون‌ریزی را به آنان تداعی کند و تکرار پی‌هم این روی کرد به مرور زمان تبدیل به یک فرهنگ خشونت‌زا خواهد شد و من فکر

۱. **پیش نوروزان:** چهارده و یا پانزده روز پیش از نوروز، روزهای نو آغاز می گردند که روز چهاردهم ویژه برای گاو خنک (گاوورزیدن و گاوآزمایی برای کشاورزان و مال داران) است. روز پانزدهم ماه اسفند، آیین نوروزی وارد روز شمار خویش می شود. درین روز همه خانواده ها تا جایی که توان داشته باشند، از سفیده و تلقان (آرد و شیرینکن) چیزی در آستین (گنجور) مانده باشد؛ در روستا و دیه های بی شماری نان و حلوا پخته کرده و با توزیع آن شادمانی را برمی انگیزند. در همین روز، بزرگان و پیرمردان در گردآمدگاه ها می آیند و دیگران را با پیرش خواهی و نیایش نیک روزی به آیین گاو خنک یا همان «آموزش دادن گاوها برای کشت و کاشت و شخم زمین که در آن نوجوانی گاوها و گاوهای سال مندتر آزموده می شوند.» راه نما می گردند که این سنت روستایی و این پیرش کهن دهقانی و مال داری را زیر شمار آیین های نوروز به نام «گاو خنک» نامیده اند.

۲. **پیراسته داری پیرامون:** سرمای سوزان زمستان و تهدیدهایش با تابش گرم خورشید پایان می یابد؛ گل و گیاه می برآیند و درخت های بادام و زردآلو شکوفه باران می شوند؛ زنان جامه های برابر با کار مردان را از کرباس و نخ تافته و بافته می سازند و می دوزند؛ مردان نیز این لباس کار و آمادگی برای رفتن به روزگار را برای پیراسته داری پیرامون خویش با خوشی، خرسندی و امید بر تن می کنند و آماده به آغاز کار می شوند. در پیراسته داری پیرامون، یا دومین رواج پربهره ی سنت نوروزی، همان کارهایی را روبه راه می کنند که امروزه به نام حفظ محیط زیست، مصطلح شده اند. خانه های خویش و زیست خانه ی چهارپایان و مرغ و چرخ را به درستی پاک می دارند و خاک خشک بر آن می پاشند.

۳. **خانه سفیدکنان (سفید کردن خانه ها):** در دهم حوت / اسفند که با نرمه های رنگ سپید یا همانا جوهر و شیریه ی خاک سفید است را با برخی مواد دیگر به هم می زنند و رنگ مالشی برای تنه ی درخت و سپید کردن دیوار می سازند. این سپید کاری، شگون پاک نهادی را در میان مردم دارد. باز هم به مفهوم پیراسته داری و پاکیزه نگه داشتن محیط زیست انسان هاست. جالب این که این شیریه ی رنگ سپید در کنار این که دیوار و درختان را سپید و روشن می کند؛ ضد حشیره و بهداشتی ست؛ یک ماده ی ارگانیک است و بر آب، خاک، هوا و هیچ یک از اجزای طبیعت، اثری منفی به جا نمی گذارد و این کار در هزارها و چندین هزار سال پیش

در دستور انجام بوده است.

۴. **جامه دوزان:** آیین جامه دوزان را دختران جوان و زنان در خانواده ها و همه بانوان به دوش داشتند که این دستورهای بی کموکاست از جانب بزرگان، پادشاهان، پیش وایان، دانایان و حکیمان در روستاها بوده است که هیچ کس نباید با لباس ژنده، کهنه و یا ناپاک به میدان عیدگاه بیاید یا هیچ کسی در گردآمدگاه و دیدو وادیدها نباید دژم باشد. اگر چنانچه در میانه، کسی و کسانی بی بضاعت می بودند و توان نوگری نمی داشتند؛ دارایان، بزرگان و توان مندان به یاری حاکمان و چاره گران، نیاز آن ها را به خوبی برکنار می نمودند و ایشان باید در برابر این یاری، سهم بیش تر خود را در حفاظت از محیط زیست انجام می دادند که این عمل کرد نیز در پیراسته داری محیط زیست انسانی و جامعه ی زیستی باهمی مردم و چهارپایان، نقش به سزایی داشته است.

۵. **کهنه سوزان یا همانا چهارشنبه سوزی:** چهارشنبه سوزی یا کهنه سوزان، خود یک نگاه درازدامن در پیرامون تاریخ پردرگشاد آیین نوروز است. من فکر می کنم چهارشنبه سوری، خود از چهارشنبه سوزی با برداشتن آرام آرام سرنشین «ز» به چهارشنبه سوری برگشته است.

در آیین های نوروزی، سوختاندن کهنه ترین پوشاک ها و پوشاک های چندین ساله با چندین ده پلگی (پینه دوختگی ها) دستور بزرگان و پیش کسوتان بوده است. از دامنه های تبت پامیر در کاشغر تا پهنه ی بلخ و از سیستان و سه جازستان تا نیشاپور، در افق فراست ناکی و فرهنگ پایگی همواره جشن و شادمانی های پی آمد به نوروز و یا برآمد به آیین نوروز، پاس داری می شده است.

۶. **دوهفتگان یا سبزآیینی:** از چهاردهم حوت / اسفند تا بیست و نهم حوت، هر روز یک آیین از آیین ها و سنت های پیشانوروز به سر می شود و مردم با دل شادی شورانگیز، به پیش واز روزهای گرمابخش نوبهار تا می توانند و درمی یابند و از جور تیرگی و سرمای سوزان زمستان انتقام می گیرند. در همین حال در دهم حوت نیز جاهایی که گرم ترند و زودتر بهارگونه می شوند؛ مردم آیین بزرگ نهال شانی یا سبزباوری را پیش دست خویش می نهند و دست و آستین برمی زنند که درخت و پیرامون را باغ چه باران کنند.

همان گونه که در بالا گفته شد؛ به پیش واز از تجلیل جشن باشکوه طبیعت که پانزده روز پیش از نوروز

(پیش نوروزان) آغاز می‌شود و تمام نشانه‌ها و عناصر و تعلیقات آن ربط مستقیم دارد به طبیعت. حتا سفره‌ی هفت‌سین نوروز از عناصر طبیعی چیده می‌شود که در آن سیر، سیب، سرکه، سبزه، سنجد، سکه، سمنک و... هر کدام به نمایندگی و نماد یک مفهوم طبیعی بلزگوکننده‌ی پیوند احترام‌آمیز ارتباط انسان با پیرامون وی است.

نوروز که به عنوان بزرگ‌ترین جشن فرهنگی شناخته می‌شود؛ علی‌رغم این که تاریخ درازدامنی داشته است. در دوره‌ی اسلامی با چالش‌ها و مخالفت‌های بنیادگرایان روبه‌رو شده است؛ چون اعیاد اسلامی به هیچ وجه نتوانست جای آن را در جغرافیای مادر بگیرد. این جشن بزرگ در تاجیکستان و ایران چنان که در گذشته برگزار می‌شد؛ برگزار می‌شود و این دو کشور پارسی‌زبان به عنوان اعضای میراث‌دار، آن را پاس‌داری می‌کنند و ایرانیان قسمی که در بالا ذکر شد، طولانی‌ترین تعطیلات خود را در این جشن می‌گذرانند؛ اما در افغانستان دست‌خوش ذهنیت‌های بنیادگرایانه گردید و با آن که هنوز یادی از آن می‌شود، چنان که بایست تجلیل و بزرگ‌داشت نمی‌شود. عمومیت‌یافتگی اعیاد دینی، باعث شده است که این جشن مهم و باستانی به جشن‌های درجه‌دو مبدل شود که مایه‌ی تأسف و تأثر است. مردم ما بابت خبری از چندوچون چنین مسایل، در عیدی که میلیون‌ها حیوان قربانی می‌شود؛ بیش‌تر از نوروز حضور می‌یابند و آن را طبق یک باور ایدیولوژیک، پاس‌داری می‌کنند؛ در حالی که به اندازه‌ی یک سوم تاریخ نوروز هم پیشینه ندارد؛ اما جشنی را که انسانی‌ترین و طبیعی‌ترین و مهم‌ترین جشن تاریخی است، فراموش کرده‌اند. نوروز، گذشته از این که یک مناسبت طبیعی است؛ امروز نمادی از استقامت و مبارزه علیه تحجر، خشکی، سردی و سوزندگی است. نوروز، گذشته از این که یک جشن است؛ امروز در سرزمین ما نماد ایستادگی روشن‌فکران،

اهل خبره و انسان‌های چیزفهم علیه متحجران دینی نیز است که آن را محدود و محصور و نکوهش می‌کنند.

تاریخ باستان ما آمیخته با روایت سبز است. از عصر استوره تا امروز، تمام قصه‌ها و افسانه‌های انسان مرتبط است با سنگ، کوه، آب، آتش و عناصر دیگر حیات. این که در معبد آناهیتا، آب به جای انسان طواف می‌کند؛ این که آتش به عنوان نماد بزرگ پاس‌داری می‌شود؛ این که زردشت به تازه‌عروس و داماد توصیه می‌کند که بعد از عقد یک درخت بکارند؛ این که شاه‌نامه، گوشت‌خواری را نماد اهریمنی می‌داند و آن را از سنت‌های ضحاک می‌پندارد، همه سراسر مملو است از یک روی کرد سبز که ما را به سوی یک مطالعه‌ی گسترده در این ساحت ره‌نمون می‌کند و بلزکردن این همه عناصر به هم پیوسته کاری است سترگ؛ اما کلیت روایت باستانی را که می‌بینیم، بی‌جا و بی‌مورد نبوده که جشنی به این بزرگی و پاکیزگی از آن بیرون بیاید. نه تنها نوروز که سایر جشن‌های باستانی و تاریخی ما، دارای یک روی کرد بسیار معنادار طبیعی است که ما را به جای آسمان با زمین و اطراف‌مان آشنا می‌کند. اگر نوروز، اگر مهرگان، اگر سده و سایر خرده جشن‌های فرهنگی لایه‌گشایی شوند؛ بیرون از عناصر طبیعی چیزی از آنان بیرون نمی‌آید که این، خود دال بر پیوستگی مفهومی دارد. انسان دیروزی چنان با طبیعت انس داشته که با هر تغییر و تحول در آن، تغییر و تحول می‌یافته و مثل زمین و اطراف آن، برای خود معنا می‌آفریده و در کنار سایر عناصر طبیعی، از خود رفتاری و کرداری باقی می‌گذاشته است. امید دارم، همان گونه که سبزه‌ها از میان سنگ‌ها جوانه می‌زنند، ما نوروز را دوباره بازیابیم و با آن از زندان تنگ و تاریک ذهنیت‌های مستبد و متحجر رهایی ببخشیم. این جشن بزرگ، هزاران سال پایه‌پای طبیعت آمده است و تا زمانی که طبیعت زنده شود، با آن خواهد آمد و زنده خواهد ماند.

NAWROZ

NAMA

سال دوم، شماره‌ی دوم، حمل ۱۴۰۳

سمنک پزی در مقدم و خوش آمدید نوروز

سمنک در جوش، ما چمچه زنیم
دیگران در خواب ما دفچه زنیم

پوهاند محمد بشیر دودیال
نویسنده و استاد دانشگاه

می گفتیم: «دیگه اول حوت اس». ما مکتبی‌ها جنتری جیبی پدر را می دیدیم؛ ولی در حیرت بودیم که مادر بدون جنتری به مجردی که تاریخ اول برج جدی می بود؛ اعلام می کرد که امشب شب چله‌ی کلان است. باز هم دقیقاً به تاریخ دهم دلو اعلام می کرد: امشب چله‌ی کلان می برآید و بیست روز چله‌ی خرد است. او ماه‌های قمری را آن قدر دقیق حساب می گرفت که ما مکتبی‌ها از روی جنتری یافته نمی توانستیم. ما مکتبی‌های جنتری خوان به این حساب دقیق مادر در تعجب بودیم و می گفتیم: مادر، جنتری را شام گاهان از روی ستاره‌ها می خواند و صبح گاهان از روی شفق. مادر می دانست که ما مکتبی‌های نازدانه، طنز می گوئیم؛ اما آزرده نمی شد و اکنون از آن طنز گفتن و آزار دادن، خود را ملامت می دانم. به همین خاطر، همین که این خاطرات به یادم می آیند، اذعان می دارم که: نمی توانم خود را ببخشم.

در این زمانه که دیگر آن بزرگان و سرچشمه‌های محبت و برکت‌ها، سـمبول‌های عزت و آبرو، الگوهای تحمل و بردباری، سرمشق‌های اخلاق حمیده و سجایای عالی را نداریم. باید به زیارت‌های شان رفته از گستاخی‌ها و طنز گویی‌های خود معذرت بخواهیم. هیئات که در روز مسابقه‌ی فوتبال مکتب، به سبب ناوقت آمدن، برای پدرم چقدر بهانه می ساختم و او صادقانه باور می کرد.

به هر ترتیب، مادر نیز به جنتری گک و حساب ما ارزشی نمی داد. حتا برج سرطان و اسد را چله‌ی تابستانی گفته امتحانات چهارونیم‌ماه و رخصتی‌های مکتب ما را پیش‌بینی می کرد و آن هم کاملاً دقیق با حساب جنتری رسمی معارف برابر می بود. باز هم در حیرت می شدیم.

موسم تیرماه یا برگریزان و نمایان شدن زاغ‌ها در فضای شهر کابل، خصوصاً بر فراز باغ‌های مملو از درختان غلوی مناطق قلعه‌ی جنگی، دارالامان، پغمان و سایر جاها و هم چنان پخته شدن انگور کشمش‌ی و هجوم زنبوران بالای خوشه‌های آن آغاز می گردید. بعد نمایان شدن ابرها که شاید نخستین بارش زمستانی را با خود می داشتند؛ در پهنای آسمان، دومین علامه‌ی زمستان می بود. باریدن برف که تا یک متر می رسید، وسط زمستان و چله‌های زمستانی می بود؛ ولی تمام شدن چله‌ی کوچک، دیگر پیام آمدآمد نوروز و بهار را می داشت. مادرمان مانند زنان قدیمی دیگر با دیدن این علایم، برای تقویم حساب خودش را داشت؛ اما ما مکتبی‌ها (من و برادرم) حساب خود را داشتیم. اینک به شما قصه می کنم.

پدر، اول حوت را شست و شکست می نامید. واضح است که هدف از شست، سپری شدن ایام زمستان و کاهش سردی و برف‌باری و هدف از شکست، شکستن یخ‌های زمستانی بود؛ ولی باز هم از شکست مطمئن نمی بود و اضافه می کرد: «حوت اگه حوتی کنه، موشاره د قوتی کنه». گویا برای ما بچه‌ها اخطار می داد که نباید غافل بود.

یقیناً که پدر در فکر دوام چوب بخاری و برف‌پاکی و سایر مشکلات بود؛ اما مادر حلول برج حوت را مقدمه‌ی نوروز می دانست و می گفت: چله‌ی خُرد هم برآمد.

ما مکتبی‌ها خود را از تکرار درس‌های زمستانی و علاوه بر کتب مکتب، از تکرار و تکرار حافظ و سعدی، خود را اقلاب برای یک ماه مستحق تفریح می دانستیم و

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وری میاشت

به هر ترتیب، برگردیم به برج حوت و نوروز. مادر با آغاز هفته‌ی دوم حوت، تغاره‌ی قروتی را پاک می‌شست و نیم روز در آفتاب می‌گذاشت. اگر آفتاب نمی‌بود، زیر صندلی می‌گذاشت تا کاملاً خشک گردد. بعد از نماز ظهر بسم‌الله می‌گفت و به اندازه‌ی «یک چلک» گندم را می‌گرفت در تغاره‌ی قروتی می‌انداخت و بالایش اندکی آب پاش می‌داد و در رف بلند می‌گذاشت. فقط هنگام نماز ظهر اگر آفتاب می‌بود، برای چند دقیقه کنار اُرسی در نور آفتاب قرار می‌داد. هر روز بعد از وضوی ظهر از آب باقی‌مانده در آفتابه روی گندم می‌پاشید و می‌گفت: بی‌بی‌ها چنین کرده‌اند. اضافه می‌نمود: چوچه‌ی مرغ در بیست و یک روز از تخم می‌برآید و سمنک نیز در بیست و یک روز می‌رسد. ما باز هم می‌خندیدیم؛ زیرا واقعاً از همین تاریخ، پوره بیست و یک روز به (۲۹) حوت مانده می‌بود و باز هم از تقویم دقیق مادر در حیرت می‌بودیم. اگر می‌گفتیم که مادر، امروز مثلاً هشت حوت نیست؛ بلکه شش یا ده حوت است. یقیناً که باور نمی‌کرد. متیقن بود که حساب خودش کاملاً درست است. بدین ترتیب هر روز هنگام نماز پیشین، چند قطره آب را روی گندم می‌پاشید، پارچه‌ی ململ را دوباره روی آن هموار می‌کرد. طی این مدت، گندم جوانه می‌زد، اندک اندک رشد و نمو می‌کردند و رنگ زیبای سبزه دانه‌های آن آشکار می‌گردید. روز بیستم شکل یک مزرعه‌ی دایروی کوچک و سبزه را می‌گرفت: همه به یک قد و یک شکل. شام بیست و هشت حوت، دختران کاکای پدرم را می‌خواست و شروع می‌کردند به کوبیدن گندم و پختن سمنک. یک تخته سنگ پاک و هموار، با یک سنگ بیضوی شکل که شاید سنگ خارا می‌بود، آماده می‌گردید و پاک شسته می‌شد. من و برادرم ده سیر چوب را می‌شکستیم و آب فراوان در سطل‌ها آماده می‌ساختیم. در این وقت، دختران جوان کاکای پدرم و بعضاً دختران خاله‌ام می‌رسیدند؛ با هم قسمت ساقه‌های نلک و زیبای گندم را با چاقوی کوچک درو می‌کردند و بعد تغاره‌ی قروتی را با احتیاط روی سنگ هموار معکوس می‌گذاشتند. محتویات آن روی سنگ می‌ماند و تغاره را دوباره می‌برداشتند؛ گندم‌های آماسیده با ریشه‌های نلک و سپیدشان نمایان می‌شد که با هم محکم تنیده می‌بودند. بعد با کارد آشپزخانه، آن را چهار قسمت می‌کردند. از این مرحله به بعد، ما حق داخل شدن به مراسم را نداشتیم و در سراچه‌ی تابستانی که خیلی سرد می‌بود، بندی می‌شدیم؛ ولی خواهرم آزاد

بود با زنان هم‌کاری کند. بعدها دانستیم که دختران جوان کاکای پدرم برای این که کارها را درست سرپه‌راه بسازند، چادرها را یک‌سو کرده دست‌مال‌های کوچک را روی سرهای‌شان می‌بستند؛ آستین برمی‌زدند و ساق‌ها و گردن‌های زیبای صراحی مانند‌شان نمایان می‌بود و مادر نمی‌خواست ما منظره‌ی سمنک کوبی و ساق‌ها یا گردن‌های صراحی مانند دوشیزگان را ببینیم. در سراچه، از خنک خود را می‌پچاندیم و صدای سنگین کوبیدن گندم سمنکی به گوش ما می‌رسید. تا نیمه‌های شب، کوبیدن تمام می‌شد و شیریه‌ی سپید گندم سمنکی؛ مانند شیر در ظرفی جمع می‌شد. بعد اگر آسمان صاف می‌بود، آن را اندکی به ستاره‌ها نشان داده و بعد مقداری آرد را در آن انداخته در یک دیگ کلان روی آتش می‌گذاشتند. آتش از نیمه‌شب تا سحرگاهان روشن می‌بود تا ده سیر چوب تمام می‌شد و دختران جوان، لحظه‌ای از چمچه‌زدن فارغ نمی‌شدند. اگر در جریان جوش سمنک، اندک‌ترین غفلت در چمچه‌زدن رخ دهد، سمنک کیفیت‌اش را از دست می‌دهد. در لحظاتی که روشنی روز بر تاریکی شب، غالب می‌گردد، آتش را کم می‌ساختند و به تدریج، غرش دیگ و آتش، روبه فروکش نمودن می‌نمود. در این هنگام، نماز صبح را ادا می‌کردند و دور دیگر پخته‌شده‌ی سمنک دعا می‌کردند و فردا روز نوروز می‌بود. آن خوشی‌ای که از این مراسم و این دیگ جنجالی و چمچه‌زدن پر مشقت در این شب، نصیب زنان بود؛ فکر نمی‌کنم مثال آن در جهان بوده باشد. صبح‌گاهان، مادر ما را صدا می‌کرد و هر چه پراکندگی می‌بود؛ جمع می‌کردیم. چشمان دختران جوان از بی‌خوابی آماس کرده صورت‌های‌شان؛ مانند سیب‌های سرخ با موهای پریشان، ولی با شادمانی و احساس مسرت نوروز.

مادر، باقی‌مانده‌های گندم کوبیده‌شده و ساقه‌های دروشده‌ی آن‌ها را در دست‌مال ململ می‌پیچانید و برای مابچه‌های جنتری خوان می‌داد تا آن را در آب روان دریا رها کنیم. مواظب باشیم ذره‌ای از آن نباید بریزد تا مبادا زیر پا گردد. بدین ترتیب در روز بیست و دوم سمنک آماده بود و در روز نوروز زنان جمع می‌شدند و برای هر هم‌سایه نیز یک یک قاب فرستاده می‌شد. سهم مابچه‌های نازدانه، بهانه‌تراش، کلان‌کار و جنتری خوان فقط یک قاب سمنک بود که چه کیفی می‌داشت! یک روز بعد نوروز، مکاتب آغاز می‌شد و سال دیگر یانصیب.

نیم‌نگاهی به نوروز؛ این جشن نیاکان خردمند ما

دکتر نورمحمد نوریا
نویسنده و استاد دانشگاه

جشن‌های آریایی است و مشهورترین آن‌ها، برهان قاطع این واژه را برخاسته از پنداری دانسته که آفرینش دنیا و پیدایش آدم را در همین روز می‌دانسته‌اند.

نوروز درگاه‌شمار هجری آفتابی با اولین روز از آوام^۱ بهار برابر است. نوروز در ایران، افغانستان و تاجیکستان، آغاز سال نو شمرده می‌شود. در هشتم شهریور/سنبله ۱۳۸۸ خورشیدی، نوروز را سازمان دانشی و فرهنگی ملل متحد، هم‌چون آیین جهانی به ثبت رساند (یمام، ۱۳۸۹: ۱).

به پیدایش جشن نوروز در نامه‌های کهن؛ مانند: تاریخ طبری، شاه‌نامه‌ی فردوسی، آثارالباقیه، نوروزنامه و... به گونه‌ی گسترده پرداخته شده است. جمشید را پایه‌گذار نوروز گفته‌اند. در شاه‌نامه‌ی فردوسی، پایه‌گذاری نوروز این‌گونه روشن شده است: جمشید فرمان داد تا تخت گوهرنشانی بگذارند و با تاجی نگاره‌مند که داشت، بر آن نشست و بارسیدن خورشید بالای تاج زرین او، روشنایی بزرگی پدیدار شد و مردم خوشی و شادی کردند و آن روز را روز نو خواندند که برابر بود به روز اول فروردین‌ماه.

در مجله‌ی فرهنگی آریانا درباره‌ی نوروز از گفته‌ی فردوسی، چنین آمده است: جمشید بعد از یک‌سری دگرگونی‌های گروهی بر تخت زرین نشست و آن روز، روز هر مزد بود؛ روز یکم برج حمل/فروردین‌ماه. هر مزد روز اول فروردین را می‌گفتند؛ چون مردم این شگفتی را از او دیدند، جشن گرفتند و آن روز را نوروز خواندند.

توده‌ها از فرهنگ‌شان شناخته می‌شوند و آن، شناسانده‌ی مایه و پایه‌ی گروهی و خودی یک گروه و مردم است. از چند واژه‌ی تمدن با آن یک جا بکار برده می‌شود؛ اما از هم‌دیگر جدایند. گروه‌ها، بی‌فرهنگ نیستند؛ اما بسیارند گروه‌هایی که تمدن ندارند. با آن هم می‌توان گفت که فرهنگ پربار، می‌تواند تمدن را باشد و تهداب تمدن را بگذارد.

فرهنگ یک ملت، زندگی معنوی آن ملت است که اندیشه‌ها، پندارها و آیین‌های برگزارشونده در آن سرزمین را به هم‌روزگاران و آیندگان، می‌شناساند و پایایی مردم در گرو اندیشه‌های شان است.

در این نوشتار، جشن نوروز و آیین‌های نوروزی را -که مانده از فرهیختگان آریایی است- پی‌گرفته‌ام و با چشم‌داشت بر نامه‌های نویسندگان که پیش از این در پیرامون نوروز گشن‌بیخ نوشته‌اند؛ کار را به پایان برده‌ام.

نوروز

نوروز یک واژه‌ی آمیخته است که از آمیزش «نو» (تازه) و «روز» پدید آمده است. روز را، «روح» هم گفته‌اند (فرهنگ عمید، در روشنی به واژه‌ی نوروز).

در آریاناویژه جشن‌های بسیاری برگزار می‌شده است؛ مانند: سده، مهرگان، یلدا و... نوروز هم، یکی از آن

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وری میاشت

۱. کوشیده شده که این نوشته به فارسی ناب نگارش یابد و واژه‌نامه‌ی فارسی در پایان نوشته هست.

پیروان زردشت را باور بر آن بود که در روز شششنبه
فروردین ماه، زردشت کام یافت که با اهورامزدا سخن
بگوید، بنابر این، این روز را به نام «نوروز» جشن
می گرفتند.

صاحب نظر مرادی در نامه‌ی آریانا و آریاییان در پیوند به
پیدایش نوروز گفته است: نوروز جشن تاج پوشی
(یما-جمشید) پیش‌وای دودمان آریایی پیش‌دادی
می باشد. نوروز؛ روز یکم بهار در سال خورشیدی است که
در آن، آفتاب به برج حمل برمی آید و روز و شب را
هم اندازه می سازد. آریاییان دو آوام در سال را
می شناختند: یکی سرما و دیگری گرما. بنابر گزارش‌ها
از نامه‌ی اوستا: در آغاز، آوام سرما ده ماه و آوام گرما، دو
ماه بود؛ اما پسان‌ها آوام گرما، هفت ماه و سرما پنج ماه
گردید (مرادی، ۱۳۸۹: ۲۶۳).

صالح محمد خلیق در نامه‌ی جشن‌های آریایی، پیرامون
پیدایش نوروز چنین نوشته است: بر پایه‌ی اسطوره‌های
کهن، کیومرث نخستین فرمان‌روای آریایی ست که نوروز
را بنا نهاده است و تاریخ را از آن آغاز کرده... (ر.ک.
خلیق، ۱۳۸۸).

فردوسی در شاه‌نامه پیدایش جشن نوروز را در زمان
جمشید، این گونه سروده است:

به فرکیانی یکی تخت ساخت
چی مایه بدو گوهر اندر ساخت

که چون خواستی دیو برداشتی
ز هامون به گردون برافراستی

چو خورشید تابان میان هوا
نشسته بر او شاه فرمانروا

جهان انجمن شد بر تخت اوی
از آن برشده فره‌ی بخت اوی

به جمشید بر گوهر افشاندند
مرآن روز را «روزنو» خواندند

سرسال نوهرمز فرودین
بر آسوده ازرنج، تن، دل زکین

به نوروز نوشاه گیتی فروز
بر آن تخت بنشست فیروز روز

بزرگان به شادی بیاراستند
می ورود و رامشگران خواستند

چنین جشن فرخ از آن روزگار
بمانده از آن خسروان یادگار (فردوسی، ۱۳۸۷: ۳۷)

گستره‌ی سرزمینی نوروز

آریانا که مهد پایه‌گذاران نوروز بوده، امروزه دربرگیر:
افغانستان، ایران امروزی، تاجیکستان، بخش‌هایی از
فرارود، آذربایجان، عراق، سوریه، ترکمنستان، قزاقستان
و ترکیه می باشد (ویکی‌پدیا)؛ اما با توجه به برخی از
دگرگونی‌ها میان آیین‌های نوروزی در این کشورها،
شماری از این کشورها آن را باشکوه‌تر برگزار می کنند و
این مانده‌ی فرهنگی را گرامی تر می دارند. این
دگرگونی‌های فرهنگی در پیوند به جشن نوروز، درخور
ستایش است و به پرباری این فرهنگ آریایی افزوده است
که پایداری آن را بیش تر می کند.

اشاره‌ای به نوروز در تاریخ

پس از پایه‌گذاری، نوروز همواره مورد توجه‌ی شاهان و
درباریان آنان قرار گرفته و از آن زمان تا کنون ارج‌گزاری
شده می شود.

وقتی تاریخ دودمان‌های گوناگون را بررسی می کنیم،
می بینیم که نوروز چه پیش از اسلام و چه پس از آن، به
گونه‌ای برگزار می شده و رستاخیز زندگی نام نهاده
می شده است.

نوروز در دور هخامنشیان (از ۵۹۹ تا ۳۳۰ پ.م.) هم چون
یک جشن کهن برگزار می شده و شاهان هخامنشی
آیین‌های ویژه‌ی نوروزی را برپا می داشتند و نمایندگان
گروه‌ها و تبارها با پوشاک فرهنگی خود، نوروز را در کاخ
«آپادانا» در برابر شاه جشن می گرفتند و پیشکش‌های
خود را به شاه می بخشیدند (بلوکباشی، ۱۳۸۱: ۴۹).

پس لږ گسترش اسلام در سرزمین‌های آریانا، بخشی بزرگ از آیین‌های کهن آریایی با همان فروشکوه دیرینه پابر جا ماندند.

عبدالصمد بن علی از پدر بزرگ خود بزرگفته کرده است که: در نوروز جام سیمین پر از شیرینی بود، برای پیغمبر آوردند. پرسید که این چیست؟ گفتند: امروز جشن بزرگ فارسی‌زبانان است. گفت: آری، در این روز بود که پروردگار، عسکره رازنده کرد. پرسیدند عسکره چیست؟ گفت: عسکره هزاران مردمی بودند که از ترس مرگ، ترک دین کردند و سر به بیابان نهادند و پروردگار به آنان گفت: بمیرید! بمرند؛ پس آن‌ها رازنده کرد و ابرها را امر کرد که بر آنان ببارند. از این روست که پاشیدن آب در این روز، هم چون آیینی پذیرفته شده است. سپس از حلوا تناول کرد و جام را میان اصحاب خود تقسیم کرد و گفت: کاش هر روز بر ما نوروز بود و این نخستین بار است که واژه‌ی نوروز به عربی راه یافت (ببرونی، ۱۳۶۳: ۳۲۵).

نخستین باری که نوروز در دوره‌ی اسلامی، شکوه و بزرگی خود باز یافت، دوره‌ی عباسیان بود. عباسی‌ها و اموی‌ها به ویژه در هنگام دیوان بر مکیان بلخی، جشن‌های آریایی را باشکوه بزرگ می‌داشتند و به شیوه‌ی دودمان‌های باستانی آریایی، هدیه‌های نوروزی و مهرگانی را در نوروز می‌دادند و هم از مردم می‌پذیرفتند و هم خود به دهش می‌پرداختند. شاعران عرب در ستایش نوروز و مهرگان چکامه‌های بسیاری سروده‌اند که حمزه بن حسن همه‌ی آن‌ها را در نامه‌ای به نام «اشعار السایره فی النیروز و المهرجان» گردآوری کرده است (ر.ک. آربن، ۱۳۹۰).

با روی کار آمدن سامانیان و آل بویه، جشن نوروز با گستردگی بیشتری برگزار می‌شد. شعرهای بازمانده از شاعران دربار سامانیان، گواه این داویده است. این نسل تاجیک‌تبار که پاسدار فرهنگ ریشه‌دار آریایی بود در باززیست فرهنگ، گام‌های گران ارج گذاشت و به همین رده غزنویان، سلجوقیان، غوریان، شاهان گُرد، خوارزمشاهیان و... در برگزاری این جشن‌ها کوشا بوده‌اند. در تمام این دوره‌ها جشن‌های نوروز، مهرگان و سده در کنار دو عید اضحی و عید فطر از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده‌اند.

نوروز هم چون مانده‌برگ فرهیختگان آریایی از هنگام بنیادگذاری آن تا امروز با توجه به بایسته بودن تاریخی و سلزگاری آن با انسان‌ها، راه خود را پیموده و جایگاه خود را در روان مردم اسستوار نموده که هیچ نیرویی توان

براندازی آن را ندارد؛ چرا که اگر توده‌ها نخواهند از جشن نوروز یادآوری کنند، بی‌شک آفرینش، پوشاک خود را نو کرده با آراسته‌شدن دامان کوه و دشت، جوش و خروش پرنده‌ها و بی‌قراری دریاها آن را خوش آمد گفته و به بزرگی این آوای نوین می‌افزایند و یادآوری یادواره‌ی هزاران سال پیش را در نهاد خود هویدا می‌کنند.

در زمان کنونی نیز، این جشن مورد توجه‌ی مردم قرار داشته و هر سال در برگزاری آن به گونه‌ی نیکو همت می‌گمارند. نوروز در مزارشریف با شکوه‌مندی ویژه‌ای برگزار می‌شود. در مزارشریف در زیارتگاه وابسته به علی، جشن بزرگی به نام میله‌ی گل سرخ، در بازه‌ی چهل روز برگزار می‌شود و مردم همه‌ساله از جاهای گوناگون افغانستان و کشورهای دیگر به شهر مزارشریف آمده و با دل‌بستگی ویژه‌ای در این میله انبازی می‌کنند. این میله یکی از آیین‌های نوروزی است. آیین نوروزی گل سرخ در بلخ، بزرگترین و باشکوه‌ترین آیین نوروزی در کشور است که از سوی دولت و مردم بر پا داشته می‌شود (خلیق، ۱۳۸۸: ۴۰).

یکی از آیین‌های مردم افغانستان به ویژه در مزارشریف و نیز در کابل برافراشتن جهنده (پرچمی پوشیده با پارچه‌های رنگی) است که به «جهنده‌ی سخی» شناخته شده است.

در این بازه که ۴۰ روز می‌باشد، دیدارگرانی که از استان‌های کشور به مزار سرازیر می‌شوند، مزارشریف انبوه‌ترین نسبت به روزهای دیگر می‌شود. مهربانی، دوستی و هم‌زیستی را در هوای شهر می‌توان سود. در این روزها میان سرای روضه‌ی شریف از هر گونه مردم پر است و بی‌برتری‌گری و تبارگرایی، مردم با پاک‌بازی هم‌میهنان‌شان را دیدار می‌کنند و با هم‌دیگر در چارباغ روضه به سرگرمی می‌پردازند. مردم این شهر، در این بازه، مهمان‌دار بوده و از دیدارگران، پذیرایی خوبی می‌کنند.

آیین‌های نوروزی

هفت‌میوه

هنگامی که از نوروز نام می‌بریم، بی‌درنگ در یاد ما هفت‌میوه و هفت‌سین فراخواسته می‌شود. هفت‌میوه آیین نوروزی است که از هفت‌میوه‌ی خشک آماده می‌شود. در افغانستان دوروز پیش از نوروز، هفت‌میوه را از میوه‌های خشک؛ چون: سیب، سنجد، بادام، پسته،

کشمش، زردآلو و چارمغز و هیل تر می کنند و روز نوروز، روی سفره می آورند و به مهمانان نوروزی پیشکش می کنند. اطعمه‌ی شیرازی در پیوند به هفت میوه گفته است:

تا هفت میوه سرد شد و دلپذیر گشت
دلگرمی ام به جانب آن ناگزیر گشت.

هفت سین

سفره‌ی نوروزی را خانواده‌ها برای پذیرایی از نوروز و مهمانان نوروزی پهن می کنند و در آن هفت گونه خوردنی که واج اول آن «س» باشد، می چینند: سبزی، سمنک، سمارق، سرکه، سنجد، سیب، و سیر. هفت سین بیش تر در کشور ایران شناخته است؛ اما هفت میوه در افغانستان از ناموری ویژه‌ای برخوردار است.

چرا شماره‌ی هفت؟

شماره‌ی هفت ویژگی‌های آیینی و فرهنگی در نزد مردم‌ها و گروه‌های گوناگون دارد. افشاندن هفت دانه‌ی خام در زمین یا غرس کردن هفت نهال در نوروز از پیام‌های زردشت است، در دین مانی شماره‌ی هفت پاک پنداشته می شده است. این شماره در تورات و انجیل جایگاه ویژه‌ای دارد (نورنیا، ۱۳۹۸: ۳۵). در اسلام هم شماره‌ی هفت، دارای جایگاه ویژه است. سوره‌ی فاتحه در قرآن از هفت آیت به نام «سبع المثانی» ساخته شده است و آن آغاز قرآن است. هفت آسمان، داستان هفت گاو لاغر و فربه در سوره‌ی یوسف نیز در قرآن یاد شده اند که بر جستگی شماره‌ی هفت در اسلام را آشکار می سازد. هفت بار گشتن پیرامون کعبه در آیین‌های اسلامی و...

در اسطوره و تاریخ فارسی زبانان نیز شماره‌ی هفت دارای مرتبه‌ای ویژه است. همراهان داریوش با خود او هفت نفر بوده اند. در نقش رستم بالای آرامگاه داریوش، هفت نقش ملاحظه می شود. ازدهای هفت سر نامور است و هفت خوان رستم و اسفندیار نیز زبان زد است.

فرهنگ توده نیز درگیر این شماره است؛ چون: هفت کوه سیاه در میان، هفت قلم آرایش زنان، زن هفت کیره، هفت شکم صغیر، هفت قاضی کور، هفت بار دهن را شستن و نام کسی را گرفتن، هفت کنیز سیمین بر، هفت اقلیم و به همین رده، هفت روز هفته و... بخش‌های مهم هفت باوری مردم اند.

سرچشمه‌ها

آرین، نصیر. (۱۳۹۰). نگرشی بر تاریخ تمدن اسلام. دانشکده‌ی ادبیات دانشگاه، چاپ دم.

بلوکباشی، علی. (۱۳۸۱). نوروز؛ جشن نوزایی آفرینش. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ سوم.
بیرونی، ابوریحان. (۱۳۶۳). آثار الباقیه «ترجمه‌ی اکبر داناسرشت». تهران: انتشارات امیرکبیر.

جمعیت اصلاح و انکشاف اجتماعی افغانستان، (۱۳۸۶). حکم نوروز در شریعت اسلام. بخش فرهنگی و نشرات.

خلیق، صالح محمد. (۱۳۸۸). جشن‌های آریایی. کابل.

عمید، حسن. (۱۳۸۶). فرهنگ عمید. تهران: انتشارات امیرکبیر.

فردوسی، ابوالقاسم؛ (۱۳۸۷)؛ شاه‌نامه‌ی فردوسی «به کوشش دکتر نقی پور»؛ تهران: آثران.

مرادی، صاحب‌نظر. (۱۳۸۹). آریانا و آریاییان. کابل: انتشارات سعید.

نورنیا، نورمحمد. (۱۳۹۸). عطر نمناک سفال. بلخ: مطبوعه‌ی صورتگر، چاپ سوم.

یمام، مسعود. (۱۳۸۹). نوروزنامه‌ی پرواز. کابل: کانون فرهنگی پرواز.

برابر گذاشته‌ی فارسی شماری از واژگان عربی در این نوشته

بلزگفت: روایت	مانده‌پرگ: میراث
هم‌چون: به عنوان، به مثابه	بایسته‌بودن: اهمیت
نامه: کتاب	بازه: مدت
دیوان: وزارت‌خانه	انبازی: اشتراک
دهش: سخاوت	سودن: لمس کردن
داویده: مدعا	میان‌سرا: صحن
برابر گذاشته: معادل	دیدارگر: زایر
ریشه‌دار: اصیل	فراخواسته‌شدن: تداعی
باززیست: احیا	ناموری: شهرت
آوام: فصل	
رده: ترتیب	
شماره: عدد	

نوروز آیینی خوش گوار

دکتر مصلح سلجوقی

نویسنده و استاد دانشگاه

بر چهره‌ی گل، نسیم نوروز خوش است
در صحن چمن، روی دل افروز خوش است
از دی که گذشت، هر چه گویی خوش نیست
خوش باش و ز دی مگو که امروز خوش است!

را نشان می‌دهد و فردوسی نیز این روز را روز نو می‌خواند
و چنین می‌سراید:
به جمشید بر گوهر افشاندند
مر آن روز را روز نو خواندند.

این نوشتن به مثابه‌ی زنده‌شدن است. در این روز،
حیاتی دوباره به جهان مادی دمیده می‌شود. گرچه
هویت این روز را به جمشید پادشاه می‌رسانند؛ اما این
روز در حیات بشری همواره وجود داشته است و این
زنده‌شدن‌ها از زمان پیدایش ماده وجود داشته است.
شاید انسان هم برای اولین بار در همین روز چشم به
جهان مادی گشوده باشد. بعد از باز شدن یخبندان‌ها و
سپری شدن زمستان‌های سرد، بهار می‌رسد و نوروز
جلوه می‌کند. نمی‌خواهم هویت این روز خجسته را به
نقطه‌ای وصل کنم که بعد مذهبی و یا سیاسی آن
چرب‌تر شود؛ اما نوروز در ذات طبیعت همواره کارآرا
بوده و روز نو باز زنده‌شدن‌های خود، سبب حیات بشر
شده است و نمی‌توان آن را از سوراخ ادیان نظاره کرد.

برای انسان‌های پیشین، نور خورشید و یاروشتی روز
اهمیت به‌سزای اقتصادی داشته است. نوروز، مقابله‌ی
نور و تاریکی است که بیش‌تر پیشینیان، متوجه‌ی این
بعد آن بوده‌اند. با این برداشت، پرسشی ایجاد می‌شود
که: آیا می‌توانیم نوروز را دین باورانه قضاوت کنیم؟

نمی‌خواهم به تکرار مکررات روی آورم و آن چه بارها بر
برگه‌های اجتماعی ثبت شده است را بازگشایی کنم و با
تاریخ پیدایی این روز بزرگ که آن را نوروز (روز جدید)
نامند، صفحه پر نمایم. می‌خواهم بنویسم که چرا با نوروز
چنین کرده‌اند. چرا با نوروز...؟

آیین‌های پر مفهوم آریایی هر کدام، ارتباط مستقیم با
روند زندگی روزمره‌ی انسان‌های جامعه‌ی
چند هزار ساله‌ی ما داشته است. نوروز، خردادگان،
تیرگان، مهرگان، آبانگان، آذرگان، دیگان، سده، یلدا،
چهارشنبه‌سوری و... با پشتوانه‌ی مفهومی خود،
نخست‌راهی بس عظیم در بین جامعه‌ی آریایی و بعدها
در سطح جهان باز نموده‌اند. جامعه با پیوندی
ناگسستنی، این جشن‌های باشکوه را به تبجیل
می‌نشینند و مفهوم‌یابی این روزهای پر شکوه در میان
جامعه، پخش و کسانی با دلایلی قناعت‌مند، مفهوم این
جشن‌ها را بسنده کرده‌اند. این جشن‌ها از میان مردم
بر خاسته و جوامع از این روزهای بزرگ در مقابل آفات
دینی و سیاسی پشتی‌بانی کرده است. با آن که ادیان و
سیاسیون، خواسته و ناخواسته ضربات محکمی بر پیکر
این روزهای خجسته زده‌اند؛ اما پاس‌داری از این
فرهنگ؛ مستحکم‌تر از حریفان دین‌خوی و
سیاست‌پیشه‌ی آن بوده است.

نوروز از نامش هویداست که روز جدید را گویند و این
جشن با قدمت سه هزار ساله‌ی خود، آغاز اعتدال طبیعت

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وری میاشت

به هیچ عنوان نمی شود جشن های آریایی را به چوکات دین باوران بکشانیم و از آن «جهنده بالا» را حصول کنیم. یا این که با کلر کردهای زرتشت یک جا به مقایسه بنش—ینیم. گرچه عقل دین باور، چیزی جز ایجاد مسـمومیت های عقلی به وجود نمی آورد؛ اما با عقل منطقی می توانیم درک کنیم که پدیده های طبیعی ربطی با روند پیدایی ادیان و یا موارد جیوپولیتیکی ندارد.

گرچه امروزه، نوروز را هویت طلبانه تجلیل می کنند و خطبه به نامش می خوانند؛ اما نوروز از ابتدا نمی تواند چنین بوده باشد که خطبه ی عربی و یا دعای زرتشتی به آن بخوانند. ده گانان و یا زمین داران سه هزار سال پیش به حرمت نوروز و به منظور بهتر شدن و برابری شب و روز، به منظور فرارسیدن موسم کار و کشت و باز شدن یخ های زمستان و بهتر شدن هوا برای کشت و زراعت بوده است که نوروز را جشن—ن می گرفتند و هیچ سببی برای تفصیل های دینی و سیاسی بر آن نداشتند.

گرچه بیش ترینه موارد فرهنگی را ادیان به نام خود ثبت نموده اند؛ اما این بدان معناست که آن چه از موارد فرهنگی یا روزها و جشن های پر شکوه طبیعت که دینیزه شده، خود موهبت فرهنگ های پیشین بوده است که توانسته به داشته های حرمت نگاه دارد تا دیگران آن را نیز از آن خود بدانند. بحث تخریب نوروز هم سال هاست که جریان دارد. از آوردن جسد حضرت علی در بلخ و تحت الشـعاع قرار دادن آتش کده ی نوبهار با همان عظمتش و جای نوروز را به جهنده بالا عوض کردن، خود مبرهن است که ادیان چه استفاده ای از این روند داشته اند. بحث من دین ستیزانه نیست؛ اما واقعیت ها باید نوشته شوند. همان گونه شب یلدا که بلندترین شب سال است را به تولد حضرت عیسی ارتباط داده اند که هیچ ربطی هم نداشته است.

نوروز، روز شادمانی و آغاز لطافت طبیعت است. این روز را پیشینیان همیشه با شادمانی آغاز کرده اند. از نوروزنامه ی عمر خیام می خوانیم: «اکنون که نوروز، آرزوهای کهن را از نو جوان کرده است، دل را خواهش آسایش کردن بر طرف چمن و زیر درختان است. باغ ارم و جام جهان نمای جم بر باد رفته است؛ اما تاک عصاره ی یاقوت رنگ خویش را دریغ نمی دارد و داوود مهر خاموشی بر لب زده است؛ لیکن هنوز: «بلبل به زبان پهلوی با گل زرد / فریاد همی زند که می باید خورد.»^۲

بر خلاف تصور بعضی از دوستان دین خوی که معتقد به نوروز و میراث فرهنگی آن نیستند؛ باید گفته شود، نقش مهمی را که جشن های ما به ویژه نوروز، ایفا می کند؛ اتحاد دوباره ی پارسی زبانان در سراسر حوزه ی جغرافیایی تمدنی پارسی زبانان است. نوروز می تواند در همین برهه از زمان، نقشی و پیامی به سزا برای پیوند فرهنگ از هم پاشیده ی فارسی زبانان داشته باشد. پیوند زدن بار فرهنگی ای که سال ها زیر بار سیاست و دین تلاش کرده شده است تا این میراث فرهنگی نیاکان ما را از برگه های تاریخ غنامند ما پاک نمایند؛ باید جدی گرفته شود.

پرسش این جا است که: جای گزین جشن های مفهومی طبیعت را چه جشنی می تواند داشته باشد؟ تاریخ گواه است که تا به حال، هیچ دین و سیاستی نتوانسته است با روند دایمی طبیعت و تغییرات مثبت و منفی جیولوژی مقابله کند. یکی از دلایلی که نتوانسته است حرمت خود را این جشن ها حفظ کنند؛ همانا مفهومی بودن شان است. جشن های دینی، همیشه بدون مفهوم واقع شده اند؛ چه جشن های اسلامی باشد و چه جشن های ادیان دیگر. در هیچ کدام شان مفهومی که بتواند قناعت انسان را به دست آورد؛ وجود ندارد.

دو دیگر، در جشن های آریایی می توانیم شادمانی و نشاط را بررسی کنیم که با جشن های ادیان در تناقض قرار دارد. پیدایی نوروز به گفته ی بس—یاری از پژوهش گران در بلخ بوده است. مردم با شادمانی به میله (جشن) گل سرخ می رفتند و در دامنه های ارغوانی به رقص و پای کوبی می پرداختند؛ اما با آمدن ادیان، نخست زرتشتیان این رسم را از آن خود کردند و در این روز، آتش افروختند و مراسـم مذهبی خویش را پی گرفتند. به همین منوال با آمدن دین اسلام، رنگ عوض شد و نوروز را اسلامیزه نمودند و جای شادمانی و پای کوبی، گریه و ناله در زیر تریشه هایی از پارچه ها با رنگ های مختلف به نام جهنده بالا آغاز شد و همه چیز به نفع دین اسلام تغییر بی مفهوم داده شد؛ اما دین اسلام به این کار هم قناعت نکرد و مزاری غیر واقعی برای حضرت علی ساختند و شهر بلخ را هر ساله در این موقع به ماتم—سرا مبدل نمودند. گرچه اعراب تا به حال از چیزی به نام نوروز یاد نمی کنند و در ایام کهن، در کشـورهایی که تاریخ قمری داشتند؛ از نوروز خبری نیست؛ اما در گذشت زمان، روایاتی من درآرودی از زبان

پیغمبر اسلام و خلفای دینی و امامان اهل تشیع درست شده است که با عمل کرد دین خویان امروزی برابر نیست. از سویی، از پیغمبر اسلام روایت می کنند و چنین آورده اند: «در زمان حضرت رسول در نوروز، جامی سیمین که پر از حلوا بود برای پیغمبر هدیه آوردند و آن حضرت پرسید که این چیست؟ گفتند که امروز نوروز است. پرسید که نوروز چیست؟ گفتند: عید بزرگ ایرانیان. فرمود: «آری، در این روز بود که خداوند عسکره رازنده کرد. پرسیدند عسکره چیست؟ فرمود عسکره هزاران مردمی بودند که از ترس مرگ، ترک دیار کرده و سحر به بیابان نهادند و خداوند به آنان گفت بمیرید و مردند. سپس آنان رازنده کرد و ابرهارا فرمود که به آنان ببارند.» از این روست که پاشیدن آب در این روز رسم شده. سپس از آن حلوا تناول کرد و جام را میان اصحاب

۳. پرتال امام خمینی، دیدگاه اسلام در رابطه با نوروز، کدمطلب ۴۲۸۰۳.

خود قسمت کرده و گفت: کاش هر روزی بر ما نوروز بود. هم چنان در آیین تشیع، نوروز به عنوان روزی خجسته نگریسته شده و بر گرامی داشتن آن تأکید شده است. از دیدگاه شیعیان، نوروز روز ظهور امام زمان است.^۳

آن چه را نمی شود به راحتی پذیرفت؛ همین روایت های دینی است که نه صاحبش وجود فیزیکی داشته است و نه روایتش می تواند چنگی بدل زند. در ارتباط به نوروز، روایت های زیادی وجود دارد که ادیان نه تنها دین اسلام؛ بل که ادیان دیگر و آیین های دیگر نیز فراوان زبان فرسایی نموده اند؛ ولی آن چه باعث آزار جمعی از قلم به دستان می شود، این است که عمل کرد دین باورها با نوروز شکل دیگری بوده که همیشه با گفتارشان مغایرت داشته است. به امید تفکر.

نوروز نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وری میاشت

نگره‌ی نوبه نوروز

آفرینش گران آیین نوروز

رحمت‌الله بیژن‌پور
نویسنده و پژوهش‌گر

فرازنامه‌ی چهار فرزانه: گاه‌شمار خیام، ماه‌شمار زرتشت در آیین نوروز است و ستایش‌نامه‌ی فردوسی، شناس‌نامه‌ی نوروز جمشیدی است.

چهار چراغ افروز نوروز

چهار فرزانه‌ی چراغ‌دار آیین نوروز، چهار چرایی ناپذیرانی‌اند که شکوه و پهنه‌ی پرسش‌گران این آیین را با ستایش ساده و روشن بر تافته‌اند و برای این آیین باور و زیبنده‌ی زیورها آفریده‌اند. اگر کسی با این چهار چراغ‌دار آیین نوروز بیگانه باشد؛ با نادانی خوی گرفته است و با خوی نادانی خدمت خیانت به خویشتن را دارد. این چهار تن، چهار بزرگ حوزه‌ی دین و دانش، فرهنگ و اسطوره، تاریخ و سرگذشت تبار ما و تمدن و هویت تباری مایند.

فرازنامه‌ی این چهار فرزانه، نگره‌ی تازه‌ای است به افق‌های تازه در مفاهیم آیین باوری و بررسی‌ی نقش و نشان هر یک از این چهار تن در بیشه و ریشه‌ی دانش‌نامه‌های آیین باوری و پایه‌های ارزشی فرهیختگی این آفرینش گران آیین نوروز. پیداست که نهاد نوروز در آیین پایگی خود مادر نهاد پنجاه‌ودو آیین و نهاد دیگر است که با پنجاه‌ودو هفته در گاه‌شمار خورشیدی خیام خیلی قشنگ و سخته آمده است. شناس‌نامه‌ی نوروز و آیین رویش پایگی در آن از گذشته‌ها تا کنون بیش‌تر از شاه‌نامه‌ی فردوسی و داستان جمشید؛ پادشاه اسطوره‌ای ایران دریافت و فهمیده شده است. باور داشتن به همین یک صورت اسطوره‌ای برای نوروز که در اندیشه‌ی خیام، پایه‌ی دانشی و انسان‌زیستی دارد؛ نه باورپذیر است و نه بدان گونه که بدانیم درست راست!

• جمشید؛ پادشاه آریایی

نخستین کسی که در این چهار تن، نخستینگی دارد؛ جمشید شاه نام‌آور و اسطوره‌ای ایرانیان است که بر این روش، آیین را پایه نهاد و بر زیرپایه‌های آن سنگ‌پایه‌ها نیز بنهاد. او از راه گزرگهی چون درمی‌گذشت، نگاهش بر جوش دیبا آیین سبزه‌زاران افتاد و شکوه‌ی گل‌های لاله‌ی بهاری بر چشمش به خوبی بنشست و چندان شگفت‌زده شد که فرمود مرا بر زمین بنهید و به پرسش‌های من پاسخ بیاورید.

• زردهشت پیام‌بر

دومین تن از این چهار تن، اسوشیانت زردهشت است یا زرتشت؛ همان پیام‌بر پاک‌نهاد یگانه‌باور در زمین دین باوران است که آیین باوری‌اش در کتاب سنگین اویستا آمده است و در متون باوری آن؛ همانند یسناویشتها، گاته‌ها را دارد که بر اهمیت آیین نوروز و جشن باستانی اقوام گوناگون ایرانی (آریایی) انگشت می‌نهد. برای شناختن درست آن گاه‌شناس فرزانه، همان زرتشت که دراگا (دراج و پای‌مزار)ی امروز کوفرد به دنیا آمده و در درواز بدخشان می‌زیسته است. از خویشاوندان مادری گشتاسپ؛ پادشاه بلخ بوده است. زرتشت همان گونه که آیین خویش بر مردم می‌خواند، از آیین پیش از خویش؛ یعنی نوروز نیز بر مردم آگاهی می‌داد و میدان فرزاندگی در این روزنه را نیز روش‌نایی می‌داد. همین اکنون اگر به درستی نگاه دوخته باشید، گاه‌شمار خیام نیشابوری که درخشان‌ترین تقویم در

تاریخ بشری است، خود بریافته از ماه شمار زرتشت پیامبر و آن نیز در پیرامون سال گرد نوروز و گردش روزگار نو در بهار است.

• فردوسی توسی

سومین فردیت از آن چهارتن آفرینشگران آیین نوروز را باید به درستی بشناسیم. کسی که بیش تر از هر انسان دیگری در روی این زمین، بهره‌ی دانش را از افسانه و دانستنی‌های پیشینیان گرد آورده است. کسی که هنجار هویت را با هویت هنجارها در هم آمیخته است و توسن پارینه و پیراین نیاکان را بر پشت زین تازه نهاده است. کسی که تاریخ فراموش شده و فراموشی تاریخی ملت بزرگی را در تاریخ دوباره آفریده و در آن مایه‌های هویت و تبار و تاریخ و تجربه (زیسته‌ی پیشینیان) نهاده است. کسی که در یک سد داستان جداگانه دفتری گرد آورده است که رمان نویسان زمین و زمینیان رمان باور به وجودش افتخار دارند. کسی که شناس‌نامه‌ی تباری را از دل داستان و افسانه بدر آورد و آن نگین پربهای نژادگی را به هویت و شناس‌نامه‌ی چهار پهلوی ایرانیان ماهیت داد؛ فردوسی توسی بود.

• خیام نیشابوری

چهارمین تن از چهارتن آیین‌گذاران آیین نوروز، پیل‌تن دامنه‌ی دانش اخترشناسی عالم، حکیم عمر خیام است. کسی که در میان دانش‌مندان ایران زمین یکی از بهترین و بزرگ‌ترین آن‌ها خوانده شده است. با همه میراث علمی و ثبوت فکری چندان دانای پربهره شناخته نشد که با چندین ده رباعی، بزرگ‌ترین شاعران دوران خویش خوانده شده است. این پیام‌بر اخترشناسی و شاه دانش فلک‌نهاد و ریاضی، در نوروزنامه به گاه‌شماری و تقویم دقیق خورشیدی پرداخته است. نوروزنامه تنها کتابی است که برای دانش‌ساختن جنبه‌های اسطوره‌ای آیین نوروز، اعتبار بلندی می‌دهد و خواننده هم درباره‌ی نوروز و هم درباره‌ی نوروزشناسی خیام به ستایش این ابردانای دین‌بیزار ملزم می‌شود. گاه‌شمار خیام که بر پایه‌ی ویژگی گردش و چرخش سیاره‌ها و ستاره‌ها به دور خورشید استوار افتاده است، برای خواننده همان مفهومی را به دست می‌دهد که در ماه‌شمار زردهشت، پیش‌بینی شده بود؛ مگر به اثبات نرسید.

برخی باورهای کهن درباره‌ی نوروز

نگاه ایرانیان و فراتر از آن در مورد آیین یک‌س‌ان نیست؛ اما تفاوت مشهود در این زمینه هم به ماهیت واقعی داستان نوروز و آیین نوروز بستگی دارد. در برخی از متن‌های کهن؛ مانند شاه‌نامه‌ی فردوسی و تاریخ طبری درباره‌ی توضیح عید نوروز، جمشید را بنیان‌گذار جشن نوروز می‌دانند. چنانچه در متن شاه‌نامه آمده است که: «جم (جمشید) هنگام گذشتن از آذربایجان بر تخت شاهی نشسته بود. با تابیدن نور خورشید بر تاج زرین او، جهان نورانی شد و مردم شادمانی کردند و جمشید آن را نوروز؛ یعنی روز نو نامید». باز هم گفته شده است که از آن پس، جمشید این روز را هر ساله جشن می‌گرفت و مردم در سرتاسر ایران به جشن و سرور می‌پرداختند.

همین روایت در نامه و دفتر زردهشت نیز به گونه‌ی اندکی دیگر سان بیان یافته است. در اویستا آمده است که جمشید به فرمان اهورامزدا به جنگ با اهریمن و سیاهی رفت و هنگامی که توانست بر سیاهی غلبه یابد؛ بار دیگر خیر و برکت و سبزی را به مردم بازگرداند. مردم، پیروزی جمشید بر اهریمن را نوروز نامیدند و در ظرفی جو کاشتند و به شادی پرداختند. جو نماد سرسبزی و خرمی است. این یادکردها نیز در افسانه‌بودن نوروز بیش‌تر دلالت دارند؛ در حالی که در اندیشه‌ی خیام و فردوسی محکم‌تر و باورشدنی‌ترند. خیام در گاه‌شماری خویش به ماه‌شماری زردهشت نزدیک است و فردوسی توسی به افسانه‌آرایی خود با جمشیدشاه ایران زمین نسبت نزدیک‌تر دارد. در یک باور دیگر که پیشینه‌تر از این باورهاست؛ منشأپیدایش نوروز به انسان‌های بین‌النهرینی یا همان نیاکان ایرانیان برمی‌گردد. بدین گونه در آن باور نیز تاریخ‌چه‌ی عید و آیین نوروز از داستانی اساطیری شروع شده است.

داستان‌های ناهم‌سو با باور فردوسی

داستان الهه‌ی اینانا

ار چند که این یادداشت، یک مقاله‌ی تحقیقی نمی‌تواند باشد؛ مگر تا آن‌جا که پدیدار است، به باورهای گوناگون باید اشاراتی داشته باشد تا میان سنجه‌های خیام و فردوسی، زرده‌شت و جمشید و داستان اساطیری بازشناسی و تفکیک بشود. روایت کهن سومری و تمدن آشوری از الهه‌ی اینانا را هم‌سو با باورمندان آن باید بیان نماییم. «روزی الهه‌ی باروری اینانا (همان انین یا ایشتار) هوس تصرف دنیای جهان زیرین را کرد. او به قلمرو ارشکیگال خواهرش که فرمان‌روای دنیای زیرین بود، دست‌درازی کرد و این امر باعث خشم ارشکیگال شد و اینانا را زندانی کرد. از آن‌جا که اینانا الهه‌ی باروری بود عدم حضورش در زمین مساوی مرگ کل افراد می‌شد.

فلسفه‌ی جشن نوروز بر اساس داستان اینانا

حال که تموز فقط شش ماه در سال روی زمین حضور دارد؛ پس می‌توانیم حدس بزنیم قدمت عید نوروز در ایران به این داستان برمی‌گردد. تموز شش ماه اول سال بر روی زمین است؛ پس گیاهان می‌روید و سرسبزی همه‌جا را فرا می‌گیرد. در شش ماه بعدی با مرگ تدریجی زمین روبه‌رو هستیم. رویشی نمی‌بینیم، برگ درختان می‌ریزند و گیاهان به خواب زمستانه فرو می‌روند. این‌ها از نشانه‌های نبود تموزی روی زمین است.

باور من در این میان

آریایی‌ها (اقوام ایرانی) چیزی را که دارند و امتیاز جهانی آن چشم‌گیر است، شکوه ستایش‌پذیر جشن و آیینی است که در هفت‌هزار سال از کنار روزگار دراز بدین‌سو آمده است و تلاقی و نوگری را بر رخ هستی کشیده است. آن‌سوی سردرناک و پردامنه‌ی تاریخ‌ناپذیر این آیین (نوروز) بر هیچ‌کسی روشن نیست؛ مگر ماهیت این جشن، رازناک‌ترین نگره‌هایی است که انسان خردیافته، این بر ساخت فرهنگی تاریخی را بر رخ خویش کشیده است.

از این رخ و کناره که بر آن نگریسته شود، نوروز یک آیین است و هزار سودا دارد. یک تاریخ است و روایت‌ها دارد؛

یک روی داد زمینی و طبیعی است که حکمت‌ها دارد؛ یک رستاخیز دوباره بر خیزی است که نسبت پیدا و ناپیدا دارد؛ یک فهم از یک‌باور است مگر رویاها دارد؛ یک سنجه‌ای بروخت است که گردش‌ها دارد؛ یک بر ساخت است که فلسفه‌ها دارد و سرانجام یک روی داد در هستی است که برترین برون داد و ارزش‌ها دارد.

پیش از بر تافتن نگره‌ی نوبه نوروز، چند باور دیگری هم بر این آیین نسبت دارد و بدون توجه و پی‌بردن به آن‌ها نمی‌توان رازهای درهم‌آمیخته‌ی این آیین را به سادگی دریافت و در پرتویافته‌ها، رازهای دیگری را کافت و شناخت. روان‌شناسی اجتماعی، مدنیت‌شناسان و مردم‌شناسان به نام جهان در فراگردهای کار خویش در این آیین بارهای ژرف تمدنی، روان‌پایگی و احساس آفرین را دیده‌اند و نیاز انسان به رازناک ساختن زندگی را در این جشن دیردامنه دریافته‌اند. بسیار روشن است که بهار بدیهی و طبیعی است؛ اما جشن نوروز و نام و نسب آن بر ساخته‌ای است از درخشان ساخته‌های انسان خردمند در تاریخ سرگذشت آریایی تباران و اقوام ایرانی از کاشغر چین (خاور) تا روم شرقی (باختر) و از دشت‌های قباچاق (هودر) تا شبه‌قاره‌ی هند پهنا و درازا دارد.

برداشت‌دارندگان پیشین، یافته‌های خویش از نام نوروز را در واژگانی بر چیده‌اند و سپس از آن باور خویش را بدین‌گونه گفته‌اند: «بگذر از گذشته، از اندوه غربت، از درد ورنج و مرارت، از بدبختی و کمبود و سماجت و نیز از بدی و ناروایی و تموزهای بد در راه زندگی‌ات! آری پیشینیان، چنین دریافت و فهمی از این آیین را بیان داشته‌اند. بر همین پایه است که زرتشت پیام‌بر در این آیین یسن و یسنه (جشن) را در پیش‌نویس فرامین خویش جا می‌نهد و می‌گوید: «اهورامزدا (ایزد پاک) همی بگرداند زمین را و در گردش بی‌قرار زمین، خورشید پایگاهش را بالا و پایین می‌برد و چنین است که اگر به آرامش و میانه‌رسید؛ در آن نوبت روزهایی پدید شوند که با شب یک‌سان باشند و این برابری را پایان رفته و آغاز آمده [نوروز] گفته‌اند».

خیام در نوشتن نوروزنامه با بزرگان و افسانه‌شنیدگان و داستان‌پردازان و دانایان روزگار خویش بارها در پیرامون نوروز و بهار، گردش این چرخ و روزگار و باورهای استوار و پایدار پیشینیان به گونه‌ها سخن گفته است. روزی در میان شماری از رازآشنایان پیشین و پیشینه‌آشنایان

دیرین و دور، اندر باره ی نوروز سخن می‌رانده است؛ او برای آشنایی دیگران نوروز را نه افسانه، نه دین و درد، و نه چین و چاره و نه تنها گاه برای سنجش زمان دانسته است؛ بل که بخشنده چون خورشید، مهربان مادری چون زمین، خوش‌رنگ و رنگین چون دامنه‌ی بهار، زیبا چون رویش گلی در کنار گیاهی، افسون‌گر چون سبزه و سبزرنگی آن سوی باغ و راز در دامنه‌ی زمین، نیروبخش و جان‌افزا چون آب در بادیه‌ی دریاچه و جوی‌باران در وادی‌ها، زنده و می‌رنده چون جان‌دار و زنده‌جان در گستره‌ی هستی، پارینه و پسرگذشت چون یادها و باورها، پیراسته‌گرز چون باد سحر و آفریننده چون خویشتن را در نهیب خود آیین نوروز گفته است.

گویند که خیام این داستان در نوروزنامه ثبت نموده است: «ملوک عجم، ترتیبی داشته‌اند در خوان نیکونهادن هر چه تمام‌تر به همه روزگار و چون نوبت به خلفا رسید؛ در معنی خوان نهادن نه آن تکلف کردند که وصف توان کرد. خاصه خلفای عباسی از اباهای حلوای گوناگون و فقاغ حرو اینان (نهادند و پیش از ایشان نبود. و اغلب حلوای نیکو چون هاشمی و صابونی و لوزینه و اباهای طبخی‌های نافع هم خلفای بنی عباس نهادند و آن همه رسم‌های نیکو ایشان را از بلندهمتی بود و دیگر آیین ملوک عجم اندر داددادن و عمارت کردن و دانش آموختن و حکمت‌ورزیدن و دانایان را گرامی داشتن همتی عظیم بوده است و دیگر صاحب‌خبران را در مملکت به هر شهری و ولایتی گماشته بودند تا هر خبری که میان مردم حادث گشتی پادشاه را خبر کردند تا آن پادشاه بر موجب آن فرمان دادی و چون حال چنین بودی، دستهای تطاول کوتاه بودی و عمال بر هیچ کس ستم نیارستندی کردن و یک درم از کس به ناحق نتوانستندی ستدن و غلامان بیرون از قانون قرار و قاعده‌ی هیچ از رعایا نیارستندی خواست و خواسته و زن و فرزند مردمان در امن و حفظ بودی و هر کس به کار و کسب خویش مشغول بودند از بیم پادشاه و دیگران پاره که حشم را ارزانی داشتند ازو بازنگرفتندی و به وقت خویش بر عادت معهود سال و ماه بدو می‌رسانیدندی و اگر کسی درگذشتی و فرزندى داشتی که همان کار و خدمت توانستی کردن، نان پدر او را ارزانی داشتندی و دیگر بر کار عمارت عظیم حریص و راغب بودند و هر پادشاه که بر تخت مملکت بنشستی، شب و روز در آن اندیشه بودی که کجا آب و هوای خوش است تا آن جا شهری بنا کردند تا ذکر او در آبادان کردن

مملکت در جهان بماندی و عادت ملوک عجم و ترک و روم که از نژاد آفریدون اند، چنان بودست که اگر پادشاهی سرایی مرتفع بنا افکندی یا شهری یا دیهی یا رباطی یا قلعه‌ای یا رود براندی و آن بنا در روزگار او تمام نشدی پسر او یا آن کس که به جای او بنشستی بر تخت مملکت، چون کار جهان بر وی راست گشتی، بر هیچ چیز چنان جد ننمودی که آن بنای نیم‌کرده‌ی آن پادشاه تمام کردی؛ یعنی تا جهانیان بدانند که ما نیز بر آبادان کردن جهان و مملکت هم چنان راغبیم؛ اما پسر پادشاه درین معنی حریص تر بودی از جهت چند سبب را: گفتی بر پسر فریضه‌تر که نیم‌کرده‌ی پدر خویش را تمام کند که چون تخت پادشاهی پدر ما را باشد سزاوارترم و دیگر گفتی پدرم این عمارت یا از جهت آبادانی جهان همی کرد یا از بلندهمتی و نام نیکو یا از جهت تقرّباً لله تعالی، یا از جهت نزهت و خرمی؛ مرا نیز آبادانی مملکت همی باید و همت بزرگ دارم و رضا و خشنودی خدای تعالی همی خواهم و نزهت و خرمی دوست دارم؛ پس در تمام کردن بنا فرمان دادی و به جد بایستادی تا آن شهر و بنا تمام گشتی و اگر بر دست او تمام نشدی، دیگر که به جای او نشستنی تمام کردی و مردمان آن پادشاه را مبلرک و ارج‌مند داشتندی. گفتندی خدای تعالی این بنا بر دست او تمام گردانید و ایوان کسری به مداین که شاپور ذوالاکتاف بنا افکند و از بعد او چند پادشاه عمارت همی کردند تا بر دست نوشین‌روان عادل تمام شد و پل اندیمشک هم چنین و مانند این بسیارست. دیگر عادت ملوک عجم آن بوده است که هر کس پیش ایشان چیزی بردی یا مطربی سرودی گفتی یا سخنی نیکو گفتی در معانی که ایشان را خوش آمدی؛ گفتندی: زه؛ یعنی احسنت، چنانکه زه بر زبان ایشان برفتی از خزینه هزار درم بدان کس دادندی و سخن خوش بزرگ داشتندی و دیگر عادت ملوک عجم چنان بودی که از سر گناهان درگذشتندی الا از سه گناه: یکی آنکه راز ایشان آشکارا کردی و دیگر آن کس که یزدان را ناسزا گفتی و دیگر کسی که فرمان را در وقت پیش نرفتی و خوار داشتی. گفتند هر کس راز ملک نگاه ندارد، اعتماد ازو برخاست و هر که یزدان را ناسزا گفت کافر گشت و هر که فرمان پادشاه را کار نبندد با پادشاه برابری کرد و مخالف شد؛ این هر سه را در وقت سیاست فرمودندی و گفتندی هر چیز که پادشاهان دارند، از نعمت‌های دنیا مردمان دیگر دارند. فرق میان پادشاهان و دیگران فرمان‌روایی است، چون پادشاه چنان باشد که فرمانش بر کار نگیرند چه او و

کجا به مرحله‌ی یک آیین درآمده است و باز چگونه بازخوانی و بازشناسی شده است.

جمشید و دشت‌های باختری

شاه را در رفتن از جایی به جای بود بسیاری ز مردان رهنمای می‌گذشت و دیده بر گل‌ها نهاد گفت این جا ایست باید ایستاد هم‌رهانش تخت او بنهاده زیر تا ببیند شاه بر دشت و کویر این چنین جمشید پرسش‌ها نمود باغ و بر بستود در آن جا غنود گفت این راز جهان باید شناخت در شناسایی برای آن گداخت برنشستی شاه بر تخت سران اختران برداشتی تخت روان بر سریرش شاه شاهان سرنشین بر قفایش مردمان تخت چین رسم نو آورد شاه اندر جهان تازه آیینی به بلخ باستان رفت بر دشت دراز و سرخ‌رنگ دید یک سر لاله‌های رنگ‌رنگ از بر دشت و کناری می‌گذشت خون سرخ لاله‌ها بر روی دشت دید جمشید این روان انگیز روز برنشستی بر زمین با شور و سوز با بزرگان گفت: ای روشن‌گران نقش نقش‌رنگ می‌بینیدتان؟ من از این فردوس‌گه کی می‌روم تا برین نیکونگاهی نگذرم فهم نیکوی نیاکان از چه بود؟ آمد اندر گفت‌شان فروستود

چه دیگران و دیگر در بیابان‌ها و منزل‌ها رباط فرمودندی و چاه‌های آب‌کندندی و راه‌ها از دزدان و مفسدان ایمن داشتندی و هر کسی را رسمی و معیشتی فرمودندی و هر سال بدورسایندندی بی تقاضا و اگر کسی از عمال چیزی بر ولایتی یا دیهی بیرون از قرار قانون درافزودی؛ آن عمل بدو ندادندی، بلکه او را مالش دادندی تا کسی دیگر آن طمع نکردی که زیادت از مردم بستاند و ملک خراب گردد و هر که از خدمتگاران خدمتی شایسته به واجب بکردی در حال او را نواخت و انعام فرمودندی بر قدر خدمت او تا دیگران بر نیک خدمتی حریص گشتندی و اگر از کسی گناهی و تقصیری آمدی به زودی تادیب فرمودندی، از جهت حق خدمت او را به زندان فرستادندی تا چون کسی شفاعت کردی، عفو فرمودندی. ازین معنی بسیارست اگر همه یاد کنیم دراز گردد، این مقدار کفایت باشد».

پیشینگان هفتگان (هفته) را بر ساختند و آن را به گردش در آوردند. در آن بر ساخت هر چهار نوبت را ماه قرار دادند؛ مگر روزهای بیش‌تر و بازمانده از ماه (روزهای افزون‌شده از سی روز). بدین گونه روزهای هفته، هفته‌های ماه، ماه‌های سال و سال‌های سده را تا توانستند به سخته و سنجه گرفتند. پیش از دوران زردشت (چهار هزار سال پیش‌تر از امروز) هفته و ماه نبود. روز شمار بر آن بود که ده روز بود و سه نوبت آن یک ماه می‌شد، چهار ماه را به یک دوران (فصل) یا بخشی از سال جدا نمودند و سال‌ها تنها سه فصل را نشان داده بود. این ماه‌ها بدین گونه به شمار گرفته می‌شدند.

o سبز ماه یا تر ماه (بهار و اول تابستان)؛

o بور ماه یا خنگ ماه (تابستان و نیمه‌ی اول خزان)؛

o زرد ماه (پاییز)؛

o برف ماه (زمستان)؛

در برخی دیه‌ها و روستاهای کهن، این چهار ماه را به سه ماه فشرده ساختند که در آن هر ماه، سی روز و هر سال سه فصل ساخته بودند. هم بیرونی، در کتاب‌های: التفهیم، مال‌لهند و هم خیام در نوروزنامه از این نمونه‌ها بسیار آورده‌اند. این یادداشت در پی آن نیست که تاریخ برآمد و سرآمدی برای آیین نوروز دریابد؛ بل که در این زمینه زانوی اندیشه را خم داشته‌ام تا بدانیم و بشناسیم که نوروز با این همه ظرفیت و ظرفیت، زیبایی و زندگی بخشی و با این سنجش و بررسی، از سوی کی و در

این بگفت و داستان آغاز کرد
گفته آمد، بازتر این راز کرد
کاروانش را بسی در پیش و پس
هفت دسته بود، تنها هیچ کس
دانشی بسیار و بخرد بیش تر
آگهان و بهره داران، باهنر
مرد وزن در آن میانه رازدان
رازدان و رازدار و آگهان
مردکی بودی زبان ور، تیزگوی
در شمار کاروان با آب روی
پیش تر آمد به پیش شاه گفت:
از گل صحرا همی دامن نهفت!
گفت: ای شاه بلند آیین و داد!
دشت می گوید: شهنشه زنده باد!
هم از این جا تا به هر جای زمین
سرخ می آید به چشم نیک بین
رنگ رنگینی پر پروردن است
رنگ آورد نوی از رستن است
دشت را پیرایه بندان می کند
خاک خستوباز خندان می کند
سبزه ها سر کرده از نو بارور
سبز می پوشد در این دم باغ و در
دامن کوه و لب رود روان
می سراید نغمه ها برخسته جان
سبزه خندان دشت ها و کوه مست
سردی و سرمای یخ بندان شکست
غنچه ها این گونه ناز و نازنین
شاخه ها گل ریز سرتا پا چنین
تازه می دارد دل هر زنده را
خنده می آرد لب خندنده را
رفت روز آدم آزار و خنک
ترمه ها نازک شد و برفش تنک

چله ها بگذشت روز نورسید
رنگ بی رنگی ز کوه و در پرید
پيله ی ابریشمین شد پهن دشت
این چنین پیشینه دار سرگذشت
گرد دورانی ندارد ایست بیست
ایستایی در خور گردنده نیست
می رسد امروز را فردای نو
تو همین امروز بین فردا مرو
از پی امروز فردای نواست
تابن خورشید را این پرتواست
ده و دشت و دامن صحرا نگر
آب جوی ورود و دریاها نگر
کوه و بر مال و جر و بالا و پست
روزگاری بوده تا آن دور دست
روی گیتی هم نبوده پیش از این
می نماند هم برین هم این چنین
آفتاب آتشین جان بخش باد
آتش خورشید جان هورخش باد
زنده را پویش برین سان بودی یا
بر خرد کی رازها پوشیدی یا
چله و چکاد از سرما گذشت
تازه آمد، تلژی ها دشت دشت
پرورش گر باد باد نرم و ناز
جان گشای زندگان دور و دراز
پیش از این سرما و گرما گفته اند
روزها بیدار و شبها خفته اند
کار و بار و نان و آب و پوش و تن
دسترنج ما و انسان کهن
چله چله روز و شب در گردش است
چار چله بیش و کم گرمایش است
وز دو چله بیش تر سرما مباد
تنگ دستی ها در این دوران زیاد

چله ای پیش از تموز و برف خیز
رنگ ریزان، بادخیزان، برگ ریز
یک دو چله پیش رس پس آمده ست
کار و بار مردمان خوب و بد است
چله چله بگذرد این روزگار
بر شود رنگین دل این کوه سار
بشکفد در شاخ ها گل غنچه واه
بردمد از خاک هم گل، هم گیاه
شادزی ای شاه آیین پاس دار!
می سزد بر تو همی آیین گذار
نام نو بردار و آن «شه ورته» کن
تا بماند از تو در دوران سخن
سرور نام آفرین و نام دار
ای سریر سروران در روزگار
از خرد سنجیده ام این روز را
روزگار رفته و جان سوز را
نام این فرگشت را رویش بخوان
تازه می بر نام و بر نوروزان
تا از این پس پی شود آیین نو
از جهان آهنگ نو، نو می شنو.

نوروز

در قصیده‌ی فارسی

بهشته خرم
نویسنده و پژوهش‌گر

سال از مدت‌های کمی که می‌گذشت؛ و چون جمشید آن روز دریافت؛ نوروز نام نهاد و جشن آیین آورد و پس از آن، پادشاهان و دیگر بزرگان بدو اقتدا کردند. «(کزازی، دکتر جلال‌الدین، جشن بزرگشت به آغاز).

این مقاله از لابلای سروده‌های قصیده‌سرایان معروف شعر فارسی نگارش یافته است. قصیده‌سرایان مشهوری؛ چون: رودکی سمرقندی، دقیقی بلخی، فرخی سیستانی، عنصری بلخی، منوچهری دامغانی، قطران تبریزی، ناصر خسرو قبادیانی، مسعود سعد سلمان، سید حسن غزنوی، سوزنی سمرقندی، انوری ابیوردی، خاقانی شیرازی، سعدی شیرازی، امیر خسرو دهلوی، سلمان ساوجی، قاضی شیرازی، ادیب‌الممالک فراهانی و ملک‌الشعرای بهار. این شاعران با استفاده از تصویرسازی‌های زیبا، نوروز را به عنوان نمادی از تازگی، شادابی و زندگی جدید توصیف کرده‌اند. آن‌ها احساسات و امیدهای مرتبط با فصل بهار و آغاز سال جدید را به خوبی به خواننده منتقل کرده‌اند. قصیده‌های این شاعران، نه تنها نوروز را به عنوان یک روی داد فصلی، بل که به عنوان نمادی از شروع تازه و آغازی خوش برای فارسی‌زبانان تجسم کرده و این آغاز جدید را به عنوان یک فرصت برای زندگی بهتر و روزهای خوش بیان کرده‌اند.

این قصیده‌ها، نوروز را به عنوان عید فارسی‌زبانان، شروع تازه و وقت خوش گذشتادن نیز آورده‌اند. این آثار نه تنها به جشن نوروز و تجلیات آن پرداخته‌اند، بل که از این طریق شعر، فرهنگ و ادبیات فارسی را به

نوروز برای اکثر شاعران و نویسندگان فارسی‌زبان، از گذشته یک مناسبت بسیار مهم و مرکز توجهی آن‌ها به طبیعت بوده است. این توجه در دوره‌های مختلف در توصیف این جشن باستانی بنویسند. از همین رو می‌توان با مطالعه آثار ادبی یک سرزمین، به جوانب مختلف آشکار و پنهان فرهنگ مردمان آن پی برد و علاوه بر شناخت دیدگاه اقوام مختلف نسبت به پدیده‌ها و موضوعات گوناگون، رسوم و آیین‌های ایشان را نیز در مناسبت‌ها و وقایع مختلف مورد بررسی قرار داد. از سویی دیگر، ادبیات رسانه‌ی عواطف و احساسات بشر است و اگر این موضوع را به عنوان یک کلیت در نظر بگیریم، احساسات آدمی به طبیعت و پدیده‌های مرتبط با آن می‌تواند به عنوان جزئی از این کل محسوب گردد.

ستایش از بهار و یادآوری از جشن نوروز، در طول زمان و در بخش‌های مختلف جغرافیای زبان فارسی، با نوسانات و تفاوت‌هایی در رویکرد شاعران همراه بوده است. ادبیات به عنوان آینه‌ای برای نمایش فرهنگ و اندیشه‌ی یک ملت است؛ این ادعا بدان معناست که آن چه فردی اندیشیده می‌شود و آن چه به صورت رفتار خاصی از این اندیشه بروز می‌کند، در ادبیات مشخص می‌شود.

در ارتباط به تاریخچه‌ی پیدایش جشن نوروز باید گفت که «سبب نهادن نوروز آن بوده است که چون بدانستند که آفتاب را دو دور بود: یکی آن که هر سه صد و پنجاه و ربعی از شبانه‌روز به اول دقیقه‌ی حمل باز آید، به همان وقت و روز که رفته بود بدین دقیقه نتواند آمدن؛ چه هر

شکلی متفاوت و زیبا به نمایش گذاشته‌اند. این آثار هم‌چنین نشان از اهمیت و تأثیرگذاری نوروز در زندگی و فرهنگ فارسی‌زبانان را دارد.

نوروز نماد بلزگشت به زندگی و آغاز تلزگی و سبزی

با بررسی بیش‌تر قصیده‌های قصیده‌سرایان، می‌توان دید که نوروز به عنوان نمادی از شادابی، زیبایی و آغازی تازه در فصل بهار و باز شدن باغ‌ها و بوستان‌ها توصیف شده است.

سال نوست و ماه نو و روز نو
وقت بهار و وقت گل کام‌گار

**

نوروز و نوبهار دلارام را

با دوستان خویش به شادی گذار (فرخی، ۲۵۳۵: ۸۹-۹۲).

در این قصیده، فرخی سیستانی نوروز را به عنوان نمادی از شروع تازه و زندگی جدید می‌داند که نه تنها به جشن و شادی مرتبط است؛ بل که به آغاز یک دوره‌ی جدید امیدواری و خوش‌بختی نیز اشاره دارد. در متن، اشاره‌های زیادی به بهار، گل‌ها، باغبانی و شادی‌های بهاری و نوروزی وجود دارد که همگی نشان‌دهنده‌ی شادی و شور و نشاط در این زمان و زمینه‌های مختلف زندگی است. در قصیده‌ی دیگری آمده است:

فصل بهار تازه و نوروز دل‌فریب

هم‌بوی مشک باد و زمین پر ز بوی بان (فرخی، ۲۵۳۵: ۳۱۳-۳۱۰).

در این قصیده، بازتاب جشن نوروز به صورتی زیبا و شاداب در تصویرسازی از فصل بهار و جشن‌واره‌ی نوروز انعکاس می‌یابد. تصویری از «گل‌های لعل‌گون گهر» و «زمین پر از بوی بان» نشان از زیبایی و شادابی طبیعت در این روزها را دارد. اشاره به «صلصل بی‌دلان» و «بلبل عاشقان غمین» نمایان‌گر شادی و هیجان زندگی در این روزهای خوش و خرم است. در قصیده‌ی دیگری فرخی چنین هنرمندانه به ستایش نوروز می‌پردازد:

از پی تهنیت روز نو آمد بر شاه

سده‌ی فرخ‌روز دهم بهمن ماه

به خبر دادن نوروز نگارین سوی میر
سه‌صد و شست‌شبان‌روز همی تاخت به راه
چه خبر داد؟ خبر داد که تا پنجه‌روز

روی بنماید نوروز و کند عرض سـپاه (فرخی، ۲۵۳۵: ۳۳۴-۳۳۵).

در این قصیده، منظور از «نوروز» جشن نوروز به عنوان یک روی داد مهم و محبوب در جامعه است. تصویر نوروز به عنوان روزی از فرخنده‌ترین روزهای سال ظاهراً می‌شود که با پی‌آمد مثبت و خوش‌آیندی همراه است.

عنصری بلخی هم‌چنان در قصیده‌ای نوروز را نماد رویش دوباره و شروع تلزگی در طبیعت می‌داند.

باد نوروزی همی در بوستان بت‌گر شود

تا ز صنعتش هر درختی لعبتی دیگر شود...

دفتر نوروز بندد بوستان کردار شب

تا کواکب نقطه‌ی اوراق آن دفتر شود (عنصری، ۱۳۶۳: ۲۴).

در این قصیده، تصویر باغ‌های پر از رنگ و بوی خوش و شادی که به وسیله‌ی باد نوروزی به تلزگی تزئین شده‌اند، نمادی از آغاز فصل بهار و جشن‌واره‌ی نوروز است. در این تصویر، باغ‌ها مثل کلبه‌های بزرگی شده‌اند که پر از زیبایی و شادمانی‌اند. توصیفات از تغییر و تحول طبیعت و محیط، نشان از اثرگذاری جشن نوروز بر همه چیز است. هر چیزی به صورت لعبتی دیگری تغییر می‌کند و از زیبایی و شادی نوروز بهره می‌برد. در قصیده‌ی دیگری نوروز را میراث پادشاهان ایرانی می‌داند.

نوروز بزرگ آمد آرایش عالم

میراث به نزدیک ملوک عجم از جم (عنصری، ۱۳۶۳: ۱۹۳).

این قصیده با توصیف جشن و شادمانی نوروزی که به عنوان نمادی از شکوه و آرایش عالم که با ورود فصل بهار و جشن‌های نوروزی، زنده می‌شود آغاز می‌گردد. در این قصیده با توصیفات شعری جشن و شادمانی نوروز را به تصویر کشیده و تأثیر آن بر جوامع و طبیعت را به نمایش می‌گذارد.

ناصر خسرو قبادیانی بلخی در قصیده‌ای در این مضمون در ارتباط به نوروز چنین می‌آورد:

دیدیدی به نوروز گشته به صحرا
به عیوق ماننده لاله‌ی طری را؟ (ناصر خسرو، ۱۳۰۴-۱۳۰۷).

ناصر خسرو در این قصیده، توصیفاتی از شکوه و زیبایی طبیعت در روزهای نوروزی، مانند رونق گل‌ها و نور خورشید که جشن و شادمانی جشن نوروز را تکمیل می‌کنند به تصویر می‌کشد. در قصیده‌ی دیگری نوروز را به عنوان آغازی تازه و امیدبخش نشان داده که از پس آن باغبانی و پرورش، میوه‌های جدید به وجود می‌آید.

به قول چرخ گردان بر زبان باد نوروزی
حریر سبز در پوشند بستان و بیابان‌ها...

نداند باغ ویران جز زبان باد نوروزی
به قول او کند ایدون همی آباد ویران‌ها (ناصر خسرو، ۱۳۰۴-۱۳۰۷).

بازتاب‌های نوروزی، بهار، گل، باغ، سبزی و... در این قصیده به تصویر کشیده شده‌اند؛ به عنوان مثال، در بیتی می‌خوانیم: «به سیر اندر ز حکمت بر زبان مهر و آبان‌ها/ خزان گوید به سرماها همین دستان دی و بهمن». در این جا، «حکمت» و «مهر و آبان» به تصویر شعاع‌های نوروزی و امیدواری که در محیط نوروز به وجود می‌آیند، می‌اندیشاند. هم‌چنین، اشاره به «سرماها» و «دستان دی و بهمن» نشان‌دهنده‌ی گذشت زمستان و ورود بهار و فصل نوروز است. در بیت دیگری: «به قول چرخ گردان بر زبان باد نوروزی/ حریر سبز در پوشند بستان و بیابان‌ها» نیز به تصویر می‌کشد که باد نوروزی، هم‌چون یک فرش سبز و لطیف، زمینه‌ای را برای ظهور زیبایی‌ها و زندگی جدید فراهم می‌کند. واژه‌های «حریر سبز» و «بستان و بیابان» نیز از تصاویر مرتبط با نوروز و بهار استفاده شده‌اند.

ز رومت کاروان آورد نوروز

ز فنصور آرد اکنون مهر گانت (ناصر خسرو، ۱۳۰۴-۱۳۰۷: ۸۴).

در این قصیده، بازتاب جشن نوروز در این نمادها قابل مشاهده است: بهار و زمان نو؛ تغییراتی که در جهان اتفاق می‌افتد، اشاره‌ای به تحولات موسمی، و از زمستان به بهار و نوروز. عبارت‌های «دگر شد» و «دگر گشتی» نشان‌دهنده‌ی تغییرات زمانی و فصلی هستند. تجدید زندگی و شادی، مفهوم عروسی و پرنگاری به طری

مجازی توصیف شده است که به تجدید زندگی و شادی در فصل نوروز اشاره دارد. بیان «رخ از گل نار و از لاله دهانت» به نشان دادن شادابی و زیبایی‌های مرتبط با فصل بهار و نوروز می‌پردازد. تحولات مثبت، تصویری از پیروزی و تحولات مثبت؛ مانند: آمدن نوروز و مهرگان، به تصویر کشیده شده است. این تحولات به عنوان نمادهایی از شروع دوباره و فرصت‌های جدید در زندگی تفسیر می‌شوند.

شست بار آمد نوروز مرا مهمان

جز همان نیست اگر شش سد بار آید (ناصر خسرو، ۱۳۰۷: ۱۰۹-۱۰۸).

در این قصیده، بازتاب جشن نوروز به وضوح قابل تشخیص است. شادی و شور و هیجان بهاری؛ از طریق توصیف گل‌ها، بادام‌ها، و زیبایی‌های بهاری؛ مانند: شکوفه‌ها و سبزه‌ها، احساس شادی و شور و هیجان بهاری به تصویر کشیده شده است. تجدید زندگی و رونق جدید، از طریق بیان «شست بار آمد نوروز» و «هر که را شست ستم گر فلک آرایش» اشاره به این که با آغاز نوروز، زندگی جدیدی آغاز می‌شود و امید و رونق جدیدی به جامعه می‌آید.

قآنی در قصیده‌ای، توصیفات شاعرانه از تغییرات در طبیعت، از جمله گسترش ابرها، بادهای معطر، و زیبایی‌های گل‌ها می‌آورد.

نوروز تویی و نوبهاران تو

کز طلعت تو جوان شود دنیا (قآنی، ۱۳۶۳: ۵۹-۶۴).

در این قصیده، منظور از «نوروز» به عنوان نمادی از تجدید و تازه‌شروعی در زندگی است.

نوروز و جنون من به یک فصل است

نیسان و نشاط من به یک بارست (قآنی، ۱۳۶۳: ۱۲۱-۱۲۳).

در این قصیده، تصویر لاله‌ها و گلزارها، بوستان‌ها و مراتع، سبزه‌ها و جوی‌های آب، شادی و زیبایی و تزگی فصل بهار و آغاز نوروز است.

عطار نیشاپوری؛ عارف بزرگ زبان فارسی در قصیده‌ای به نوروز رنگ و بوی عرفانی، معنوی و عاشقانه می‌بخشد.

ارغوان هر سحری شب‌نم نوروزی را

بهر تسکین صبا هم‌چو شرر می‌آرد (عطار، ۱۳۲۱: ۷۰۴-۷۰۲).

در این قصیده، عطار بر علاوه‌ی تصاویر زیبا و توصیفات جذاب از توصیف بوی گل و زیبایی‌های فصل بهار و زیبایی‌های طبیعت را با مفاهیم مذهبی و اسطوره‌ها می‌آمیزد. به طور خاص، در این شعر، مفاهیمی هم‌چون عشق، شور و شادمانی و زیبایی‌های فصل بهار به تصویر کشیده می‌شوند. توصیف بوی گل و نسیم سحر. شاعر ابتدا به توصیف بوی گل و نسیم سحر می‌پردازد که از بهشت به دنیا می‌آید و زیبایی و شادی را به همراه دارد. او با استفاده از تصویری کلامی از عیسی، این بوی طبیعت را به ماروایت می‌کند. تشبیه به عشق و شور عاشقانه؛ شاعر زیبایی بوی گل را به عشق و شور عاشقانه تشبیه می‌کند. او تصویری از دلی سوخته و داغ‌دار را که از بوی گل زنده می‌شود، به تصویر می‌کشد. در بخش‌های مختلف شعر، عطار به داستان‌ها و اسطوره‌های ادبی و دینی اشاره می‌کند، از جمله داستان عشق لیلی و مجنون، داستان یوسف و زلیخا، و داستان‌های دیگری که زیبایی و عشق را به تصویر می‌کشند.

سلمان ساوجی قصیده‌سرای قرن هشتم هجری در قصیده‌ای نوروز را به عنوان نمادی از زمانی شاد و شکوهمند توصیف می‌کند و در قصیده چنین می‌آورد:

چمن از بلبل و گل، برگ و نوایی دارد

عالم از طلعت نوروز صفایی دارد...

ابر نوروز همه روز، چو من می‌نالد

هیچ شک نیست که او نیز هوایی دارد (ساوجی، ۱۳۷۱: ۲۱۰-۲۰۹).

در این قصیده، شاعر از امثال و تصاویر طبیعی و فرهنگی استفاده کرده است که به ترکیب زیبایی از زبان و تصویرسازی کمک کرده‌اند. برخی از این امثال و تصاویر عبارتند از: چمن، بلبل و گل؛ این تصاویر به رونق و زیبایی فصل بهار اشاره دارند و به عنوان نمادهایی از تازگی و شادابی در ادبیات فارسی شناخته می‌شوند. سرو؛ به عنوان نمادی از طول عمر و اصالت، و نی، به عنوان نمادی از موسیقی و شادی، که از دیرباز در فرهنگ فارسی‌زبانان وجود دارد. جمشید و سلیمان؛ اشاره به شخصیت‌های اسطوره‌ای و تاریخی که در ادبیات و فرهنگ فارسی جایگاه ویژه‌ای دارند. این تصاویر و امثال آن، با توجه به مفهومی که شاعر به نوروز می‌بخشد، مفهوم شادی، تازگی، و رونق را به تصویر

می‌کشند و زیبایی و غنار را به قصیده اضافه می‌کنند. ملک‌الشعرا بهار هم در قصیده‌ای با توصیف تصاویر زیبا از طبیعت در فصل بهار، شادی و خوش‌بختی نوروز را به تصویر می‌کشد.

نوروز فرخ‌جسته فراز آمد

در موکبش بهار خوش دل بر

آن یک طراز مجلس و کاخ بزم

این یک طراز گلشن و دشت و در (بهار، ۱۳۵۴: ۱۶۳).

در این قصیده، نوروز به شکل یک جشن و جشن‌واره با جزئیات و نمادهای فصل بهار و نوروزی توصیف شده است؛ به طور خاص: خنده‌ی کبک‌نر و ابر تیره؛ این تصویر، نوروز را به عنوان فصلی از آغاز و شادی، که از روی سیاهی و غم و اندوه به سوی روشنائی و خنده‌راه می‌اندازد، ترسیم می‌کند. خورشید زرد و ابر سیه؛ تضاد بین آفتابی درخشان و ابرهای تاریک، نشان‌دهنده‌ی آغازگر و نورانی بودن نوروز است. نمادهای گل و باغ و مزرعه؛ وجود گل‌ها، باغ‌ها و زمین‌های کشاورزی، به شکل نمادین، برای آغاز فصلی تازه و پر امید، به وجود آمده است. برف از ستیغ کوه فرو غلند؛ این تصویر نیز به اتمام زمستان و آغاز بهار، که با گذشت زمستان سختی‌ها و سرما، برف‌ها از بر فرو می‌ریزند، اشاره دارد. باغ از شکوفه چون فلک از اختر؛ تصویر باغی که به شکوفه‌ها و پرورش یافته‌های رنگارنگ پر از زندگی و شادی می‌باشد. همه‌ی این نمادها و تصاویر، نوروز را به عنوان آغازی نو، پر از شادی، امید و زیبایی ترسیم می‌کنند.

باز به پا کرد نوبهار، سراقق

بلبل آمد خطیب و قمری ناطق

طبل زد از نیم‌روز لشکر نوروز

وز حد مغرب گرفت تا حد مشرق (بهار، ۱۳۵۴: ۶۱۰).

در این قصیده، ملک‌الشعرا بهار با توصیف تصاویر زیبا و شگفت‌انگیز از ورود نوبهار و فصل نوروز، زیبایی و شادی این فصل را به تصویر می‌کشد و در این قصیده جزئیاتی که به نوروز اشاره دارند عبارتند از: «باز به پا کردن نوبهار»؛ نمادی از آغاز و شروع دوباره، هم‌چون نوروز. «طبل‌زدن از نیم‌روز لشکر نوروز»؛ نمادی از اعلام شادی

و جشن در آغاز سال نو. «غنچه‌ها که به گونه‌ی لب عذرا می‌خندند و ابر که به سنان دیده‌ی وامق می‌گردد»؛ تصاویری از آغاز روزهای شاد و آرام بهاری. «مزاج عشق و امید و شادی»؛ توصیفی از این که همه چیز در طبیعت، از گل تا ابر، از خوش حالی و شادی برخوردار است. «خواستاری از خداوند»؛ در ختم قصیده، شاعر از خداوند خواهان مهر و لطف ماندگار برای همه‌ی موجودات است. این تصاویر و جزییات نمادین نوروز، آغازی روشن و پرامید است که مردم را به امید و خوشی برای سال جدید وامی‌دارد.

نوروز؛ عید فارسی‌زبانان

نوروز به عنوان یکی از جشن‌های باستانی و تاریخی، که از دیرباز میراث فرهنگی و مذهبی اقوام مختلف در مناطق مختلف جهان بوده است، در کشورهایی که این جشن را جشن می‌گیرند، به ویژه در کشورهایی با فرهنگ و زبان فارسی، تجلیل و احترام ویژه‌ای دارد. این جشن باستانی، به عنوان نمادی از عید در ادبیات و اشعار شاعران فارسی‌زبان به تصویر کشیده شده است و همواره به عنوان عید ملی و فرهنگی این اقوام شناخته شده است. فرخی سیستانی در این قصیده با استفاده از تصویرسازی زیبا و اشاره‌های شعری، از جشن و شادمانی نوروز و از زیبایی‌های این فصل مهم در فرهنگ و ادب فارسی سخن می‌گوید.

فرخنده باد بر ملک این روزگار عید

وین فصل فرخجسته و نوروز دل‌ستان (فرخی، ۲۵۳۵: ۳۱۳-۳۱۰).

سلمان ساوجی در بیتی از قصیده، به نوروز به عنوان عید و جشنی که به صورت مجلل و با شادی و خوش حالی جشن گرفته می‌شود، اشاره دارد. در این جا، شاعر به صنم (یا معشوق) اشاره می‌کند و او را فراخوانده تا به همراهی او و در کنار او، نوروز را پیش آرد.

عید است بر خیز ای صنم، پیش آر پیش از صبح دم

در یاد جمشید زمان، خام خم اندر جام جم (ساوجی، ۱۳۷۱: ۲۷۷-۲۷۵).

این بیت نیز به یاد زمان‌های گذشته و شکوه جمشید، پادشاه ایرانی از روی مفاخر تاریخی و فرهنگی، اشاره دارد. هم‌چنین با ذکر «خام خم اندر جام جم»، به میهمانی و جشنی شادانه که با آمدن نوروز آغاز می‌شود، اشاره می‌کند.

در طول تاریخ، جشن نوروز و سایر جشن‌های فرهنگی و

تاریخی به عنوان نمادی از اتحاد و هم‌بستگی در جامعه ثبت شده‌اند. قآنی این قصیده سرای برجسته در یک قصیده، از این نماد عید نوروز برای بیان ارزش اتحاد و هم‌بستگی استفاده کرده است.

عید شد ساقی بیا در گردش آور جام را

پشت پا زن دور چرخ و گردش ایام را

سین ساغر بس بود ای ترک مارا روز عید

گو نباشد هفت سین رندان در دآشام را (قآنی، ۱۳۶۳: ۶۵-۶۴).

در این قصیده، شاعر با جزییات زیادی به مفهوم و اهمیت عید نیز اشاره می‌کند: ساقی و جام می؛ اشاره به اجلاس و مراسمی که با حضور ساقی و جام می، شادی و خوش حالی دوباره در جمع مردم بروز می‌کند. او هم‌چنین از تبدیلات معنوی و احساسات عمیق‌تری که در این روزها در دل مردم رخ می‌دهد، سخن می‌گوید.

خجسته‌باد گویی نوروز

این عبارت از زمان پیدایش نوروز به معنای آرزوی خوبی‌ها و نیکی‌ها در آغاز فصل جدید و آغاز سال نو در حوزه‌ی نوروز به کار می‌رود و شاعران زیادی در دوره‌های مختلف زمانی از فرارسیدن نوروز به سبب فرخنده و خجسته‌دانستن این روز، در قالب‌های مختلف شعر سروده‌اند.

روزت همه فرخنده و نوروز مبلک

هر روز به دیدار تو نوروز جهان را (ساوجی، ۱۳۷۱: ۱۳۰-۱۳۱).

سلمان ساوجی در این قصیده از فرارسیدن نوروز و آغاز فصل بهار سخن گفته و خجسته‌باد می‌گوید. با توصیفات طبیعت در نوروز؛ شاعر با توصیفات از زیبایی‌های طبیعت در روز نوروز، از جمله زیبایی گل‌ها، بوی مشک و آب‌یاری فراوان، بازتاب جشن و شادی نوروز را به تصویر می‌کشد. با حضور عشق و شادی در جهان سخن می‌گوید. او با تشبیهاتی به آب، باد، گل و سبزه، زیبایی‌های این فصل را توصیف می‌کند و با آغاز نوروز، امیدوار به آغازی جدید و پرامید برای همه می‌باشد و در قصیده‌ی دیگری گفته:

روز نوروزت مبلک باد و هر روز از نوت

ابتدای دولتی کان را نباشد انتها (ساوجی، ۱۳۷۱: ۱۳۴-۱۳۶).

در این قصیده، شاعر با استفاده از تصاویر طبیعی و رمز گونه، شادی و زیبایی فصل نوروز را به نمایش می گذارد و آن را با شادابی و تازگی قلبی و روحی ارتباط می دهد. او نشان می دهد که در نوروز، همه چیز از سر و سامان و نوید شادی و خوش بختی پراکنده است.

در تصویری زیبا، سنایی می گوید:

باد فرخندت نوروز و رجب اندر عز

باد چونین دو هزارت مه نوروز و رجب (سنایی: ۳۸-۳۹).
که این جا نوروز به معنای زمان شادابی، شادی و جلال توصیف شده است. با استفاده از این تصویر سنایی می خواهد بیان کند که نوروز، برای دل ها و جهانیان، زمینه ای از شادابی و شادی فراهم می کند و هم چنین باعث شکوفایی و زیبایی جهان می شود. اشاره به گل بنی که راست و سرسبز می شود، از جمله تصاویری است که به نوروز و باز شدن گل ها در این فصل اشاره دارد. تصاویری از مژه ها و نرگس ها که از زیبایی های طبیعت در فصل بهار می باشند.

مسعود سعد، جشن نوروز را به شیوه های مختلفی بیان می کند.

خجسته بادت نوروز و نوبهار گزین

هزار سالت بادا به عز و ناز بقا (مسعود سعد، ۱۳۶۴: ۲۷-۳۰).

در این قصیده، شاعر با توصیفات از زیبایی های طبیعت در فصل بهار، از جمله آسمان آبی با ابر های سفید، صحرای پوشیده از گل ها و باغ های بهشتی، بازتاب جشن و شادی نوروز را ترسیم می کند و با توصیف رفتار و احساسات مردم در این روزهای پر شادی، از جمله خنده و گریه، شادمانی و غم، بازتاب جشن نوروز را به تصویر کشیده و زیبایی های این فصل را به زبان شعر بیان می کند.

ملک الشعرا بهار نوروز را به عنوان نمادی از شادی، سرور و زیبایی توصیف می کند:

رسید موکب نوروز و چشم فتنه غنود

درود باد بر این موکب خجسته، درود (بهار، ۱۳۵۴: ۳۲۷).

در این قصیده، شاعر با استفاده از تصاویر زیبا و شعری پراحساس، زیبایی ها و شادی های این فصل را به توصیف می پردازد. او نوروز را به موکبی از زیبایی و شادی تشبیه کرده است که با ورودش، زیبایی و شادی به همه جا فرامی رسد. از تصاویری چون مینا، سیم، گوهر، لؤلؤ، بادام، گهر، لاله و... استفاده کرده که همه به زیبایی و شادی نوروز اشاره دارند.

همروی دادی نوروز با عید مسلمانان

نوروز و عید مسلمانان به عنوان دوروی داد مهم و نمادی از اتحاد و همبستگی در جامعه اند که هر کدام نشان دهنده ارزش های اجتماعی و دینی مختلفی اند که در هم سازی و یگانگی اجتماعی نقش دارند. وحشی بافقی شاعر سده ی دهم در قصیده ای از تلاقی این دو عید یاد کرده.

بین صحبت عید با مدت گل

بین ربط نوروز با عید قربان (بافقی، ۱۳۸۰: ۱۷۶).

**

الا تا به هر قرن یک بار باشد

ملاقات نوروز با عید قربان

همه روز تو عید و نوروز باد

وزان عید و نوروز عالم گلستان (بافقی، ۱۳۸۰: ۱۷۸).

در این قصیده، نوروز به عنوان جشنی از اتحاد و همبستگی در جامعه بیان شده. شاعر به توصیف زیبایی های طبیعت در فصل بهار و روزهای نوروزی می پردازد که نمادی از اتحاد و همبستگی در بین اجزای طبیعت وجود دارد. در این قصیده، عید قربان نیز به عنوان یکی از مراسم مهم دینی در اسلام آورده شده است که نمادی از اتحاد و همبستگی میان مسلمانان است. از این رو، با ذکر عید قربان در کنار نوروز، شاعر می خواهد این اتحاد و همبستگی را تاکید کند و ارتباط بین این دو جشن را بیان کند.

نتیجه‌گیری

نوروز به عنوان یکی از مهم‌ترین مناسبت‌های فرهنگی و اجتماعی در ادبیات فارسی، بازتابی عمیق و گسترده داشته و به عنوان نمادی از شادی، زیبایی، و تجدید حیات در ادبیات مورد توجه و ستایش شاعران قرار می‌گیرد. شاعران در زبان شعر، نوروز را به عنوان زمانی از شادی و سرور در زندگی انسان‌ها توصیف می‌کنند و با اشعار غنی و تصویرسازی‌های زیبا، این مناسبت را به عنوان فصلی از شادی و زیبایی بهار و جشن‌های نوروزی به خواننده منتقل می‌کنند.

هم‌چنین، تفاوت‌ها و نوسانات در نگاه و رویکرد شاعران نسبت به این مناسبت، از طریق قصیده‌ها و شعرها نمایان می‌شود. برخی شاعران به زیبایی‌ها و شادی‌های نوروزی اشاره نموده و از تصویرسازی‌های زیبا برای توصیف آن استفاده می‌کنند، در حالی که برخی دیگر نوروز را به عنوان نمادی از گذشت به زندگی، امیدواری و سبزی و تازه‌گی در طبیعت توصیف می‌کنند. این تفاوت‌ها در رویکرد شاعران نشان از تغییرات و تحولات در زندگی و فرهنگ جامعه دارند که در ادبیات بازتاب می‌یابند.

به علاوه، در میان تکرارها و کلیشه‌های مرتبط با نوروز، شاعرانی وجود دارند که با ابتکار و نگاه‌های متفاوت به این مناسبت نگاه می‌کنند و با اضافه کردن تنوع به شعرها و متون مرتبط با نوروز، به آن‌ها ارزش افزوده می‌دهند. در نتیجه، نوروز به عنوان یک فرصت برای شادی و سرور در زندگی انسان‌ها شناخته شده و در ادبیات به عنوان یکی از موضوعات محبوب و مهم مورد بررسی و توصیف قرار می‌گیرد.

سرچشمه‌ها

۱. کزازی، دکتر میر جلال‌الدین؛ (۱۳۷۱)؛ نوروز، جشن بازگشت به آغاز؛ تهران شماره چهارم.
۲. سیستانی، فرخی؛ (۲۵۳۵)؛ دیوان حکیم فرخی سیستانی؛ تهران: چاپخانه وزارت اطلاعات و جهانگردی.
۳. بلخی، عنصری؛ (۱۳۷۵)؛ دیوان استاد عنصری بلخی "به کوشش دبیر سیاقی"؛ تهران: انتشارات کتابخانه سنایی.
۴. خسرو، حکیم ناصر؛ (۱۳۰۷-۱۳۰۴)؛ دیوان قصاید و مقطعات حکیم ناصر خسرو؛ تهران: مطبعه مجلس.
۵. ساوجی، سلمان؛ (۱۳۷۱)؛ دیوان سلمان ساوجی "به تصحیح ابوالقاسم حالت"؛ تهران: سازمان چاپ و چاپ اول.
۶. شیرازی، قآنی؛ (۱۳۶۳)؛ دیوان حکیم قآنی شیرازی "به تصحیح ناصر هیری"؛ تهران: چاپ فراین، چاپ اول.
۷. نیشاپوری، عطار؛ (۱۳۲۱)؛ دیوان غزلیات و قصاید عطار "به تصحیح دکتر تقی تفضلی"؛ تهران: چاپ بهمن.
۸. غزنوی، سنایی؛ (ب ت)؛ گزیده‌یی از آثار ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی غزنوی "به کوشش دکتر علی محمد صابری، رقیه تیموری و روح الله محمدی.
۹. سعد، مسعود؛ (۱۳۶۴)؛ دیوان اشعار مسعود سعد "به تصحیح دکتر مهدی نوریان"؛ تهران: انتشارات کمال، چاپ اول.
۱۰. بافقی، وحشی؛ (۱۳۸۰)؛ دیوان وحشی بافقی "به کوشش محمد حسن سیدان"؛ چاپ هفتم؛ تهران: انتشارات طلایه.
۱۱. بهار، محمد تقی؛ (۱۳۵۴)؛ دیوان اشعار بهار "ملک الشعرا"؛ تهران: چاپخانه سپهر، چاپ سوم.

جایگاه نوروز

در مناسبات بین الملل

دکتر ملک ستیز
استاد دانشگاه و پژوهشگر ارشد روابط بین الملل

پیش گفتار

پیشینه‌ی نوروز و قدامت تاریخی این جشن باشکوه توسط دانشمندان زیادی به بحث گرفته شده است. من در این مقاله تلاش دارم تا اهمیت نوروز را در تأمین مناسبات دولتی‌هایی به بحث گیرم که در حوزه‌ی تاریخی و جغرافیایی تجلیل از این جشن باستانی قرار دارند. تاریخ روابط بین الملل نشان داده است که فرهنگ، مؤلفه‌ی مهمی برای هم‌گرایی دولتها بوده است. فرهنگ در پهلوی اقتصاد، راه را برای منافع مشترک دولتها باز نموده و زمینه‌ی توسعه‌ی دولتها تاریخی و معاصر را فراخ نموده است. تاریخ باستان در رابطه‌ی قدرت‌های اقتصادی و فرهنگی نصیج گرفته است. این رابطه با گرایش قدرت‌های محلی که در حدود هفت هزار سال پیش از امروز نظم حاصل کرده‌اند؛ آغاز می‌شود. در این دوره، قدرت‌های محلی که زمینه‌ساز دولتها باستانی و یا شبه‌دولتها بودند؛ روابط خود را بر شناسایی فرهنگی و توسعه‌ی اقتصادی که شکل بسیار ابتدایی داشت بنیاد نهادند. این رابطه با منافع دوجانبه شروع شد و شامل مرحله‌ی بعدی مناسبات بین الملل شد که ما آن را رابطه‌ی سه‌جانبه یا مثلث توسعه می‌نامیم. در این مرحله، قدرت‌های سومی در تلاش

برای گرایش و یا پیوستن به رابطه‌ی دوجانبه‌ی شبه‌دولتها یا همان دولتها نخستین شدند. در این مرحله نیز فرهنگ، نقش اساسی‌ای را بازی کرده و برای هم‌گرایی دولتها نقش به‌سزایی داشته است. هم‌گرایی دولتها صدها سال طول کشید تا ما شکل‌گیری دولتها معاصر ملی را شاهد هستیم که تاریخ آن را به دوران پس از رنسانس و عصر روشن‌گری در اروپا از خود به یادگار گذاشته است. در این دوران فرهنگ سیاسی که در نتیجه‌ی گسترش و توسعه‌ی فلسفه‌ی سیاسی حاصل شده بود، جایگاه مهمی در نظم مناسبات بین المللی دولتها به دست آورد. در مرحله‌ی چهارم، دولتها معاصر در پی ایجاد نظم بین المللی برآمدند و تلاش کردند تا هنجارهای مناسبات جهانی دولتها را شکل دهند. در این مرحله، به‌سان مراحل پیشین، فرهنگ نقش ارزشمندی را بازی کرد. در واقع فرهنگ منافع مشترک را برای شناسایی نظام‌ها از طریق روش‌های شناخت میان انسان‌ها ایجاد می‌کرد. این دورانی است که ما صاحب تعریف تازه‌ای از مناسبات بین المللی می‌شویم که به نام «جامعه‌ی جهانی» یاد می‌شود. جامعه‌ی جهانی نمی‌توانست و نمی‌تواند برون از نقش ارزنده‌ی مناسبات فرهنگی میان دولتها تعریف شود.

سیاست فرهنگی

این جا دانش‌مندان به این باور رسیده‌اند که ملت‌ها و دولت‌ها مکمل هم‌دیگر هستند و پدیده‌ای به نام فرهنگ ملی ست که روابط مردمان را بر بنیاد تاریخ و قدرت تعریف کرده آن را شامل پیش‌شرط‌ها و پیش‌زمینه‌های مناسبات دولت‌ها می‌گرداند. این جا فرهنگ به مثابه‌ی یک بازی‌گر اجتناب‌ناپذیر برای سیاست خارجی دولت‌های ملی نقش بازی کرد. آکیره آریای دانش‌مند جاپانی تبار علوم سیاسی و فرهنگی در باب سیاست فرهنگی می‌گوید: «یک ملت در جهان امروز به معنای یک سیستم فرهنگی است و مناسبات بین‌الملل، یک سازوکار تعاملی میان ملت‌هاست که از طریق جامعه‌ی جهانی هماهنگی می‌شود.»^۱

یکی از انقلابات مهم که در جامعه‌ی بشری در سده‌ی بیستم اتفاق افتاد، قرار گرفتن شهروند در تعاملات جهانی است. این انقلاب که حقوق بین‌الملل را دست‌خوش تغییرات ارزشی نمود، ایجاد یک دست‌گاه مهم در مناسبات جهانی به نام حقوق بشر جهانی بود. در این مرحله، «شهروند» به عنوان مؤلفه‌ای مهم برای مناسبات دولت‌ها در جامعه‌ی جهانی تعیین و تعریف گردید. این کار ارزشمند را اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر که توسط جامعه‌ی جهانی در دهم دسامبر (۱۹۴۸) در مجمع عمومی سازمان ملل تصویب شد؛ به ارمغان آورد. بدین ترتیب، شهروند به عنوان هسته‌ای ارزشمند در محور حقوق بین‌الملل قرار گرفت و دولت‌ها مکلف شدند تا از ارزش‌های فرهنگی او پاس‌داری کنند.

امروز فرهنگ، رسم متداول اجتناب‌ناپذیر در مناسبات جهانی در کنار مباحث مهم دیگری؛ مانند: مطالعات امنیتی، اقتصاد بین‌المللی و ارتباطات به حساب می‌آید. مطالعات گسترده نشان می‌دهند که فرهنگ، پایه‌ی اساسی تاریخی و امروزین دولت‌های ملی به حساب می‌آید. مایکل مارزار؛ پژوهش‌گر علوم سیاسی در اتاق فکری (RAND Corporatio) به این باور رسیده است: «اکثر پژوهش‌های امروز، نشان‌گر آن است که فرهنگ، همراه با دولت‌ها برای توسعه‌ی جامعه‌ی بشری گام گذاشته است. فرهنگ هسته‌ی مرکزی توسعه است و بدون اصلاحات و توجه به فرهنگ، اصلاحات سیاسی و زیرساختاری دست‌خوش بحران می‌شود.»^۲

جدا از این که فرهنگ یک نوع رویکرد و یا طرز بر خورد و رابطه میان انسان‌هاست و نیز، یک پدیده‌ی مؤثر بر روش‌های قدرت نیز می‌باشد؛ یعنی فرهنگ در سیاست راه پیدا کرده و بر روش تولیدی و خدماتی قدرت و منابع آن، اثر کلانی می‌گذارد. فرهنگ سیاسی عمل کرد و روش مناسبات انسان‌ها نسبت به قدرت را به نمایش می‌گذارد. برخی از دانش‌مندان به این باورند که فرهنگ سیاسی یک پدیده‌ی بزرگ است و بررسی قدرت، روش استفاده از قدرت، زمینه‌سازی بازتولید قدرت و گسترش قدرت را در بر می‌گیرد. این نگاه علوم سیاسی به قدرت است؛ اما دانش‌مندان علوم فرهنگی به این باورند که فرهنگ، فکر نظام‌مند دولت‌ها، برگرفته از آیین، عادات و رسوم انسان‌های یک سرزمین است که بر نحو و رژیم قدرت سیاسی اثر می‌گذارد.

یوگین وینکلر؛ پژوهش‌گر علوم سیاسی آلمانی تبار، رابطه‌ی علوم سیاسی را با فرهنگ چنین معرفی می‌کند: «در علوم سیاسی فرهنگ سیاسی مجمعی از روایت‌ها و باورهایی است که توسط مردم در باب سیستم سیاسی یا قدرت سیاسی شکل می‌گیرد. این جا فرهنگ سیاسی یک بسته‌ای از ارزش‌ها، احساسات، دانش و اطلاعات در یک جریان سیاسی است.»^۳

نوروز یکی از شاخص‌ترین جشن‌های فرهنگی مردمان حوزه‌ی تاریخی و جغرافیایی ماست. این جشن باستانی مرحله به مرحله و با گذشت زمان با مازندگی کرده است. حوزه‌ی فرهنگی نوروز، از لحاظ تاریخی با مراحل که در بالامینی برش‌دروند دولت‌سازی مطرح شد، گام گذاشته است. در سرزمینی که امروز به نام افغانستان نامیده می‌شود، قدرت سیاسی نتوانسته است خودش را به یک دولت معاصر ملی بکشانند؛ اما یک اصل مسلم این است که نوروز با همه‌ی دشواری‌هایی که قدرت‌های محلی، منطقه‌ای و یا دولت مرکزی امروزی داشته است، تا به این جا خودش را حفظ کرده است.

از دید روابط سیاسی میان دولت‌های منطقه، نوروز می‌تواند راه هم‌نوایی را فراهم سازد. جشن نوروز که قدامت بیش‌تری نسبت به ادیان و آیین‌ها داشته و منبعث از فرهنگ غنی این حوزه است، به جشن باستانی شهرت دارد؛ اما چنان‌که در بالا ذکر شد، فرهنگ سیاسی دولت‌ها و یا رژیم‌های حاکم بر نظام سیاسی در سرزمین ما در برخورد با نوروز متفاوت بوده است.

دولت‌های دینی و ایدیولوژیک با نوروز رابطه‌ی خوبی ایجاد نکرده و در تلاش به حاشیه‌کشیدن آن از جامعه شده‌اند. این در حالی‌ست که نوروز هیچ بار و رویکرد منفی نسبت به دین نداشته و خطری برای آن به حساب نمی‌آید. از سویی دیگر، در نظام‌های حاکم منطقه‌ی ما هیچ‌گاهی به هم‌گرایی فرهنگی به عنوان یک راه‌کار منطقه‌ای پرداخته نشده است. امروز پیروان و حامیان تجلیل از نوروز در کشورهای افغانستان، ایران، تاجیکستان، ازبکستان، آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان، ترکمنستان، ترکیه، هندوستان و پاکستان بی‌شمارند؛ اما این دولت‌ها نتوانسته‌اند نوروز را به بهانه‌ای برای هم‌گرایی منطقه‌ی مبدل سازند.

ماموریت دولت‌ها برای گسترش اعتماد فرهنگی

سازمان ملل متحد به عنوان مهم‌ترین نهاد هماهنگ‌کننده‌ی دولت‌های جهان، نوروز را در تقویم خود ثبت کرده و آن را به رسمیت شناخته است. در بیست‌وسوم فوریه‌ی سال (۲۰۱۰) مجمع عمومی سازمان ملل متحد، نوروز را به عنوان یکی از مهم‌ترین رویدادهای تاریخ بشری در لیست میراث‌های فرهنگی تاریخی ثبت نمود.^۴ بر بنیاد این تصمیم، سالانه بیست‌ویکم مارس که مصادف به نخستین روز برج حمل است؛ سرمنشی سازمان ملل متحد پیام ویژه‌ای را به مناسبت این روز پریمیمنت جهانی نشر می‌کند.^۵ اداره‌ی آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (UNESCO) در باب نوروز نشر کرده است: «نوروز، جشن باستانی یازده کشور عضو سازمان ملل متحد که سالانه توسط سه‌صد میلیون شهروند جهان استقبال و تجلیل می‌شود. این جشن در پهلوی قدامت تاریخی، نقش عمده در هم‌گرایی مردمان این کشورها بازی می‌کند.»

مطابق قطع‌نامه‌ی مجمع عمومی سازمان ملل بر این نکات مهم تأکید می‌نماید.

■ روز بیست‌ویکم مارس را به عنوان روز بین‌المللی نوروز به رسمیت می‌شناسد؛

■ از تلاش‌های کشورهای عضو که نوروز را تجلیل

می‌کنند، در راستای حفاظت و ارتقای فرهنگ و سنت‌های نوروزی استقبال می‌کند؛

■ کشورهای عضو را در راستای تلاش غرض‌افزایش آگاهی در مورد نوروز و تجلیل مناسب مراسم این روز، تشویق می‌کند؛

■ کشورهای عضو (که نوروز را تجلیل می‌کنند) را به مطالعه‌ی ریشه‌ها و سنت‌های نوروز با رویکرد اشاعه‌ی آگاهی در مورد میراث نوروز در بین جامعه‌ی ملل تشویق می‌کند؛

■ کشورهای عضو ذی‌علاقه، سازمان ملل متحد به صورت ویژه نهاد‌های ویژه‌ی اختصاصی آن، برنامه‌ها و صندوق‌ها، به صورت خاص یونسکو و هم‌چنان سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی را به اشتراک در مراسم تجلیل از نوروز تشویق می‌کند.

از سویی دیگر سازمان‌های با اعتبار جهانی چون اتحادیه‌ی اروپا و کنفرانس کشورهای اسلامی، اهمیت زیادی به نوروز می‌دهند. اتحادیه‌ی اروپا در همه کشورهای حوزه‌ی نوروز نمایندگی دارد. کمیسیون اتحادیه‌ی اروپا که نقش دبیرخانه‌ی این نهاد با اعتبار جهانی را دارد؛ برای تجلیل شایسته از نوروز، برنامه‌های فرهنگی را تدویر می‌کند. هم‌چنین این اتحادیه، اعلامیه‌های رسمی را در این روز به نشر رسانیده و حمایت از این جشن باستانی را که میراث فرهنگی جهانی پنداشته می‌شود، به آدرس مردمان این حوزه مخابره می‌نماید. نوروز برای کنفرانس کشورهای اسلامی نیز از اهمیت شایان برخوردار است. اکثر کشورهای حوزه‌ی نوروز مسلمان‌اند. از این‌رو هر سال به تاریخ بیست‌ویکم مارس، کنفرانس کشورهای اسلامی بر هم‌گرایی فرهنگی تأکید کرده و دبیرخانه‌ی آن پیام‌های حمایتی را برای مردمانی که در این حوزه زندگی می‌کنند، پخش و ترویج می‌نماید.

حمایت گسترده‌ی جهانی از نوروز، پیام‌آور این نوید است که دولت‌های حوزه‌ی نوروز باید برای هم‌آهنگی میان هم‌دیگر، برنامه‌های هدف‌مند فرهنگی را تدویر نموده این رویداد مهم فرهنگی را به یک روند ارزش‌مند که ریشه در تاریخ آن دارد، تبدیل نمایند.

پیام نوروز از منظر روابط بین‌المللی

نوروز سه پیام ارزشمند به جامعه‌ی بشری پیش کش می‌کند که درخور توجه است. نخستین پیام نوروز «دوستی ملت‌ها» است. دوستی میان انسان‌ها، گروه‌های اجتماعی و سرزمین‌ها سبب ایجاد فرصت‌ها در درک متقابل و حل دشواری‌های جامعه‌ی بشری می‌شود. این پیام برای وضعیت کنونی جامعه‌ی بشری از اهمیت فراوانی برخوردار است. دومین پیام نوروز را «مدارا» می‌سازد. مدارا به معنای تساهل و شکیبایی، سبب می‌شود تا مردمان سرزمین‌های این حوزه به هم‌دیگر گوش دهند و از تنفر، جنگ و کینه‌توزی فاصله بگیرند. مدارا سبب درک متقابل می‌شود و دامن منازعات را در سطح گروه‌ها و جغرافیای حوزه‌ی نوروز محدود می‌سازد. سومین پیام نوروز را «رعایت اخلاق‌مداری» می‌سازد. این جا هدف از اخلاق‌مداری رعایت احترام به اصل و کرامت انسانی است. انسان به هسته‌ی مرکزی پیام‌های نوروزی مبدل شده و جای‌گاه رفیعی پیدا می‌کند. این پیام نوروز به خوبی در اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر که حرمت به کرامت انسانی را هدف قرار داده است، هم‌خوانی دارد. چهارمین پیام نوروز، تحکیم «رابطه‌ی انسان‌ها با طبیعت» است. نوروز به این رابطه، ارزش بالایی می‌دهد و آن را به عنوان یک مکلفیت مهم در برابر جامعه‌ی بشری قرار می‌دهد. این مکلفیت، حراست جامعه‌ی انسانی از طبیعت ماست. زمین به مراقبت انسان‌هایی که در آن زیست می‌کنند، نیاز دارد و هوا به ارج‌گزاری انسان‌هایی که از آن نفس می‌کشند و زنده‌اند، نیاز دارد. پس این انسان است که باید مراقب رابطه‌ی خود با طبیعت باشد. پنجمین پیام نوروز، شکوفایی است. نخستین روز بهار برای تعیین نوروز معنای والایی دارد. در این روز طبیعت و انسانیت به شکوفایی و طراوت می‌رسند و فکر تازه و جدید را برای به‌بود زندگی بشریت ارمغان می‌دهند.

اگر به پیام‌های نوروز با دقت مروری نماییم؛ درمی‌یابیم که آن‌ها با خواست‌های جامعه‌ی بشری در سایر تمدن‌ها هم‌خوانی داشته و راه را برای هم‌گرایی جهانی فراخ و هموار می‌نماید؛ اما تجارب و واقعیت‌ها نشان داده است

که دولت‌های حاکم در حوزه‌ی تمدنی نوروز نه تنها که این پیام‌ها را در سطح جهانی ترویج نکرده‌اند؛ بلکه در مناسبات درونی خود از این پیام‌های ارزشمند استفاده نتوانسته‌اند. ما پیوسته تناقضاتی را در مناسبات سیاسی و فرهنگی این دولت‌ها می‌بینیم که سبب فاصله‌گیری‌ها شده‌اند؛ نه هم‌گرایی و هم‌پذیری.

جای‌گاه نوروز در دیپلماسی فرهنگی

دیپلماسی به معنای پیوند سیاست داخلی دولت‌ها با سیاست خارجی در صحنه‌ی مناسبات بین‌المللی به منظور توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ملت‌هاست. دیپلماسی یک شاخه‌ی مهم در علوم سیاسی، حقوق و روابط بین‌المللی است. در این میان، دیپلماسی نقش هم‌آهنگ‌کننده دارد و می‌تواند این سه حوزه را به خوبی وصل نماید. دیپلماسی فرهنگی، وظیفه دارد تا پل‌های رابطه میان انسان‌ها را اعمار کند تا درک انسان‌ها از تاریخ هویت و روش زندگی آن‌ها بالا گیرد. دیپلماسی فرهنگی با تأمین رابطه‌ها، اعتبار ملت‌ها در برابر هم‌دیگر را تقویت می‌بخشد. دیپلماسی فرهنگی فاصله‌ها را کم می‌سازد و ما را برای تجلیل از فرهنگ، هنر و تاریخ ما ترغیب می‌کند. تجلیل از فرهنگ، راه را برای هم‌دیگرپذیری سیاسی میان دولت‌ها هموار می‌سازد.

دانش‌کده‌ی پالیسی عامه چهارپی‌آمد مهم را ناشی از دیپلماسی فعال فرهنگی می‌داند.

نخستین پی‌آمد دیپلماسی فرهنگی را احترام متقابل دولت‌ها می‌شمارد. این اصل در نتیجه‌ی یک رابطه‌ی سازنده‌ی فرهنگی میان دولت‌ها میسر است. در این رابطه، دولت‌ها راه را برای شناخت ملت‌ها از هم‌دیگر از طریق دیپلماسی فرهنگی فراهم می‌سازند.

دومین پی‌آمد دیپلماسی فرهنگی را همه‌شمول بودن می‌سازد؛ یعنی این که ما به عنوان اعضای جامعه‌ی جهانی برای حفاظت از طبیعت و تاریخ خود به منافع مشترک نیاز داریم و آن زمانی میسر می‌شود که ما با هم‌دیگر، رابطه ایجاد کنیم.

سومین پی‌آمد دیپلماسی فرهنگی را پذیرش می‌سازد؛ یعنی ما نیاز داریم تا بر بنیاد پی‌آمد همه‌شمول بودن،

آرمان‌های خود را به راه کارهای قابل پذیرش تبدیل کرده و دست به اقدامات سازنده و عملی بزنیم.

و چهارمین پی‌آمد دیپلماسی فرهنگی را ارجحیت فرهنگ نسبت به سیاست نامیده‌اند. این اصل معنای ارجحیت بخشی انسان، تاریخ آن و فرهنگ آن نسبت به سیاست را که بیش‌تر بر قدرت متکی است؛ برملا می‌سازد.

حالا پرسش اساسی این است که آیا دولت‌های عضو حوزه‌ی نوروز توانسته‌اند دیپلماسی کارای فرهنگی برای ترویج پیام‌ها و پی‌آمدهای نوروز راه‌اندازی نمایند؟ پاسخ به این پرسش بسیار امیدوارکننده نیست. ارجحیت منصفانه نخواهد بود که گفته شود هیچ‌کاری در این زمینه راه‌اندازی نشده است؛ اما به دلایل امنیتی، ایدئولوژیک، سیاسی و اقتصادی دیپلماسی فعال و پردست‌آورد فرهنگی در این حوزه جان نگرفته است. برخی از دانش‌مندان حوزه‌ی روابط بین‌الملل به این باورند که دیپلماسی فرهنگی باید به فکری سازنده و پویا در آجندای سیاسی دولت‌ها شامل شود. آن‌ها به این باورند که دیپلماسی فرهنگی سبب کاهش تشنج‌جات میان دولت‌ها شده و به صورت خاص، منازعات مرزی میان آن‌ها را کاهش می‌دهد. کاهش مناقشات در مرز دیورند میان افغانستان و پاکستان و یا مرزهای جنجالی میان تاجیکستان، ازبیکستان و قرقیزستان، نیاز به دیپلماسی فعال فرهنگی دارند که در این زمینه‌ها کار صورت نگرفته است. چالش دومی در این راستا نبود منابع است. دولت‌های این حوزه برای استقبال و تجلیل از نوروز، منابع کافی را اختصاص نمی‌دهند. درواقع آجندای فرهنگی سیاست نرم‌افزاری و تخصیص منابع برای کار عملی را سیاست سخت‌افزاری دولت‌ها در به‌بود دیپلماسی فرهنگی شکل می‌دهد.

نتیجه

من در این مقاله تلاش کرده‌ام تا بحث هنجاری و معیاری را در باب اهمیت نوروز در مناسبات بین‌المللی دولت‌ها راه‌اندازی نمایم. من از رویکرد طالبان در باب نوروز کاملاً آگاهم. برای من، طالبان یک گروه تبه‌کاری است که مدتی بر بخشی از جغرافیای نوروز حاکمیت کرده است و حالا متأسفانه دور دومش را می‌گذراند. طالبانیسم که فرهنگ‌ستیزترین ساختار

سیاسی در این جغرافیا است، به نام نابودکننده‌ی بزرگ‌ترین تندیس بودا در جهان شهرت دارد. این گروه فرهنگ‌ستیز را نباید در قطار دولت‌های این حوزه قرار داده و چیزهایی از آن انتظار داشت.

نتیجه‌ای که من از تحلیل‌م در این مقاله می‌گیرم، بر پنج محور متکی است.

نخست، فرهنگ تهداب‌تغییر سیاسی، اجتماعی و اقتصادی است. جوامعی که توانسته‌اند اصلاحات فرهنگی را در سیستم اداره‌ی قدرت راه‌اندازی کنند، موفق شده‌اند تا از بحران سیاسی به خوبی گذر کنند. برای این منظور باید به آموزش و پرورش توجه‌ی جدی کرد تا کودکان به تاریخ، هویت و فرهنگ سرزمین خود آشنا شوند. آگاهی سبب حراست از فرهنگ می‌شود و نمی‌گذارد دستان و پنجه‌های سیاه جهل و نادانی بر حلقوم هنر، ادبیات، تاریخ و آزادی حلقه‌زند. باید متذکر شوم که سیستم فعال آموزش و پرورش، جای‌گاه مهمی در شکل‌گیری دکنترین سیاست خارجی دولت‌ها داشته و راه را برای روابط بین‌المللی دولت‌ها هموار می‌سازد. شهروندان آگاه ما می‌توانند با شعور و استدلال سازنده، جشن نوروز را به عنوان یک روی داد معنادار منطقه‌ای به جهان معرفی نموده و سیاست خارجی ما را در تربیون‌های جهانی بر بنیاد دیپلماسی فعال فرهنگی معرفی نماید.

دوم، حراست از فرهنگ نیاز به دولت معاصر و ملی دارد. تجربه نشان داده است به هر پیمان‌های که دولت‌های معاصر و ملی جای دولت‌های ایدئولوژیک، مطلق‌گرا و خودکامه را پر می‌کند؛ به همان پیمان‌های حمایت فرهنگی دامنش را در جامعه می‌گستراند و سبب استحکام روابط سازنده‌ی روانی و فرهنگی در جامعه می‌شود. بدین ترتیب، فرهنگ دولتی که حاکمیت بر یک گروه یا فرد را تمثیل کرده است؛ جایش را به فرهنگ ملی و یا هویت ملی می‌سپارد. فرهنگ یا هویت ملی یکی از سنگ‌پایه‌های سیاست خارجی و مناسبات بین‌المللی دولت‌ها به شمار می‌رود. نوروز به‌ترین نماد هویت فرهنگی ماست. بر بنیاد تحقیقات معتبر جهانی، جای‌گاه و پای‌گاه نوروز، سرزمین ما بوده است که امتیاز عظیمی برای به‌بود مناسبات بین‌المللی ما تلقی می‌شود.

سوم، حمایت از جشن‌های تاریخی و فرهنگی در سرزمین و منطقه‌ی ما به‌ترین انتقامی ست که می‌توان از دشمنان فرهنگ، هنر و تاریخ گرفت. روشن‌فکران، روشن‌گران، نهادهای مدنی، ساختارهای سیاسی، نهادهای اقتصادی و شخصیت‌های دانش‌گاهی وظیفه دارند تا از فرهنگ دیرینه‌ی نوروز که جزئی از هویت تاریخی سرزمین ماست، پاس‌بانی کنند.

چهارم، نوروز تنها یک نام مجرد یا یک جشن تفریحی نیست؛ بلکه بسته‌ای از فرهنگ و آداب است که در آن پیام‌های مهم و ارزش‌مندی نهفته است. این فرهنگ عظیم با شعر، داستان، پوشاک، خوراک، حماسه و سیاست رابطه دارد. باید همه جوانب نوروز را بازگشایی کرد و بر نقش آن‌ها روشن‌گری نمود. بر نهادها و شخصیت‌های دانش‌گاهی است تا در هر زمینه‌ی این

بسته‌ی کلان ارزشی و فرهنگی مقاله بنویسند، سمینار و سمپوزیوم دایر کنند و پژوهش‌های آگهی‌بخش را به کار اندازند.

پنجم، نوروز به عنوان جشن باستانی ریشه در آزادی‌های شهروندی ما دارد. آزادی شهروندی به معنای آزادی برای تمرین ارزش‌های تاریخی و هویتی است که جزئی از حقوق بشری شهروندان به حساب می‌آید. این آزادی‌های شهروندی در کتیبه‌های کوروش کبیر برای نخستین بار مطرح شدند و امروز حقوق بشر بر بنیاد آن متکی است. رابطه‌ی منشور کوروش کبیر و ظهور فرهنگ نوروز را که در سرزمین ما جان گرفته‌اند، باید به جهان معرفی کرد و از آن، که یکی از بنیادی‌ترین اصول حقوق اساسی انسان در ادبیات امروز حقوق شهروندی نامیده می‌شود؛ پاس‌داری کرد.

۱. Culture and Power by AKIRA IRIYE : International Relations as Intercultural Relations, Wiley Online Library
<https://doi.org/10.1111/j.1467-7709.1979.tb00305.x>
۲. Culture and International Relations Journal Volume 19, 1996 by Michael J. Mazarr
۳. Political Culture Jürgen R. Winkler <https://www.britannica.com/topic/political-culture>
۴. United Nations officially recognized the "International Day of Nowruz" with the Resolution 64/253 by the United Nations General Assembly in February 2010.
۵. <https://www.un.org/en/observances/international-nowruz-day#:~:text=In%20the%2071st%20plenary%20meeting,Organization%20on%2030%20September%202009> .

۶. یونسکو در شانزدهم نوامبر سال (۱۹۴۵) به عنوان هم‌آهنگ‌کننده‌ی برنامه‌های علمی، تاریخی و فرهنگی جهان در جنب سازمان ملل متحد تاسیس گردید. این نهاد دارای (۱۹۵) عضو است که از سوی دولت‌های عضو سازمان متحد معرفی می‌شوند.
<https://ich.unesco.org/es/noticias/13299#:~:text=21%20March%3A%20the%20International%20Day,inmaterial%20%2D%20Sector%20de%20Cultura%20%2D%20UNESCO>
<https://8am.media/fa/the-place-of-international-nowruz-day-in-un-literature/>
<https://publicpolicy.pepperdine.edu/blog/posts/the-power-of-cultural-diplomacy-building-bridges.htm>

نوروز و صلح زبان‌ها

دکتر ماندانا تیشه‌پار
نویسنده و پژوهش‌گر حوزه روابط بین الملل

یافت که به دور از دسسته‌بندی‌های ملی‌گرایانه، بتواند مردمان کشورهای گوناگون را به دور خود گرد آورد و بی آن که آنان را مجبور سازد تا هویت بومی خود را کنار بگذارند، آنان را همان گونه که هستند، بپذیرد و بگذارد تا در کنار هم‌دیگر، آیینی مشترک را جشن بگیرند و آمدن بهار را خوش آمد بگویند.

روزی از دکتر بهرام امیراحمدیان، دانش‌مندی که چنددهه است به سرزمین‌های این حوزه‌ی تمدنی سفر کرده و کتاب‌ها و مقالات بسیاری درباره‌ی ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی مردم منطقه‌ی ما نوشته، پرسیدم: در روزگاری که کاروان‌های بازرگانان —ی از دل چین به سرزمین‌های ما می‌آمدند و تا مدیترانه می‌رفتند و به دادوستد در بازارها و کاروان‌سراها می‌پرداختند، آنان با کدام زبان میانجی با یک‌دیگر گفتگو می‌کردند و چگونه کالاها و اندیشه‌ها را با هم ردوبدل می‌نمودند؟ ایشان در پاسخ گفتند که: بی تردید، زبان‌های کهنی؛ مانند: سغدی بودند که زبان بازرگانی به شمار می‌آمدند، اما آن چه که از کتاب‌های تاریخ برمی‌آید، آن است که آشنایی با چند زبان رایج در آن روزگار، امری عادی بود که نه تنها بزرگان دانش و ادب از آن بهره داشتند؛ بل که شمار زیادی از مردمان عادی نیز در زندگی روزمره‌ی

چندسال پیش در روزهای نوروزی، سفری به شهر تاریخی باکو، پای‌تخت جمهوری آذربایجان داشتم. آن چه بیش از هر چیز برایم دیدنی بود، سبزه‌های بزرگ و زیبایی بود که مغازه‌داران در پشت پنجره‌ها گذاشته و نوار سرخ‌رنگی به دور سبزه بسته و نوشته بودند:

Novruz bayramınız mübarək

دیدن این پیام شادباش نوروزی با الفبا و گویشی متفاوت، انگیزه‌ای شد که سال بعد، با هم‌یاری دانش‌جویان انجمن علمی مطالعات منطقه‌ای اکوو دبیرخانه‌ی دانش‌جویی شبک‌ی دانش‌گاه‌های راه ابریشم، یک فیلم زیبا درست شود و در آن، دانش‌جویانی از کشورهای گوناگون منطقه‌ی نوروز به زبان‌ها و گویش‌های رنگارنگ این منطقه، با پوشیدن لباس‌های سنتی هر سرزمین، نوروز را شادباش بگویند. این فیلم زیبا، تنها نوید آمدن نوروز را نمی‌داد؛ بل که در دل خود یادآور می‌شد که اقوام گوناگون حوزه‌ی تمدنی مشترک ما، جدا از باورها و ادیان و زبان‌های گوناگون خود، آیین‌های فرهنگی و تاریخ مشترکی دارند که مانند نخ تسبیح، سده‌هاست که مردمان ما را هم‌دلانه کنار یک‌دیگر نشانده است.

در این روزگار، شاید کم‌تر بتوان عنصر فرهنگی یگانه‌ای را

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وری میاشت

خود، آن‌ها را به کار می‌بردند؛ از عربی گرفته که زبان دین بود تا فارسی و ترکی که زبان دیوان و ادب بودند تا زبان‌ها و گویش‌های آذری، کردی، پشتو، اردو، گرجی، ارمنی، بلوچی، گیلکی، مازنی، ازبکی، قزاقی، قرقیزی، ترکمنی و مانند این‌ها که زبان گفتگوی مردم بودند، هر یک به فراخور به کار برده می‌شدند و گویا که آن‌چه در آن روزگار مهم نبود، تفاوت‌های زبانی میان مردمان سرزمین‌های گوناگون بود. تا آن‌جا که مولانای بلخ می‌سرود: ای بسا هندو و ترک هم‌زبان....

راست است از هنگامی که قدرت‌های استعماری، پای به سرزمین‌های ما گذاشتند، زدودن پیوندهای زبانی و وابسته کردن جوامع به فراگیری زبان‌های بیگانه، از جمله مهم‌ترین سیاست‌های آنان به شمار رفته است. از همین رو است، که هم‌پای گسترش روی کرد ملی‌گرایانه (بخوانیم واگرایانه) در میان سرزمین‌های به هم پیوسته حوزه‌ی تمدنی ما، از سده‌ی نوزده‌ی میلادی، رفته‌رفته انگلیسی و روسی به عنوان زبان‌های میانجی تحمیل شدند و از سده‌ی بیستم، مرزهای سیاسی به مرزهای زبانی نیز بدل گشتند. این داستان تا آن‌جا بالا گرفت که زبان‌ها کلر کرد هویت‌بخش در سطوح ملی و حتی استانی یافتند و گاه جنگ میان گویش‌وران زبان‌ها به راه افتاد. نتیجه آن‌که امروزه مردمانی که در درازای تاریخ، همواره بی‌واسطه با یک‌دیگر در گفتگو و ارتباط بودند؛ کم‌تر زبان یک‌دیگر را می‌دانند و بیش‌تر با زبان‌های میانجی بیگانه با هم‌دیگر گفتگو می‌کنند.

نوروز؛ اما هر سال به خانه‌های ما می‌آید و به همه‌ی ما یادآوری می‌کند به هر زبانی که بخواهیم، می‌توانیم این

آیین فرهنگی را جشن بگیریم و به یک‌دیگر شادباش بگوییم. نوروز را به هر زبانی مبلک باد بگوییم، دل‌نشین است؛ هم‌چون واژه‌ی عشق که به گفته‌ی حافظ شیرازی: کز هر زبان که می‌شنوم، نامکرر است....

اینک، ما پاره‌های تن یک تمدن بزرگ که هر یک به دلیلی از روزگار وصل خویش به دور افتاده‌ایم، چه نیکوست که باری دیگر بکوشیم تا گوناگونی زبانی همه سرزمین‌های مان، از کوه‌های هیمالیا و دشت‌های ختن تا دریای مدیترانه و از فرارودان تا آن‌سوی خلیج فارس را به رسمیت بشناسیم، کودکان مان را با زبان‌های گوناگون و کهن این تمدن باستانی آشنا سازیم و با همین زبان‌ها به گفتگو با یک‌دیگر بنشینیم.

انجمن علمی مطالعات صلح ایران، برای احترام به گوناگونی زبانی میان مردمان منطقه‌ی ما، به تلاشی می‌کوشد که برنامه‌های علمی مشترک را به زبان‌های اصلی و بدون یاری گرفتن از زبان‌های میانجی، برگزار کند. در پاییز و زمستان (۱۴۰۲)، اندیش‌مندان ایرانی با هم‌تایان خود در ترکیه و پاکستان به زبان‌های فارسی و ترکی و اردو و البته با کمک مترجمان، درباره‌ی مسایل مشترک منطقه‌ای گفتگو کردند. مخاطبین این برنامه‌ها از کشورهای گوناگون، در کنار گوش دادن به گفتگوهای علمی، از شنیدن واژه‌های آشنا و مشترک در این زبان‌ها، لذت می‌بردند و می‌آموختند. کوشش برای بازگشت به فرهنگ چندزبانی و تقویت گفت‌وگو هم‌دلی و صلح میان زبان‌ها، شاید یکی از مهم‌ترین میراث‌های فرهنگی ماندگار دانش‌گاہیان روزگار ما برای نسل‌های آینده نوروزستان باشد.

NAWRUZ

NAMA

سال دوم، شماره‌ی دوم، حمل ۱۴۰۳

نوروز در گویش‌ها و زبان‌های گوناگون

نوروز

نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وري میاشت

آذری: Novruz bayramınız mübarək.	سندی: نوروز مېلرک.
اردو: نوروز مبارک هو.	عربی: نوروز سعيد.
ارمنی: Shnorhavor Novruz.	قیرقزی: Nooruz kut bolsun.
ازبیکي: Navro'z muborak bo'lsin.	قزاقی: Nawrız quttı bolsın.
اویغوری: مؤبارە ک بولسۇن Nowruz.	کردی سورانی: نه وروزتان پیروز بیت.
پشتو: نوروز مو مېلرک شه.	کردی کرمانجی: Newroz pîroz be.
تاجیکی: Наврӯз муборак.	گرجی: gilotsavt novruzs.
ترکمنی: Nowruz gutly bolsun.	هندی: khush nowruz.
ترکی: Nevruz Bayramı kutlu olsun.	فارسی: نوروز خجسته باد.
پنجابی: Naurōza mubāraka.	

جشن نوروز؛ فرصتی برای هم‌گرایی و مهرورزی

توریالی غیاثی
نویسنده و دیپلمات

این جشن باستانی به تصویب رساند و روز (۲۱) مارچ برابر به اول حمل را به عنوان روز جهانی نوروز ثبت نمود. به این ترتیب، روز نوروز که امروزه توسط بیش از (۳۰۰) میلیون نفر جشن گرفته می‌شود به عنوان یک مناسبت بین‌المللی به رسمیت شناخته شده است.

پس از آن، کشورهای حوزه‌ی نوروز در (۷) حمل (۱۳۸۹) و هم‌چنان در حمل (۱۳۹۰) با حضور مقام‌های عالی‌رتبه‌ی دولتی این کشورها، نخستین و دومین جشن جهانی حوزه‌ای نوروز را در شهر تهران؛ پای‌تخت ج.ا.ایران، برگزار نمودند.

متعاقباً در سال (۱۳۹۱) در جمهوری تاجکستان و در سال (۱۳۹۲) در «عشق آباد» ترکمنستان برگزار شد و همان‌جا به تصویب رسید که سال آینده (۱۳۹۳) پنجمین دوره‌ی جشن جهانی نوروز با حضور مقامات بلندپایه‌ی ایران، تاجیکستان، ترکمنستان، پاکستان و افغانستان در منطقه‌ی تفریحی پغمان در غرب شهر کابل برگزار شود که به لحاظ مسایل امنیتی، این جشن باستانی به میزبانی افغانستان در کاخ ریاست جمهوری برگزار گردید که می‌توان آن را آخرین سلسله‌ی نوبتی برگزاری جشن نوروز در کشورهای حوزه‌ی نوروز تلقی کرد. گرچه قرار بود میزبان سال (۱۳۹۴) این جشن باستانی دولت ج.ا.ایران باشد؛ اما بنابر دلایلی نامعلوم برگزار نشد.

جشن نوروز که در نوبهار بلخ، زادگاه زرتشت (پیام‌آور گفتار نیک - پندار نیک - رفتار نیک) برگزار می‌شد، نماد هویت، تاریخ سیال، شناس‌نامه‌ی تمدنی و از لکان اساسی اقتدار جاویدانی و استمرار ابدی سپهر بلند بلاد بلخ و خراسان بزرگ است.

جشن نوروز در واقع مظهر قدرت الهی و آیین‌دار فلسفه‌ی «بعث بعدالموت» برای بندگان مؤمن و بابصیرت خداوند تعالی است. نوروز خط جدایی ادیان را درنوردید؛ زیرا انسانی‌ترین جشن تاریخ جهان و معجزه‌ی الهی است که در سال‌های اخیر، مرزهای سیاسی را نیز درهم‌شکست. از سرزمین گنگ تا ماورای نیل و از بیت‌المقدس تا تاشقرغان چین، زیر سپهر نیل‌گون نوروز قرار دارند.

جشن باستانی نوروز در میزان (۱۳۸۸) خورشیدی مطابق (۲۰۰۹) میلادی به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و کهن‌ترین میراث ناملموس بشری در گام نخست از سوی (۷) کشور حوزه‌ی نوروز: ایران، ترکیه، آذربایجان، قزاقستان، ازبکستان، هند و پاکستان، در سازمان علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو) به ثبت رسید؛ بعداً (۵) کشور دیگر: عراق، ترکمنستان، تاجیکستان، افغانستان و قرغیزستان به جمع این کشورها پیوستند. متعاقب آن، مجمع عمومی سازمان ملل به تاریخ (۲۲) فبروری (۲۰۱۰) برابر به (۴) حوت (۱۳۸۸) قطع‌نامه‌ای در مورد

در سال (۱۳۹۹) وزارت امور خارجه‌ی افغانستان در هم‌آهنگی با وزارت اطلاعات و فرهنگ، اهتمام به خرج داد تا جشن نوروز این سال را به سطح ملی و بین‌المللی تجلیل نماید که به دلیل شیوع ویروس کرونا، برگزاری آن ممتنع گردید.

میله‌های نوروزی جز شکرگزاری نعمات الهی و تجلیل از دوباره‌زنده‌شدن طبیعت نیست و آن‌گاه که حضرت باری تعالی از کتف عدم، هستی آفرید «زمین را چون فرشی بگسسترد و آسمان را چون بنایی بی‌فراشت و از آسمان آبی فرستاد و بدان آب برای روزی شما از زمین هر گونه ثمره‌ای برویانید...» (سوره‌ی بقره، آیه‌ی ۲۲، ترجمه).

سرزمین‌ها و کشورهای حوزه‌ی بزرگ فرهنگی-تمدنی نوروز در سپهر اقلیمی مشابه واقع شدند؛ زندگانی و اقتصاد بندگان او تعالی در این سرزمین‌ها از آن روز تا امروز سخت وابسته به زمین و کشت و زرع بوده است؛ برای شکرگزاری از این موهبت‌های الهی، پس از پایان آخرین روز فصل مرگ بار زمستان که کوه و کویر و باغ و زمین‌شان را کفن‌پوش می‌ساخته است؛ نخستین‌روز فصل بهار سال نورا که «نوروز» گویندش، به امید سالی پرمیمنت «بعث بعد الموت» طبیعت را به گونه‌ی نمادین جشن می‌گیرند و به عبارتی، خالق کون و مکان، نوروز را مقرر گردانید تا مظهر قدرت الهی و آینه‌دار فلسفه‌ی زنده‌شدن بعد از مرگ برای بندگان مومن و با بصیرت او تعالی باشد.

سوره‌ی روم، آیه‌ی (۵۰): «فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ دَلِيلَ لِمُخْيِ الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (پس به آثار رحمت خداوند بنگر که چگونه زمین را پس از مرگش زنده می‌گرداند. در حقیقت، هم اوست که قطعاً زنده‌کننده مردگان است و اوست که بر هر چیزی تواناست.)؛ بنابراین، حضرت مولوی جلال‌الدین محمد بلخی، فخر‌العلماء نیز با چشم بصیرت و با استعاره‌ی «نگار» به استقبال بهار و نوروز می‌رود و فلسفه‌ی زنده‌شدن بعد از مرگ طبیعت را به غلغله و قیام و رونق و چشم و چراغ، تعبیر کرده جشن نوروز را چنین برگزار می‌کند:

آب ز نید راه را هین که نگار می‌رسد

مژده دهید باغ را بوی بهار می‌رسد
باغ سلام می‌کند، سرو قیام می‌کند
سبزه پیاده می‌رود غنچه سوار می‌رسد....

نوروز بمانید که ایام شما بید
آغاز شما بید و سرانجام شما بید
آن صبح نخستین بهاری که ز شادی
می‌آورد از چلچله پیغام، شما بید....

به تعبیری دیگر، جشن نوروز، جشن تجلیل هجرت پیام‌بر خدا؛ محمد مصطفی «ص» در تقویم هجری شمسی عمر خیام؛ فیلسوف، ریاضی‌دان و منجم بزرگ خراسان می‌باشد.

در همین راستا قرار است با توجه به اهمیت و نقش گسترده‌ی فرهنگ نوروزی و با نگاهی به اهمیت این جشن و پی‌آمدهای آن در هم‌گرایی منطقه‌ای و اعمال دیپلماسی فرهنگی در راستای هم‌گرایی‌های منطقه‌ای می‌توان به چند نکته توجه کرد. این که نوروز با پیشینه‌ی کهن چندین هزار ساله در حوزه‌ی تمدنی فلات ایران همواره مورد توجه بوده است. در این حال برای پی‌بردن به اهمیت جای‌گاه نوروز در بین مردمان گوناگون، بایسته است گستره‌ی جغرافیایی آن مورد بررسی قرار گیرد. این اهمیت و گستره‌ی تاثیرگذاری این جشن، موجب شده است تا با وجود موانع و چالش‌های بسیار این جشن در گستره‌ای از جغرافیای آسیای صغیر تا آسیای میانه و قفقاز و حتی بخش‌هایی از هند، اروپا و خاورمیانه برگزار گردد و گاه این روز را به عنوان سرآغاز سال جدید، قرار دهند.

بنابراین می‌توان از آن به عنوان یک عامل فرهنگی برای اعمال دیپلماسی فرهنگی در راستای هم‌گرایی‌های منطقه‌ای بهره گرفت. با افزایش هم‌گرایی‌های فرهنگی می‌توان با بهره‌گیری از دیپلماسی فرهنگی در سیاست خارجی، به نوبه‌ی خود هم‌کاری‌های سیاسی و اقتصادی کشورهای منطقه را افزایش و اختلاف‌نظرها و موانع فراراه هم‌کاری‌ها را کاهش داد.

جشن مشترک انسان و طبیعت، یادگار بایسته‌ی نیاکان نیک‌آیین‌مان را شادباش می‌گوییم.

نوروز

در عصر رسانه‌های اجتماعی

احمد ضیا فیروز پور
نویسنده و استاد دانش‌گاه

این رسانه‌ها بر گرمی داشت نوروز دارد.

در دنیای امروز، رسانه‌های اجتماعی هم چون پل ارتباطی میان فرهنگی نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند. این رسانه‌ها که جهان را به یک ده کده‌ی کوچک و پویا تبدیل کرده‌اند؛ نه تنها بر تغییر ساختار ارتباطات اجتماعی و فردی کسان تأثیر گذاشته‌اند؛ بلکه جشن‌ها و روی داده‌های فرهنگی نیز زیر تأثیر قرار گرفته‌اند. در این جا، نوروز چون بزرگ‌ترین و مهم‌ترین جشن‌های فرهنگی و باستانی، با توجه به اهمیت و ارتباط عمیقی که با آن داریم، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نوروز که حوزه‌ی تمدنی و فرهنگی بزرگی را در بر گرفته است؛ از زمان پیدایش تا کنون، شاهد تحولات زیادی بوده است. با وجود نوروز سستی‌ی حکومت‌های فرهنگ‌ستیز، نوروز چون پل فرهنگی در منطقه عمل کرده است. با یک دید خوش بینانه، گفته می‌توانیم که با وجود چالش‌ها و پروژه‌های بسیار برای کم‌ارزش ساختن

در زمان حال که مازندگی می‌کنیم، شاهد کاهش ارتباطات سنتی و جای‌گزینی آن‌ها با رسانه‌های اجتماعی هستیم. این رسانه‌های اجتماعی، نقش به‌سزایی در تحولات زندگی امروزی انسان‌ها ایفا کرده‌اند و بر زندگی، فرهنگ، سنت‌های دیرینه و حتی چگونگی روابط انسانی تأثیر فراوانی گذاشته‌اند. این تحولات نه تنها این رسانه‌ها را به یک ابزار ارتباطی تبدیل کرده‌اند؛ بلکه بخش‌های اساسی از زندگی روزمره را نیز به شدت دگرگون کرده‌اند.

با توجه به علاقه‌ی ویژه که نسبت به جشن نوروز دارم و هم‌چنین درکی که از مفاهیم علمی در زمینه‌ی رسانه‌ها و ارتباطات کسب کرده‌ام، در این مقاله به بررسی چگونگی تجلیل از جشن نوروز در رسانه‌های اجتماعی پرداخته‌ام. این مقاله نه تنها یک اظهار نظر شخصی است؛ بلکه با تکیه بر داده‌های علمی و تجربیات زندگی روزمره، سعی در درک عمیق‌تر و تحلیل دقیق‌تر از تأثیر

NAWRUZ

NAMA

سال دوم، شماره‌ی دوم، حمل ۱۴۰۳

نوروز، دامنه‌ی نوروز، روزبه‌روز گسترش پیدا کرده. بعدها با اضافه‌شدن شبکه‌های اجتماعی به زندگی روزمره‌ی مردمان این جغرافیای فرهنگی، چگونگی گرامی‌داشت از نوروز به‌گونه‌ی کلان، دگرگون شده؛ به‌ویژه نسل جوان که از این «ابر فرهنگ» بهره‌مند شده با سپری‌شدن هر فصل نوروز، ابتکارات بی‌شماری را در دست می‌گیرند که به معرفی و گسترش این جشن فرهنگی بی‌مانند کمک می‌کند.

همین‌گونه به ده نقش اساسی که رسانه‌های اجتماعی در معرفی بیش‌تر و گرامی‌داشت نوروز دارد، اشاره می‌کنیم.

۱. پیام‌های شاداباش: با به‌کارگیری قابلیت‌های رسانه‌های اجتماعی، نسل امروز هفته‌ها پیش از رسیدن جشن‌واره‌های فرهنگی چون نوروز، آمدآمد این جشن را به‌هم‌دیگر مژده می‌دهند و شادی می‌کنند که این کرده سبب می‌شود ذهنیت شهروندان حوزه‌ی تمدنی نوروز و حتی فراتر از آن آماده‌ی خوش‌آمدگویی این جشن شود. در واقع پیام‌نویسان نوروز در شبکه‌های اجتماعی می‌خواهند این مژده را به ساده‌ترین، سریع‌ترین و ارزان‌ترین گونه‌ی آن به‌هم‌دیگر برسانند. چیزی که بیست سال پیش‌تر ناممکن می‌نمود. در نوروز، وقتی به برگه‌های رسانه‌های اجتماعی نگاه می‌کنیم، این احساس به ما دست می‌دهد که گویا نوروز فراتر از جغرافیای تمدنی خودش قدم گذاشته و چون جشن جهانی بزرگ داشت می‌شود. حسی نجیب و سرشار از شادمانی برای مان دست می‌دهد. شهروندان جهان با گذاشتن عکس‌ها، پیام‌ها و متن‌های قشنگ و سروده‌های کلاسیک و تازه، به تجلیل از نوروز می‌نشینند. سال به سال نوروز جهانی‌تر می‌شود.

۲. سرعت در پیام‌رسانی: در گذشته رسم بر این بوده که خانواده‌ها نوروز را در کنار هم جشن بگیرند و شب نوروز را گرد سفره‌های خانوادگی با شعر و موسیقی سر کنند و با استفاده از تلفن‌های سنتی یا حتی پیش‌تر از آن با ارسال نامه و شاید پست کارت و گاه‌گاهی با سرزدن به خانه‌ی دوستان و خویشان وندان به‌هم‌دیگر شاداباش می‌گفتند. امروز با موجودیت شبکه‌های اجتماعی که در دست‌رس همه قرار دارد، این روش‌های کلاسیک رنگ باخته و تنبلی که از طریق شبکه‌های اجتماعی بر نسل امروز تحمیل شده؛ کاربران

شبکه‌های اجتماعی به نشر و پخش نامه‌های شاداباش و انتشار پوستر و عکس‌های نوروزی در این شبکه‌ها بسنده می‌کنند؛ اما نکته‌ی مثبت این روش، شناساندن نوروز چون جشنی با مفهوم طبیعی برای جهان بوده است که بر جهانی‌شدن نوروز کمک شایانی کرده است.

۳. گفتمان‌های نوروزی: گوشی‌های هوشمند امروزی قابلیت‌های بسیاری را در اختیار کاربران شبکه‌های اجتماعی گذاشته است. ورود این گوشی‌ها در زندگی امروز و قابلیت‌هایی که در استفاده از شبکه‌های اجتماعی در دست‌رس است. برای نوروزپسندان، میدان کلانی را پهن کرده است. ما شاهد گفتگوهای آنی «آن‌لاین» در «پلتفرم»هایی؛ مانند: «یوتیوب»، «اسپیس»های «اکس»، «فیس‌بوک» و سایر شبکه‌ها هستیم که نسل امروز در مورد تاریخ، چگونگی تجلیل آن و حتی مخالفت و موافقت آن با گروه‌های مختلف به بحث و گفتگو می‌نشینند. چیزی که در گذشته امکان‌ناپذیر نبود و نهادها و فعالان تلاش می‌کردند تا این گفتگوها و گفتمان‌ها را با حضور شماری از شهروندان برگزار و گرداندگی کنند.

از کارکردهای دیگر رسانه‌های اجتماعی که در حمایت از نوروز قرار گرفته، نگارش کتاب‌های «الکترونیک»، مقاله‌ها و مجله‌های برقی است که برای غنای فرهنگی نوروز بسیار مفید واقع شده و رسانه‌های اجتماعی در نشر و پخش، دست‌به‌دست کردن و معرفی آن نقش مهمی بازی می‌کنند.

۴. سهم رسانه‌های اجتماعی در جهانی‌شدن نوروز: همین شبکه‌های اجتماعی اند که نوروز را به یک جشن جهانی تبدیل کرده است تا «یونسکو» نامی از نوروز می‌برد، سرخط خبرها می‌شود و هزاران بار در شبکه‌های اجتماعی دست‌به‌دست می‌شود. این دیگر تنها شهروندان حوزه‌ی تمدنی نوروز نیستند که از این جشن گرامی‌داشت می‌کنند؛ نقش رسانه‌های اجتماعی بر سایر ملت‌های جهان و شهروندان دنیای امروزی و نهادهای جهانی نیز سایه افکنده است. در چهل روز نوروز، ما شاهدیم که شهروندان اروپا، آمریکا و اعراب به دوستان‌شان آمدآمد نوروز و زنده‌شدن دوباره‌ی طبیعت و سبزشدن را با گفتن همین اصطلاح: «نوروز مبارک» «Nawruz Mubark» شادباد می‌گویند. اگر به

«هشتگ» همین اصطلاح، دست کم به «اکس» مراجعه کنید، درمی یابید که بسیاری از شهروندان کشورهای دیگر این روز را در کنار خانواده، محل کار و اجتماعات گرامی داشت می کنند؛ مثال بارز آن در کاخ سفید، ریاست جمهوری ایالات متحده ی آمریکا است. در آلمان همه ساله رهبران سیاسی در شبکه های اجتماعی نوروز خجسته باد گفته برای همه، بهار خوش آرزو می کنند.

۵. نوروز در مهاجرت: در کنار شبکه های اجتماعی، مهاجرت نقش زیادی بر جهانی شدن نوروز داشته است. شهروندان حوزه ی تمدنی نوروز که در کشورهای اروپایی و آمریکایی زندگی می کنند، نقش بارزی در دگرگونی فرهنگ کشور میزبان داشته است. با گذشت هر سال که این شهروندان در جامعه ی میزبان ادغام می شوند؛ میراث نیاکان شان که جشن زیبای نوروز یکی از آن ها به شمار می رود را فراموش نکرده و با وجود دشواری های مهاجرت، از فرهنگ شان به گونه های گوناگون محافظت کرده و هر چه باشکوه تر آن را زنده نگه می دارند. به نظر می رسد که با این کار به سه هدف دست می یابند: نخست این که خودشان از گرامی داشت نوروز لذت می برند و زیبایی های نهفته در این فرهنگ را دریافته اند؛ دوم این که نوروز را به نسل نوی که فرزندان شان است و در دنیای دیگری به دور از اصل و ریشه های فرهنگی شان بزرگ می شوند، معرفی می کنند و به نسل جوان تر که از هر نگاه در جامعه ی غرب تاثیر گذاری بیشتر دارد، منتقل می کنند که این انتقال سبب گسترش بیش تر نوروز و جهانی شدن فرهنگ می شود. سوم این که وقتی کشورهای میزبان به مفهوم و زیبایی این فرهنگ پی می برند؛ احساس می کنند که چرا چنین فرهنگی، بخشی از زیبایی های فرهنگ آن ها نیز به شمار نرود. با این حساب گرامی داشت از نوروز در شماری از محافل ادبی، فرهنگی و علمی و حتی سیاسی کشورهای میزبان به یک رسم معمول تبدیل شده است. دانش جویان که از کشورهای حوزه ی تمدنی نوروز نمایندگی می کنند، از کنار این روز مهم تاریخی و فرهنگی شان که سالی یک بار به سراغ شان می آید، به آسانی نمی گذرند. گاهی از طریق شبکه های اجتماعی در زمینه پخش آگاهی می کنند و گاهی فرصت های موجود در دانش گاه ها و انجمن های دانش جوی آن را جشن می گیرند. از دید من، نسل امروزی پیوندی ناگسستنی با نوروز پیدا کرده

است. از یک سو آن را به شیوه های جامعه ی امروز تجلیل می کنند؛ از سویی دیگر در فضای مجازی برای معرفی آن نقش اساسی را بازی می کنند: مقاله می نویسند، ترجمه می کنند و سروده های شان را دست به دست می کنند.

۶. شادمانی در فضای مجازی: در روزهای نوروز، فضای مجازی شاهد افزایش به اشتراک گذاری تجربیات و لحظات شاد کاربران است. بانوان، لباس های تازه دوخته شده ی سنتی و رنگارنگ شان را و پسران نیز لباس های نو شان را می پوشند و با استفاده از قابلیت گوشی های همراه، عکس های روشن و قشنگ می گیرند و خانواده ها سفره ی نوروزی را شب نوروز در خانه ها پهن می کنند. هر خانواده می کوشد تا از دیگری به تر و مجلل تر به خوش آمد نوروز بنشینند. این نوع برخورد با نوروز که در نفس خود پیام تازه شدن و نوشدن را داراست، با هم بسیار هم خوانی دارد. انسان های امروزی را زودتر به هم دیگر پیوند می زند؛ به ویژه وقتی قابلیت فرهنگی و تاریخی نوروز با شبکه های اجتماعی آمیخته می شود. در نتیجه شما یک فضای بسیار ویژه ای را در روزگار کنونی در می یابید.

۷. تجارت نوروزی در فضای مجازی: شاید به نکته ی جالب دیگر نوروز در عصر شبکه های اجتماعی کم تر توجه شده باشد، استفاده از شبکه های اجتماعی برای اقتصاد نوروزی است. بازرگانان و فروشندگان کالاها و خدمات، همه سـاله تلاش می کنند تا با آوردن یک سلسله ابتکارات در عمل، جلب مشتریان بیش تری کنند و نوروز در فضای مجازی برای آن ها این فرصت را می دهد تا محصولات و خدمات شان را بهتر به معرفی بگیرند که این مهم؛ شامل: لباس های نوروزی، وسایل تزینی خانه، غذا و نوشابه ها می شود. ترفندی که درین میان به کار می رود، به بهانه ی شادباشی جشن نوروز است. نوروز که خود یک روی داد اقتصادی نیز به شمار می رود، حضور شبکه های اجتماعی درین بخش بدون چون و چرا، نقش اقتصادی آن را بارز تر نموده است. همان طوری که عیسویان از جشن کریسمس، استفاده ی زیادی اقتصادی و بازرگانی می کنند و همه ساله محصولات جدیدی را برای کودکان، جوانان و بزرگ سالان در فضای مجازی تبلیغ می کنند و به گونه ی مجازی می فروشند؛ حالا این روش در کشورهای حوزه ی نوروز نیز وجود دارد؛ البته نه به میزان کشورهای اروپایی و آمریکایی.

۸. سیاست نوروzy در شبکه‌های اجتماعی:

دولت‌ها، رهبران سیاسی و احزاب نیز از قابلیت شبکه‌های اجتماعی در زمان نوروز بهره می‌برند؛ همانند بازرگانان. به طوری که در جشن نوروز که هم‌زمان است با فرارسیدن سال نو جمشیدی، بهار و تازه شدن طبیعت است؛ تلاش می‌کنند پیام‌های امیدوارکننده و جلب‌کننده به شهروندان‌شان داشته باشند. هم‌چنان نوروز چون پیوند فرهنگی میان ملت‌های حوزه‌ی تمدنی نوروز نیز به‌شمار می‌رود و گاه‌گاهی دیده شده است که در چنین روزی گفتمان‌هایی در میان سیاست‌گران این حوزه در ارتباط به فرهنگ، یگانگی، هم‌دیگرپذیری صورت گرفته است. این مثال در جریان همه‌گیری کرونا به وضاحت مشاهده شد. از سویی دیگر پیش‌تر از این‌ما در افغانستان / خراسان شاهد بودیم که همه‌ساله سیاست‌گران به شمول رییس جمهوری‌ها ارچند که سر سزگاری با نوروز نداشتند؛ از روی ناگزیری مهمان بلخ و بلخیان می‌شدند. این روز را در خاست‌گاه نوروز با شهروندان جشن می‌گرفتند.

۹. کاهش رابطه‌های حضوری و مسأله‌ی

عاطفی انسانی: فضای مجازی، انسان امروز را از لحاظ ارتباطات سنتی و دیدارهای حضوری بسیار دور نموده است. در گذشته‌ها چون از نوروز به عنوان یکی از جشن‌ها یا عیدهای مهم تجلیل می‌شد، شهروندان در نبود رسانه‌های اجتماعی، مهمان خانه‌های هم‌دیگر می‌شدند و این جشن را گاهی در فضای سبز و گاهی در دور سفره‌های رنگین تجلیل می‌کردند. در کشور ما، با در نظر داشت وضعیت موجود، پیام‌گذاری در فضای مجازی و به خصوص در شبکه‌های اجتماعی جای چنین رفت‌وآمدها را پر کرده و نسل امروز به همین شاید اکتفا می‌کنند. پی‌آمدی که در درازمدت دارد این است که عاطفه‌ی انسانی را زیان‌مند ساخته و با سرعتی که

انسان‌ها به طرف ماشینی شدن زندگی روان‌اند، شاید در آینده‌ها با کمبود زمینه‌های عاطفی مواجه شوند.

۱۰. موسیقی ورقص: در چند سال اخیر، شاهد

بودیم که رسانه‌های اجتماعی به خصوص «یوتیوب» ظرفیت کلانی را در اختیار اهالی موسیقی، آواز ورقص گذاشته است. ویژگی‌های این شبکه‌ها؛ مانند: ساده بودن، در دسترس بودن، سریع بودن و در همه جابودن سبب شده است که آن‌هایی که استعداد در بخش‌های موسیقی ورقص و آواز خوانی دارند، دست به ابتکار عمل بزنند و پارچه‌های جالب و شنیدنی، دیدنی و دل‌چسپ نوروزی تقدیم کنند که این آفریده‌های هنری نقش خوبی برای ماندگار شدن نوروز بازی خواهد کرد. هنرمندان کشورهای حوزه‌ی تمدنی نوروز، آهنگ‌های مشترک می‌خوانند و مردمان را بیش‌تر از پیش با هم‌دیگر پیوند می‌زنند.

با این حال، می‌توان نتیجه گرفت که وارد شدن رسانه‌های اجتماعی در زندگی انسان امروز که هر فرد را به یک «خبرنگار شهروند» تبدیل کرده است؛ نقش انکارناپذیری در تحول نوروز بازی کرده است. از معرفی نوروز هم‌چون جشن جهانی گرفته تا نوع تجلیل آن و همین‌گونه دگرگونی در ارتباطات میان شهروندان جهان که از نوروز گرامی داشت می‌کنند.

البته نگرانی‌ای نیز در زمینه وجود دارد، این که تنها دل‌بستن به تجلیل نوروز در فضای مجازی مزه‌ی نوروز قدیمی را ندارد و شاید در درازنای چند دهه، نوروز تنها به یک استوره تبدیل شود و نسل‌های بعدی آن را در فضای مجازی تجلیل کنند. از این رو خانواده‌ها به ویژه مهاجران می‌بایست با هر قیمتی این جشن نیاکان‌شان را برای نسل‌های پسین معرفی کنند و نقش اساسی را در معرفی آن در سطح کشورهای میزبان ایفا کنند.

نوروز نامه

پښتو برخه

مقالې:

■ پوهاند محمد بشير دوديال

■ ډاکټر مجيب الرحمان اتل

■ اسدالله بلهار جلالزی

■ سيال يوسفی

نوروز

د آریایانو لرغونی جشن

پوهاند محمد بشیر دودیال
لیکوال او د پوهنتون استاد

(...وروسته تر بابل او نینوا څخه په نړۍ کې همدا دوهم تمدن و.)

د آریایانو پر مهال نوروز د کال د لومړۍ ورځې او د بزگر د جشن د ورځې په توګه او د آریایانو د حاکمیت د پیل د ورځې په توګه وبلل شو او د آریایانو د واکمنۍ په ټوله سیمه یعنې له آمو تر سند پورې او له هند سمندر د عربو تر سمندرګي پورې دغه ورځ لمانځل کیده. د "روضه المنجمین" په کتاب کې چې "شمیران بن ابی الخیر" هغه په پنځمه سپوږمیزه پېړۍ کې لیکلی دی، داسې لیکل شوي دي: نوروز هغه ورځ ده چې په هغه کې "کیومرث" دیو وواژه او جمشید خلکو ته د بڅښنې، روغتیا او اوږد ژوند زیږی وکړ، نو ځکه نوروز د آریانا د لرغوني تاریخ یوه ویاړلې ورځ ده. په اوستا کې د نوروز کلمه نه تر سترګو کیږي، خو په پهلوی کتابونو کې، په تیره بیا هغو برخو کې چې تقویم او کلیزه په کې ښودل شوې ده، نودروز خبره پکښې ډیره لیدل کیږي. د بیلګې په توګه: د نوروز جشن پنځه ورځنۍ جشن (ګاهنبار) دی چې په دې ورځ نړۍ پیدا شوې ده او انسان پکښې پیدا شوی دی.

د نورو تقویمونو او کلیزو پرتله د شمسي (جلالي) کلیزې توپیر دا دی چې د الله تعالی په قدرت سره دا کال ټیک په هغه ورځ نوی کیږي، چې طبیعت تحول مومي، په ونو-بوټو کې د زرغونیدو نښې را ښکاره، هوا بدله، شپه او ورځ یو برابر شي او ژوندي موجودات د نوې انرژۍ احساس وکړي او هر څه نوي شي. په لغت کې هم نوروز یعنې نوې ورځ.

نوروز د حمل (وري) د میاشتې لومړۍ ورځ ده چې په همدغه ورځ لمر د وري برج ته رسیږي او شپه او ورځ سره برابرېږي. همدا د پسرلي پیل دی چې په دغه ورځ ربیعي اعتدال پېښیږي او د پسرلي برابر والی یې بولي. ځینی څیړونکي وایی چې د (نوروز) کلمه یا اصطلاح له دې عقیدې رامنځته شوې چې ویل کیدل به؛ نړۍ د لمریز نظام په راڅرخیدو رامنځته شوې او آدم هم په دغه ورځ خلق شوی دی، نو خلکو ورته (نوې ورځ) نوم وکړی دی. د دوی په فکر د دې ورځې د درناوي علت همدا دی چې آدم (ع) په دې ورځ خلق شو.

تاریخ لیکلي چې: بامي بلخ د خپل لرغوني تاریخ په بهیر کې، د لویو تمدنونو زانګو وه او د یوه روایت له مخې:

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه ګڼه، د ۱۴۰۳ کال د وري میاشت

هغه بله اسطوره چې نوروزي جشن سره يو ځای ذکر شوې ده، هغه خدای ته د دعا کولو اسطوره ده چې د کال په همدې مهال به ترسره کیده، د دغې اسطوري اتل چې د اوږي د میاشتو د غرمو د تودوخې خوشحالي ده او کار یې دا دی چې کله د ژمي دیو په نړۍ باندې یرغل کوي، نو تر ځمکې لاندې پټیږي او تر ځمکې لاندې اوبه تودې ساتي چې ونې او بوټي وچ نشي، د ده بیرته راتګ په پسرلي کې دی. په پسرلي کې د بوټو او ونو شنه کیدل د دغه اتل د بریالیتوب نښه ده. په دې توګه نوروز د ژمي له خوبه د طبیعت در اوښیدو، حرکت او یرکت، بریالیتوب او د نیکۍ یو سمبول دی.

زیاترو اخځونو د نوروز د دود بنسټ ایښودونکی او لمانځونکی "یما پاچا" یا پیشدادی جمشید بولي. یو شمیر نور بیاوایي چې نوروز لومړی ځل کیخسرو ولمانځه. یو شمیر نور وایي چې جمشید پیریانو په هوا کې پورته کړی و، کله چې لمر راوخوت د ده په پرتمین خول او تخت باندې یې زرینې وړانګې پریوتې، ټول خوبښ شول او په دې توګه له (جم) سره یې د (شید) کلمه هم اضافه شوه چې (شید) د خلا او رڼا په معنا ده. دغه نوم په همدې ورځ په جمشید بدل او جمشید داسې وفرمایل: جشن جوړ کړئ!

آریایانو په لرغونو وختونو کې کال په دوو برخو ویشلی و: یو تود او بل سوړ فصل. تود فصل اووه میاشتې او سوړ پنځه میاشتې و، د اوږي په پیل کې به یې رمې او څاروي له غوځلو شتو ورسوګانو ته څرولو ته بیول او د ژمي په پیل کې به یې د ژمي له توبنې او وچو وښو سره غوځلو ته راوستل. اوس هم کوچیان د پسرلي په راتګ سره د ایلبندو خواته روانیږي او دوی ته نوروز د همدې خوشحالیو یوه نښه پاتې ده.

نوروز لرونکي تقویم ته د دهقاني او بزګری کلیزه هم وایي چې د کرلو او د درموندو د اخیستو له مخې جوړه شوې وه. په اوستایي کلیزه کې کال دولس میاشتې او هره میاشت دیر ش ورځې وه. همدارنګه په هغه مهال کې هرې دیر ش ورځې د ځانګړي نوم لرونکې وې چې لومړی یې "اورمزدروز" وه، یعنی د اهورامزدا یا د نیکۍ د خدای ورځ. له دې کبله چې اورمزدروز هم د کال پیل و او هم د میاشتې، نو ځکه یې پر تم اوچت و. د ساسانیانو پر مهال د نوروز جشن د خراج او مالیاتو د راټولولو او د سکې

د کونډه کولو وخت و. پر دغه ورځ به د دولت لوړ پوړي او مشران یو یو د پاچا دربار ته راتلل او د زردشتي دین علماوو او روحانیونو ته به یې غوږ نیو. د دین علماو به دُعا کوله: «ای پاچا! تل دی ژوندی اوسې! خوشحاله اوسې! ځواني دی تلپاتې اوسه...»

د جلال الدین ملکشاہ سلجوقي په وخت کې چې قمري کلیزه د سپوږمۍ له مخې جوړېده، نو ګډوډۍ پېښه شوه او د میاشتو او ورځو نظم ورک شو. په ۴۵۸ ل. کال د ۴۷۱ ق. کال د رمضان د جمعې په شپه چې له ۱۰۷۹ م. سره برابره وه، دغه ورځ له نوروز سره برابره شوه. پاچا یو شمیر منجمانو ته وویل چې شمسي کلیزه جوړه کړي. نو په دې ډول سره د ریاضي پوهانو او منجمانو په خواړیو د یو شمیر محاسباتو له مخې د کال پیل د ربیعی اعتدال په نقطه کې وټاکل شو او په نجومی حساب سره کال دایمي او ثابت په میاشتو، فصلونو او ورځو ویشل شو. له هغه راهیسې نوروز د حمل د میاشتې اوله او د کال پیل او د پسرلي لومړۍ ورځ شوه چې د نړۍ تر ټولو طبیعي او اوچته لمانځنه او جشن همدا دی، نو ځکه زموږ کلیزې ته جلالی کلیزه وایي.

پښتو او دري/پارسي ادبیاتو کې د نوروز یادونه په نثر او شعر کې شوې ده. د خوشحال خټک دیوان (بیاض) کې څو ځایه نوروز ستایل شوی دی، هغه فرمایي: بار بار راشه ای نوروزه.

په دې ډول سره له لرغونو وختونو موږ د دهقان جشن لمانځو. په کلیو کې نوروز یعنی د کښت او کرنې پیل، د باغونو د سمون او پالنې شروع کول، کولبه او سپاره اخیستل او د کروندې ابادول او د فلاحت لپاره ملاتړل. په دې ورځ کلیو کې نارینه کروندو کې د کښت او کار لپاره وځي او ښځینه د غونډیو لمنو او چمنونو او باغچو ته ځي او د کال د لومړۍ ورځې پر شنو فرشونو خوشحالي کوي. په ښارونو کې د ښوونځیو د پیل وخت وي، متعلمین خوشاله وي، رسمیاتو کې نوی مالي کال پیلېږي او د دفترونو د حاضرۍ کتاب، وارده-صادره نوي کیږي او د کال جنتريانی خپریږي. ویبسایټونه، مجلې او ورځپاڼې خپلې ګڼې له لومړۍ شمارې پیل کوي او خلک یو بل ته په خوشحالي سره د نوي کال مبارکي وایي. ستاسو دې هم نوروز او نوې کال مبارک وي!

نوروز،

زموږ فرهنگي شتمنی

ډاکټر مجيب الرحمان اتل
ليکوال او څېړونکی

انتخاب کړې. په دغه دوره کې هر هیواد په دې هڅه کې و چې خپل تاریخي ویاړونه او فرهنگي پانگه تعریف او پیاوړي کړي.

نوروز، زموږ فرهنگي شتمنی

البته دا باید جوته شي چې فرهنگپالنه او د ملي هویت لپاره هڅې د نوي ملي دولت (دولت-ملت) جوړولو له بهیر او د فرانسې له ستر انقلاب وروسته پیلېږي او دغه لړۍ د یوه غیر لیبرال ناسونالیزم درامنځته کیدو او ان د دویمې نړۍ والې جگړې سبب هم ګرځي. جالبه دا ده چې په دغه وخت کې ډیر هیوادونه په دې هڅه کې وو چې ځان ته د تاریخ په اوږدو کې نوي روایتونه پیدا او ځان د بشري ټولنې د تمدن یوه مهمه برخه وګڼي. د بېلګې په توګه ځینو کرواشیایانو داسې تیوري ګانې رامینځ ته کړې چې ځان یې اریایان ګڼل چې ریښې یې اوسني ارغنداب او د کندهار سیمو ته رسیدلې.

په ۱۸ لسمه پېړۍ کې صنعتي انقلاب اروپایي ملتونه د نورو پر تله په چټکۍ سره برلاسې کړل. دغه تحول د یوه فکري انقلاب پایله وه. اروپایانو د نوي صنعتي امکاناتو پر مټ، ډیر ژر په دې وتوانیدل چې د وروسته پاتې هیوادونو ملي مقاومتونه مات او د خپل قدرت لمن له افریقا تر هند او چینې پورې وغړوي. همدغه بریاو اروپایي استعمارګرو ته دا ذهنیت ورکړو چې ګواکې افریقایي او اسیایي ملتونه له معنوي پلوه وروسته پاتې او بې فرهنگه دي. دغه ذهنیت څه نا څه د ختیځ پیژندنې، د اثارو ژباړې او د شرقي فرهنگونو سره د اروپایانو له تعامل وروسته بدلون وموند. کله چې دویمه نړۍ واله جګړه پای ته ورسیده، له جنگ کرکه او تر څه تجربه، د دې سبب شوه چې استعماري سیاستونه او بنسټونه له ۱۹۶۰ کال وروسته په ډیرو افریقایي او اسیایي هیوادونو کې په مستقیمه توګه پای ته ورسې. له همدې کبله ډیرو هیوادونو خپله خپلواکي تر لاسه کړه او د نړۍ په جغرافیه کې، نوي هیوادونه اضافې او ځینو ان نوې ژبې د ملي ژبو په توګه

له دغه تاريخي لنډې سـريزې څخه موخه دا ده چې فرهنگي غښتلتيا د بشري ټولنې د تمدن هنداره گڼل کيږي. ځکه چې فرهنگ زموږ هويت جوړوي او د همدغه بډايه يا فقير فرهنگ پر بنسټ نور ملتونه موږ پيژني او له نورو بيلوي. که چيرې موږ خپل تاريخ ته وگورو نو وينو چې موږ د يوه لوی فرهنگي ميراث خاوندان يو او په دغه ميراث کې نوروز ځانگړی ځای لري. نوروز اوســـــــــــــــــمهال د افغانستان، اذربايجان، هندوستان، ايران، عراق، قزاقستان، قرغيزستان، پاکستان، تاجیکستان، ترکمنستان او ازبیکستان گډ غیر ملموس فرهنگي ميراث گڼل کيږي او په بيلابيلو ډولونو لمانځل کيږي.

افغانستان ته د اسلام له راتگ وروسته، ډيرو پخوانيو رواجونو بدلون وموند او نوروز هم خپلې لوړې او ژورې تجربه کړي. د تاريخي رواياتو پر بنسټ، نوروز د عباسيانو په دوره کې لمانځل کيدو او وروسته د خراسان محلي حاکمانو هم دغه دود ژوندی وساتو او په دې ډول تر موږ ورسيد.

د نيکونو ميراث

د (مولتی کلچرلېزم) د پوهانو له نظره، فرهنگي حق يو بنسټيزو حق دی چې له هغو خلکو چې يو خاص فرهنگ

پورې تړلي دي، بايد ونه اخيستل شي، کنه دغه کار فرهنگي استبداد گڼل کيږي. له همدغه منظره، ان پر هغه ډيموکراتيک نظامونو نيوکه کيږي چې غواړي کډوال او پناه غوښتونکي په خپل غالب فرهنگ کې جذب او استحاله کړي.

په اوسني وضعیت کې چې زموږ هيواد له فکري پلوه د ديويند د آرمانی مکتب* د فکري اغيزې او نفوذ لاندې راغلې، نوروز او زموږ د نيکونو دغه ميراث ته هم د يوې پردی پديدې او بدعت په سترگه کتل کيږي. په هماغه توگه چې د اسلام په ټول تاريخ کې له نوروز او نور فرهنگي دود او دستور سره په تساهل او نرمۍ چلند شوی، نوروز ته هم بايد د يوې فرهنگي پانگې په توگه وکتل شي چې زموږ د هويت او فرهنگ يوه مهمه او غني برخه جوړوي. نوروز په حقيقت کې زموږ د نيکونو د طبيعت د بيا ژوندي کيدلو او لمانځلو يادگار دی چې بايد په مناسب ډول ولمانځل شي او تر راتلونکو نسلونو ژوندی وساتل شي:

د پسرلي ښکلوونکي بيا کره سنگارونه
بيا يې ولونل په غرونو کې لالونه

ښکارندوی غوري

* هغه فکري مکتب چې د انگرېزانو د برلاسه صنعتي پرمختگ او هند کې د ښکيلاک په وړاندې په ناامیده فضا کې رامنځته شو.

د استاد پسرلي په پسته اور کې پسرلنيو شيبو تصويرونه

اسدالله بلهار جلالزی
لیکوال او ژورنالیست

پسته وږمه چې په گلور غري
نظر له شوقه پرې کوي پرې
مسیح د هیلو بهار د غرونو
په مراوې زړه کې پاڅوي مري

تر پسرلي مخکې، غر، سمه او په کې بوټي گلان، ټول
ویده او په دارنه خوب کې ډوب وي خو کله چې پسرلی په
رارسېدو شي نو بیا دا هرڅه له خوبه را پاڅوي، زموږ د
هیواد د غرونو غونو پسرلی ډیر ښکلی او د لیدو وړ دی. د
پسته اور په څلوریزو کې موږ د غرونو د بهار بیل او زړه
راښکونکي انځورونه ترسترگو کېږي، هر گل بل شان گل
غوړولی، شنې لمنې یې هم داسې رنگینې شوې لکه
چې طاوسان پرې راټول وي او هلته یې د پسرلي پتیاوي
ته بندار جوړ کړی وي. د طاوس پیتاوی، نوی او داسې
تصویر دی چې تر اوسه د بل شاعر په شعر کې نه دی
راڅرگند شوی.

بهار د غرونو پاڅوي مری
هر بوټي بل شان گل وي راوړی
په شنو لمنو کې ته به وایې
چې طاوسانو پیتاوی کړی

پسرلی هغه موسم چې پکې د لمر تودې وړانګې، د
باران رانه څاڅکي، د اوبو شنه هاری، په ځانګړو کې د
کلغوتیو غوږېدنه، ورسره پرې د مچيو او بور اګانو اتن، په
دښتو او د غرو په لمنو کې درنګونو ویشینه او... د زړه تل
ته د ملایمو وږمور سیدل او له دې سره د ډول ډول مرغانو
چې چې د نوي ژوندانه، ښکلا او مینې احساس ته وده
ورکوي او تر موږ یې رارسوي. کله چې د طبیعت په غېږ
کې داسې مفوني غږېږي او یا هم د نرمې وږمې د گلونو
پانې په یوه اوبله خواړوې را اړوي د شاعر حس هم ترې
متاثر کېږي. د پښتو ادب د شعر او شاعرۍ په بڼه کې به
داسې شاعر تر نظره نه شي چې د پسرلي دغو خوندورو
شېبو پرې اغېز نه وي کړی او په شعر کې یې د پسرلي د
ښکلا په اړه څه و نه لیدل شي. موږ په پښتو ادب کې د
هغه د ایجاد له پیله د پسرلي ستاینه وینو او دا لړۍ د
اوسنیو شاعرانو په شعرونو کې هم لیدل کېږي. د پښتو
غزل استاد محمد صدیق پسرلی یو له هغو شاعرانو دی
چې د خپلو پنځوونکو څلوریزو ټولګې ته یې د پسرلي د
نرم باران (پسته اور) نوم غوره کړی. د پسته اور په
څلوریزو کې د پسرلي د بیلا بیلو شیبو تصویرونه وینو، د
پسرلینو وږمو تصویرونه چې د گلو له پانو سره لوبې کوي،
د هیلو، او امیدونو تصویرونه، وګورئ په لاندې څلوریزه
کې استاد پسرلی، د گلونو او پرې د پاسه د وږمو د
رغږیدلو، او په مراوې زړه کې د مړو د پاڅیدو څومره په زړه
پورې تصویر د لوستونکو مخ ته ږدي:

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه ګڼه، د ۱۴۰۳ کال د وري میاشت

همدا ډول استاد پسرلی د تازه پسرلي د شیبو او پر پانو د پرتې پر خې، پاس په اسمان کې د مازیگر او مانبام ترمنځ د زانو د غرونو، یون او خوځون په اړه وایي چې داسې شیبې له کانو هم زړونه وړي. استاد، کاني هم زړه لرونکي ګڼي. دا خبره په عامیانه ډول داسې هم ویله شوې. د کاني زړه لري. لکه کاني داسې زړه یې دی. خو استاد وایي چې همدا کاني په خپله هم زړه لري، چې د تازه پسرلي شیبې یې ترې وړلای هم شي. لکه دا:

تازه بهار او پر خه په پانو

تنکی مانبام او سرود د زانو

بهار بهار کړي د غره په خوا کې

چې یوسي زړونه حتی له کانو

د نورو د سیمې ښکلا، لطافت، د بلبلو د شور او غاړې، د پسته اور د خوندورې شیبې، سمسورتیا، او تازه والی تر ډیره له نورو هغو سیمو زیات دی، چیرته چې د نورو د ورځونو نرسیم نه چلیږي. فرخار هغه سیمه چې د ځمکې مخ او ټوله شنه لمنه کې یې د بلبلو، ریزونه، چغهارۍ او سرود خورېږي او د دې سرودونو اوریدل هم بیل کیف لري. ځکه خوا استاد، پسرلي ته توصیه کوي چې که بیاراتلې نویو ځل همدې خوندور سرود ته غوږ شه

ښکلي بهاره، ښکلي بهاره

که بیاراتلې له شنه فرخاره

د بلبانو د زړه سرود ته

یوڅه غوږ کړېده زما له پاره

۱۰۹ مخ

کله چې د پسته اور څلوریزې کې د یوې شیبې له پاره هم تم شو، موږ به په کې په ځلونو ځلونو د پسرلي د بیلابیلو شیبو، رنگینو، ښکلاګانو او سمفوني حالاتو تصویرونه وویښو. هلته به د پسرلي په ورځو کې په پراخو ورشوګانو، ښونو، سمه او غر شین او درنګینو ګلانو فرش غوړیدلی وي. راځئ یو ځلې دې تصویر ته ځیر شو. کله چې په کلیو او بانډو کې کوم نومیالی، کوم مخور، یا هم بل نوموتی

وطنپال، د ولس خادم یا... را څرګند شي. ټول خلک یې د لیدو له پاره شیبې شماری، په کورونو کې ناستې خویندې او میندې یې د لیدو لپاره له دیوالونو سرورنه پسې را پورته کوي. په لاندې څلوریزه کې دا حال څومره ښه تشبیه شوی دی:

پسرلي فرش کړي په راغ ګلونه

نیسي جنون ته ایاغ ګلونه

خدايزده په چا پسې تر دیوالونو

جگ کړي سرونه د باغ ګلونه؟

۸۷ مخ

یا دا چې استاد پسرلي د وطن د غرونو وقار ته پام کړی، د خپل وطن ابشارونه یې نه دي هیر کړي، دی وایي: پسرلي چې د غرونو لمن نیسې خو وقار یې ورته ښکاره دی. هغه وقار ویني، هر کانی او تیره یې درنه ده.

که لمن نیسي بهار د غرونو

ښايي چې ویني وقار د غرونو

د درنښت کاني یې هره تیره

تر مستومست وي آبشار د غرونو

-۹۶ مخ

**

استاد پسرلي د کال په دې ښایسته فصل کې له دې حاله هم ژاړي چې د تاریخ او زمان جبر د وطن په خلکو باندې ځمکه سره تې کړې. کلي، کورونه، باغونه، کروندې، دښتې، غرونه اورغونه، او د دې وطن د انسانانو سینې د تودو وسپنو او توپونو په ګوليو سوري شوي او د اورونو په لمبو کې د وطن د بې وسه انسان غوښې هم وړیتې شوې له خپل کور او کلي نه کډه شو. استاد وایي: پسرلي تیر شو، اوږی راغی خو جنگ لا دوام لري. دی هیله لري چې کاشکې داسې نه وای. د توپ خولو ته بوږې ایښودل شوي وای. موږ چې په سرو سیمو کې ژوند کوو، د ژمي په مهال د اوسیدو کوټې د تاوو خانو په ذریعه تودو، تاو خانه د کوټې په دیواله کې یوسوړی لري، چې کله لوچ وي نو خوله همداسې توره وي لکه د توپ خوله، په کورونو د اور له بلیدو وروسته په همدې سوري کې بوږی ایښودل کیږي. یا چې ژمی و وځي نو بیا خو بیخې بوږې په کې

کينډودل شي. دلته د بورې يادونه موږ د هغه تصوير مخې ته دروي چې له پسرلي سره سم اورونه بند شي او د تاوځانې په سوري کې بورې د اوږدې مودې لپاره کينډودل. راځئ چې دا تصوير هم ووينو:

پسرلی هم تیر شو، بياراغی اوړی
د توپ په خوله چانه کينډود بوری
د انسان زړه شو په دې سدی کې
د ډيرانونو خوا کې خرڅوړی

د پسته اور په څلوريزو کې موږ هغه تصوير هم ليدلای شو چې کله د سپينو او ورو برستن په ټوله سيمه خوره وه وي. زموږ خلک داسې وخت کې دا اصطلاح هم کاورې او وايي: ځمکه ویده ده. خود پسرلي له راتلو سره به ويښه او بيا سمسوره شي. موږ ته دا هم رانېکاپړي چې تر دې برستنې لاندې يو ښکلی تازه پسرلی ویده وي. استاد وايي: په داسې شيبو کې چې فکر ارام وي. د زرونو ازار نه وي. يا ویده وي. زړونه مطمئن وي، زخمونه، پرهرونه او ټپونه ونلري، بيا دې يوڅه وخت بهار هم ویده وي. ارام دې وکړي.

چې فکر ارام او آزار ویده وي
زړه مطمئن او پرهار ویده وي
خیر که دواوړو تر برستن لاندې
خو وخته نور هم بهار ویده وي
۹۸ مخ

د اميدونو بهاره راشه
د سويو زړونو تيماره راشه
که دې راتله هم نه وي په خيال کې
زما د زمول زړه لپاره راشه

که د پسته اور په ډيرو څلوريزو کې موږ شرکنده باران، د ابشارونو د شرهار د وړمو د سيليو کيناري، د گل پاڼو، غوتيو، څانگو د ترپهاري، د بلبانو، او نورو مرغانو د چنچن سمفوني تر غوږو کېږي له بلې خوا موږ غرونو، کمرونو، پرېنو او غونو د پاسه د سپينو او تورو وريځو د کنډکونو، يوې او بلې خوا ته د لالهاندو منډو تروړو

تصويرونه هم تر سترگو کېږي. چې د هر ليدونکي له پاره لیده کاته بیل کیف لري. استاد پسرلي دې ټولو ښکلاوو ته په پام يوه بل پټ درد هم ځوروي. هغه درد چې دی د تخار د فرخار له غېږې لري پروت دی، مساپر دی د مساپرۍ، بيکسۍ او بې وسۍ درد له مسافرو پرته نور څوک ډير نه شي محسوسولای، هغه درد چې درملنه يې يوازې او يوازې په ديدن سره شونې وي او بس، بهار د اميدونو، هيلو او اسرو يوه ټولگه ده. او د بيمارو زړونو تيمار هم ورسره دی.

په لاندې څلویزه کې هم د پردیسي د پسرلي او نوروز په اړه وايي:

پسرلی راغی په پردیسی کې
نوروز هم تیر شو په بیکی کې
ښکلی بهاره په چا ورمه شي
په پردیسي کې په بې وسۍ کې ۱۱۲ مخ

ژوند ښکلی دی. کله چې له دې ښکلا سره بیا د فرخار ښکلا یوځای شي ښکلا یې څو برابره زیاته شي. او چې بیا بهار ورسره مل شي نو بیا خوښکاره خبره ده چې د لیدو تلوسه او ارمان یې د هر چا په زړه کې په ټوپونو شي. په پسته اور کې هم چې په هره شیبه ښکلا ښکلا ده. د فرخار د بهار ښکلا، تازه، گلونه چې ورباندې لوړې او خوږې ښایسته شوې دي. استاد یې غوښتونکی دی او صنم مخې ته ډالۍ کوي:

ښکلی فرخاروای، ښکلی فرخاروای
تازه گلونه، تازه بهاروای
د تاله مخه، ستاله قدمه
لوړې او خوږې گل وگلزاروای
۱۱۳ مخ
یادا:

چې بحر مست وي، خپې شي مستې
زړه چې را پاڅي شیبې شي مستې
بهار چې دښتې سړې زرغونې کړي
د شپنو ورځي او شپې شي مستې-۱۱۴ مخ

رښتيا هم کله چې بحر په مستی شي، خپې خپې واورې اورا واورې، په داسې لمحو کې زړه هم له را پاڅېږي او په مستې شي. د بهار له راتګ سره چې دښتې او ميرې هم شنې زرغونې شي. يا بهار په خپل راتګ سره په دښتونو کې رنګونه وشيندې نور به خوشحاله وي يا به نه وي خود شپږو له پاره بيا د بهار دا ورځې او شپې د مستيو ورځې وي. استاد موږ ته د شپانه د بهار تر منځ د مستي او دوستي، تر او انځور کړی.

پسرلي دښتونه شنه زرغونه کړای

بن يې تر خيال هم لا ښايسته کړای

آزاد مرغه وای په خپل وطن کې

ما به لا نوره پاچهې څه کړای؟ ۱۱۵ مخ پسته اور

**

موږ چې کله نه کله په خپلو خيالونو کې دومره رنګينې نړۍ ودانه کړو چې په حقيقت کې کمسارې وي. استاد وایي: چې د خيال له دې نړۍ او بڼې سره پسرلي هم دښتونه شنه زرغونه کړي وای او انسان لکه د آزاد مرغه په خيږ په کې هر لوری ته الوتنه کولای، خپل وطن وای، خپله هوانو تر دې زياته به بله کومه پاچهې لوړه او ښه وای. چې وطن وي بهار وي. شنه زرغونه دښته، او پکې په خپل زړه الوتنه، يو وخت مې له خپل استاد نه د جنت په اړه اوریدل چې د جنتي روح به د جنت په ښايسته او ښکلي بڼې کې لکه د مرغه په خيږ هرې لوري ته الوزې. په پسته اور کې د پسرلي ځينې شيبې موږ ته د جنت د بڼې ځينې تصويرونه اورنگونه را په گوته کوي.

ښکلي هيواده، ښکلي هيواده

جار دې له خاورې جار دې له باده

د پسرلي ورهء شواى در اوښتلاى

له لوى خيبره له لوړ شمشاده ۱۱۷ مخ پسته اور

کله چې د مسافر، او له هيواده ليري استاد پسرلي په زړه کې د خپل هيواد د ليدو هيله او ارزو سر را پورته کوي. نو بيا حاضر شي چې ځان او بل هر څه د هيواد له خاورو او باده هم څار کړي. دى موږ ته په پورتنۍ څلوريزه کې يو نادر تصوير وړاندې کوي. هغه دا چې که څوک لکه د پسرلي ورځ يا ورهء غوندي سرگردانى، لهاندى، سترياوې، ها خوا دې منډې او ژړاوې نه شي کولای نو بيا د ژوند له خنډونو او موانعو څخه تيريدل ورته اسانه نه دي.

بيا له خيبر او شمشاده د ها خوا خاورې پالل گران کار دى. د مثال په ډول د ورځني تصوير ته به خير شو.

ښکلي هيواده، ښکلي هيواده

جار دې له خاورې جار دې له باده

د پسرلي ورهء شواى در اوښتلاى

له لوى خيبره له لوړ شمشاده ۱۱۷ مخ پسته اور

ورهء چې د ژوندانه په بهير کې لومړۍ د تودې بتۍ په منځ کې په بخار بدلېږي، هوا ته پورته کېږي هالته سړې او تودې او سرگردانه سفرونه پيل کوي او کله چې له دې سختو پړاونو هم تير شي بيا به هم له ژړاوو او اوښکو سره وکولای شوي وطن ته د باران د څاڅکو په خير ځان ورسوي. استاد وایي کاشکي زه ورهء وای چې دا ټولې سختۍ دي هم راباندې راغلې وای چې در تر خنډونو در اوښتلاى وای. يا په دې لاندې څلوريزه کې چې د تلليو پسرليو ارمان کوي. لکه دا:

بيا مې يادېږي تللي خوږمني

د رادهء غارې، د غرهء لمنې

چې په گلونو او شنو وښو کې

تورې کيږدى وي ځای په ځای پلنې ۱۱۸ مخ پسته اور

**

خوږمنى، د پسرلي يا بهار بل نوم. جمع يې خوږمني، د پسته اور په يوسل او اتلسم مخ کې د تلليو پسرليو شيبو، راده غارو، د غره لمنو او په گلونو او شنو وښو کې د سترو کوچيانو تورو کيږديو پسي ارمان شوی. خو که د پسرلي په ښکلي موسم کې همدې رادهء غارې، د غره لمنې، گلونو او کيږديو د تصوير او تابلو ليدو ته يوه شيبه ودرېږو. نو ترخوايي موږ ته په ذهن کې ورسره يوه ښايسته ژوندانه تصوير ته دروي. په کيږديو کې ژوند، شور، ځوږ، د ميرو وريور مبارې، د ماشومانو آوازونه، په راده کې د مستوڅپو شرهاری د اوبو په سر رنګينې پوکۍ او د غره په لمنه د گلانو عطرينه او بلورينه ورشو چې په کې بوراگان، چنچنې او... ها خوا دې خوا په الوتو او ريزونو دي. د غسې ژوند په يوه بله څلوريزه کې د جنت له ژوندانه سره هم تشبه شوی. ښايي دا تشبه به هم بې ځايه نه وي. د استاد په څلوريزو کې وينو چې د فرخار د بهار يادونه بيا بيا کوي. په زړه کې يې تل دا هيله وي چې فرخار ته تللی وای، کوم ځای ته چې دی يې بلبلستان بولي لکه دا:

بلبلستان ته یعنی «فرخار» ته
هلته چې غرونه، د بښت ودریايي
وربخښې هر یو مستي بهار ته

خود دې تر څنگ د پروان، پغمان او شاهمردان نوروزي
شيبې هم له ياده نه باسي. هالته هم غواړې د نوروز په
ورځ د سيل سره يوځای د نیاز دوعاوې اوزاری هم وکړي.
او په پسته اور کې یادونه کوي لکه دا:

وطن مې بولي هره ساه ځان ته
کله پروان ته کله پغمان ته

چې نوروز يې جنډه درېږي

په نیاز ولاړ یم «شاهمردان» ته / پسته اور ۱۷۰ مخ

د پسته اور په څلوریزو کې بیا هم وینو چې د نوروز یادونه
کېږي، دی وايي که په زړونو کې یوڅه شور او سوز وای نو
بیا به ژوند فرحت اندوز له سرور، اتڼ او خوښۍ څخه ډک
و. استاد وايي که داسې نو بیا به ژوند لکه نوروز غوندې
وای.

که په هر زړه کې څه شور و سوز وای
د ژوندون سین به فرحت اندوز وای
تل به سرور و تل اتڼونه
ژوند به مو کال بر عید و نوروز وای

۲۰۳ مخ پسته اور

د خپلې لیکنې په پای کې غواړم یادونه وکړم چې د
پښتو شعر او ادب په گلبن کې به ډیر کم شعرونه ومومو
چې په کې به د بهار، گل، د چنچنیو دریزونو، نوروز، پسته
اور، پرځې، بارانې شیبو، تالندې، بریښنا، د شپانه د
هی هی نارو، شپیلۍ او دروي د سندرو، د غرونو، درو او...
یادونه نه وي شوي. نوروز یا هم پسرلي چې په حقیقت
کې هر شاعر ورڅخه تر ډیره بریده الهام اخلي او د
لاشعور هغه خبرې ورڅخه کیږي چې په عادي ورځو کې
یې یا نه کوي یا یې هم کمي کوي، د نورو ژوندي سارو په
کړو وړو هم اغیز لري نوي ساه پکې پوځي او د حرکت،
یون، خوښت کار او زیار په لوري لارښوونه کوي. د اوس
له پاره همدومره
په درنښت.

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه گڼه، د ۱۴۰۳ کال د وري میاشت

نوروز

په پښتو ادب يا شاعري کې

سيال يوسفی
ليکوال او خپرونکی

د نوروز، نوي کال او نوي پسرلي ستاينې او هر کلي ته وقف کړي دي.

د بيلگي په توگه يې تاسې دا لاندې غزل ولولئ چې په خومره لطافت، نزاکت او مينه يې د نوروز د نيکمرغيو او کيف يادونه کړې ده:

د نوروز منت په باغ دی په صحرا هم
نوراني يې شي له فيضه هغه دا هم
چې په باغ کې رنگارنگ گلونه واشي
غنيمت ده د گلونو تماشا هم
لخلخي د نوبهار په هر مشام ځي
گلدستې يې خندوي پير و برنا هم
د گلونو هار په غاړه د دلبرو
شرموي لال و ياقوت لؤلولا هم
د معشوق په زلفينو کې ځای وکا
بنايسته گلونه پاس په اوربل لا هم
ارغوان که بنفشه که شقايق دي
زيبايي لري يوځای جدا جدا هم
په هر گل باندي پټير مږي بلبلې
بيا له شوقه په هوا کاندې نوا هم

نوروز چې د تاريخ په اوږدو کې د دې سيمې د لرغونو رسمونو او رواجونو له ډلې يو گڼل کيږي، له اوږدو پيړيو راهيسې د پسرلي په پيل يا د هوا د بدلېدو او د ژمي له سرو له راوتلو سره د تازه گۍ او نوې ورځې د پيل په تکل نمانځل کيږي. نوروز يا پسرلي په پښتو ادب او شاعري کې هم ډير ښه ياديري او ډير ښه مقام لري.

د پښتو ژبې معظم او پياوړی شخصيت او نابغه شاعر؛ خوشحال خټک يې په تراو ډير شعرونه او خبرې کړي چې د بيلگي په توگه مو په دې ليکنه کې راخيستي دي.

د نوروز ومنت په باغ دی په صحرا هم
نوراني يې شي له فيضه هغه دا هم
خوشال بابا

د نوروز يادونه يوازې تر خوشال بابا محدوده شوې نه ده او د هغه عصر، يانې يوولسمې او دولسمې پيړۍ نور و درنو او نومياليو شاعرانو هم د نوروز او پسرلي په ستاينه کې ترانې، بيتونه، نظمونه او نثرونه کارلي دي.

روحاني او تصوفي شاعر، عبدالرحمن بابا هم وايي؛
بلبلان پسې نارې وهي رحمانه
د بهار گلونه شوي دي که نه دي
رحمان بابا

بېرته که راوگرځو خوشحال بابا ته نو هغه پوره پوره غزلې

د هر گل په مخ چې سر کېږدي بلبله
پرې غلطان غلطان راځي باد سبا هم
په گلزار پسې بلبله دل کباب ده
په ارمان یې ځیگر خون دی د مینا هم

په هغه زما سلام زما دې هم یاد کا
په گلزار کې چې نگار لري صهبا هم
خو بهاره مې بې میو معشوقه ځي
دا خودرای فلک څه چارې که پر ما هم
که خوشال د یار وصال په دنیا مومي
تمامي دنیا ترې څار شه ما فیها هم
خوشال بابا

یا داسې چې؛
بر بر راشه نوروز ده دل افروزه
ستا په وخت مې اسوده شي سترگي پوزه
ستا په وخت سترگي د باغ گلونه گوري
پوزه هم کاندې د بوټي خوښي اندوزه
غوږ لاهم ستا له طفېله حظ حاصل کا
معني شي عندلیب په څو څو سوزه
په وصال د معشوقي عاشق فیروز شي
د گلزار په وخت بلبله وې فېروزه
خپ غوږونه ورته څک کړه گوندي واوري
راز د مینې د بلبلو له لלוزه
د نوروز له فیضه بوټي خالي نه دي
فېض یې رسي هم تر سپانځي هم تر څوزه
که همه عمر د باغ گلونه گورم
زما خوا به پرې سره نه شي هنوزه
د بهار هوا هر گوره ښه هوا ده
که افت ورپسې ته نه وی تموزه
په راتله ور لره ډېري خوښي راوړه
په خوشحال باندي دي قدر دی نوروزه
خوشحال خان خټک

د غزل بابا، حمزه شینواري بیا په ډیر مختلف انداز د یار د
زلفو خورېدل او ستوماني ویستل د پسرلي له غوړېدو اورا
څرگندېدو سره تشبیه کړي او وایي؛
ستوماني یې ویسته زلفې خورې شوې
سپرلي تاندې مړ اوې ځانگې د سنبل کړې
حمزه شینواری

یا یې هغو کسانو ته پیغام چې پسرلي ته بد گوري؛

بد نظر چې کړه سپرلي ته د یار مخ ته
خدايه سترگې په سپرلي کې ور له کل کړې
حمزه شینواری

د لرې پښتونخوا دروند شاعر، اباسین یوسفزي هم د
نوروز په تر او خواړه کلامونه ویلي چې څو نمونې یې دلته
وړاندې کوو؛

رنگونه راوړېږي چم په چم د پسرلي
په کال کې خو موسم دی یو موسم د پسرلي
گلونه مې شول داسې په احساس خواره واره
خزان کې هم له ما سره وي غم د پسرلي
جانان له به غنچه د سرو گلونو وړ لېرم
خبر به اباسینه زه راوړم د پسرلي
اباسین یوسفزی

له نوروز یا نوي کال یا د پسرلي له راتگ سره ورځې شپې
سره برابرېږي، نو دا شپې ورځې د تعادل ورځې دي د
ښکلا او پسرلي ورځې دي. پښتانه له پیر پوراهیسې د
پسرلي د ښه راغلاست لپاره پخپلو ولسي ادبیاتو او موزونو
کلامونو کې ښې لري.

له نظمونو، غزلونو او ترانو پرته په پښتو ټپو یا لنډیو کې هم
د نوروز، پسرلي او نوي کال یادونې هم په ډیر ښه انداز
شوې دي؛

د پسرلي په راتلو پوه شوم
جینکور اوړل په اوړل کې ژیر گلونه

د پسرلي نښې ښکاره شوې
په هره پوله سره ښکاري مات شوي دینه

یا
په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سريې واورې وروي پایې گلونه

نوره نړۍ ژیر گلونه د بې وفايي نښه بولي خو پښتو لنډۍ
يې بیا د پسرلي پیل گڼي نو له دې ښکاري چې دوی
خومره فطرت او طبیعت ته نږدې دي او له نورو مختلف او
مخکې يې دغه موضوع خبر لې ده؛

په اختر ته څه چې زلمی يې
په سپرلي ما پرېږده چې راوړم زیر گلونه
یا

خاونده بیا دې پسرلی کړ
له وچه ډاگه د لونگو بوی راځینه

د هغه مهال وي چې په غرونو لا د ژمي واورې پرتې وي خو
نوروز، نوي کال یا پسرلي يې تر لمنې گلان زرغون کړي
وي او د سپینو غرونو لمنو شین رنگ اخیستی وي.
د استاد نجیب منلي په خبره په پښتو ادب او شعر کې
نوي کال، نوروز او پسرلي ټولو یو مفهوم وکړی او کومه
شاعري د پسرلي لپاره شوې هغه د نوي کال مفهوم هم
وکړي او کومه شاعري چې د نوروز لپاره شوې هغه د
پسرلي مانا هم افاده کوي.

NAWRUZ

NAMA

سال دوم، شماره دوم، حمل ۱۴۰۳

نوروز نامہ

اوزبیک بولیمی

دکتر عزیزاللہ آرال
اثری بیلن

افغانستانده قيرق كون دوام اېته ديگن بيره م (نوروزي عالم بيره مې)

دکتر عزیزالله ارال
يازوچی و بيليم يورتي استادى

اوتکزيله ديگن اوشبو مراسمه «جنده» کوتريله دى. بو علم ياکه جنده قۇلده تيکيلگن تورلى متاعلر بيلن بېره تيله دى. بوندى تشقري، مراسم چاغيده (۲۱) ته تۇپدىن اۇق اوزيله دى و کۇپل عالـــــى مقام دولت عملدارلرى اشتراکيده مراسم باشلنده دى.

حضرتى على زيارتگاهيده تۇپلنگن
خه لايق «جنده» کوتريليشيني کوتماقده

حضرتى على گه ۱۵-عصرده سلطان حسين بايقرا تاماندىن عليشير نوایى واسطه سیده قوريلگن مقبره حوليســـــيده بيل نينگ بيرينچى کونى - يعنى نوروز بيره مې نشـــــانلنده دى. نوروز بيره مې نينگ رنگ-برنگليگى و گُلب-يشـــــنه شى بلخ خلقي اۇرته سیده اۇزىگه خاص معنا کسب اېته دى. بوميلک بيره م هرات نينگ تېمورييلر دورىگه، اينيقسه سلطان حسين بايقرا

شوروى حاکميتى دوريده اۇرته آسيا جمهوريتلريده نوروز چېکلورلرگه دوچ کېلگنيدېک، افغانستان خلقي هم ۱۹۹۶-۲۰۰۱-يىللرده طالبان رېجيمى دوريده، شونينگديک طالبان حرکتى قېته حاکميتگه کېلگن ۲۰۲۱-يىلدىن باشلې نوروز بيره ميدن بوتونلهـــــى محروم بۇلدى.

افغانستانـــــتان خلقي کؤکلم آيلريده مملکتگه کؤچمنچى قوشلر نينگ کېليشى بهار باشلنشىدىن درک بېره دى دېپ حسابله يدى. قديمگى بلخ اۆلکهـــــسیده «ميله ى گلى سرخ» دېپ اتله ديگن عطر گل بيره مې بيل نينگ ايلک (۴۰) کونى دواميده مزار شريف شهريده حضرتى على زيارتگاهيده قيزيل لاله لر نينگ آچيليشى مناسبتى بيلن اوتکزيله دى. اوشبو بيره م نينگ اهميتى شونچه ليک کتته کى، بيرهـــــمگه مرکزي آسيا، يقين شرق و باشقه خارجي اۆلکه لردن سياحيلر بوشهرگه کيلىب اشتراک ايتيشه دى.

عطر گل (گل سرخ) بيره مې گه ايريم افغانستانليکلر «جنده ى على» ياکه «جنده ى ســـــخى» دېپه ديني مراسم صفتيده هم يانده شه دى. . اولر نينگ اعتقادىگه کؤره مزار شريف ده اوتکزيله ديگن نوروز بيره مې حضرتى على خليفه ليگيگه تېگيشلى بۇلگن مراسم. افغانستان نينگ تورلى بورچکلر يدىن اؤن مينگلب آدميلر اشتراک اېته ديگن و مزار شريف ده گى ماوي مـــــســـــجدده

NAWRUZ

NAMA

سال دوم، شماره دوم، حمل ۱۴۰۳

حکمرانلیک د دوریکه باریب تقه له دی. حسین بایقرا- ۱۴۷۴- ییلده معرفتپور وزیر امیر الکلام میرعلیشهر نوایی، مولونا عبدالرحمن جامی، مولونا سعدالدین تفتازانی، مولانا حسین واعظ کاشفی و باشقه عالم و علمالر همدۀ اوشه دورزاده گانلری بیلن بیرگه لیکده امیرالمونین حضرت علی قبرلرینی قوریش اوچون بلخ- گه تشریف بویوریشۀ دی.

در حقیقت، خوددی شو دور دن باشلب اېسکی بلخ شهریدن (۱۵) چقیریم اوزاقلیکده گی مقدس زیارتگاه اطرافیده بنالرو اوایلر قوریلیش- ییلن مزاری شریف شهر ی نینگ تمل تاشی توییلۀ دی.

تېموریلر، اینیقسه سلطان حسین بایقرا حکمدارلیگی دوریده (۱۴۶۹-۱۵۰۶) هرات دن نوروز کونلری خلق مزار شریف ده گی حضرتی علی نینگ کؤک گنبد زیارتگاهیکه کېلگن. اوشه پیتلر ده نوروز ده اویلنۀ دیگن یاشلر نینگ توی خرتلری دولت تامانیدن توله نګن. تېموریلر دوری هرات علم- فن و صنعت مرکزی بؤلگن، شهر ده کؤپل مکتبلر تشکیل اېتیلگن و بو مکتبلر ده اوقووچیلر تورلی بیلیملر آلیشگن. شو مکتبلر دن بیرى هرات نینگ شمالي قسمیده، ملا حسین واعظ کاشفی مقبره سی یقینیده جایلشگن مکتب بؤلگن. بو مکتب اوقووچیلریدن ملا محمد جان هر کونی مکتبدن چیقپ، عبدالرحمن جامی مقبره سی یقینیده گی «قلمفور بولاغی» گه بارر و یولده صرف و نحونی یادلر همدۀ بیر آز بولاغ بوییده اؤلتیریب دم آلر دی.

کونلر دن بیر کون بیر گروه قیزلر (اولر آره س- ییده تېمور ی سر کرده لریدن بیرى نینگ عایشه اسملی قیزی هم بؤلگن) جامی زیارتگاهیکه باریش- ییلۀ دی. قیزلر زیارتگاه یقینیده گی «قلمفور بولاغی» گه بار گنلریده، بولاغ بوییده ملا محمد جان طهارت قیلۀ یاتگن بؤلۀ دی. اوشه پیت قتتیق شمال توریب عایشه نینگ قرسینی ملا محمد جان یقینیکه اوچیریب تشلۀ ییدی. عایشه یوگوریب قرس- یینی آماقچی بؤلگنیده اونگۀ ملا محمد جان نینگ کؤزی توشپ قالۀ دی. شوندن سؤنگ اولر بیر- بیریکه عاشق بؤلپ قالیشۀ دی. بیگیت قیزگۀ اوینماقچی بؤلۀ دی، اما اولر نینگ عایله سی راضی بولیش- مۀ ییدی. شوندن کېین اولر، هرات بیلن مزاری شریف اؤرته سیده گی مصافه بیر نېچه مینگ چقیریم

بولیش- ییکه قره له ی، - اگر نکاحیمیز عملگۀ آش- شه، نوروز ده «حضرتی علی زیارتگاهی» گه باریب، اومبلرک مکان نینگ بیر مدت تازه لاوچیس- یی بؤلپ خدمت قیلۀ میز، دېب قرار قبول قیلیشۀ دی.

عایشه تېز- تېز بولاغ بوییکه بارر و اؤز مراد مقصدیکه یېتیش اوچون داییم منۀ بو قوش- یقنی خیر گایی قیلر اېدی:

بیا که بریم به مزار ملا محمد جان،

سیل گل لاله زار و اوادلبر جان.

به دربار سخی جان گله دارم،

یخن پاره ز دست تونگارم.

پس از مرگم بیایی بر مزارم،

مدامم در دعا در انتظارم.

بیا که بریم به مزار ملا محمد جان،

سیل گل لاله زار و اوادلبر جان.

بیر کونی عایشه بولاغ باشیده اوشبو بیتلر نی خیر گایی قیلیب تور گنیده، تېموریلر دوری نینگ بیلیمدان وزیرى امیرعلیشهر نوایی اوز همراهلری بیلن بولاغ یقینیدن اؤتیب کېته یاتگن بؤلۀ دی. عایشه نینگ ناله بیلن قوشیق ایتۀ یاتگنینی اوزاقدن اېش- ییتیپ، بو آواز ده قنده دیدر سحرلی معنا بار لیگینی انگلۀ ییدی و شوندن شونگ نوایی بولاغقه یقینلشیپ، عایشه آلدیکه باره دی و مهربانلیک بیلن اوندن سؤره ییدی: «توغریسینی ایت، قیزیم، ملا محمد جان کیم، نېگۀ آوازینگده آغیر بیر آغریق بار؟» دېب سؤره ییدی. عایشه اولیکه اویه لیب، جواب بېرمه ی جیم توره دی؛ اما امیرعلیشهر اونگۀ آتۀ لر چه وعده بېریب، «اگر راست گپیر سنگ، یاردم بېرمه من»، دېیدی. شونده عایشه امیرگۀ اؤز عشقی حکایه سینی باشدن- ایاق بیان ایتیب بېره دی و ملا محمد جان س- ییز نینگ اوز مکتبینگیز اوقووچیلریدن دېه، قوشپ قؤیه دی. اېرته سی امیر شخصن عایشه نینگ آتۀ سی آلدیکه باریب، عایشه نی ملا محمد جانگۀ سؤره ییدی. وضعیتنی توشونگن قیز نینگ آتۀ سی نوایی حرمت قیلیپ، بو نکاحگۀ راضی بؤلۀ دی. امیر بوایککی عاشقنی اؤزلری وعده قیلگنلریدېک، مزار شریف گۀ جؤنه تۀ دی. اولر اوشه جایده تورموش قوریب، بیر مدت کؤک مسجدده خدمت قیلیشۀ دی.

حضرتي علي زيارتگاهي نينگ
۱۸۹۰-ييلگي کورينيشي

خصوصيتگه اېگه. هفتسين دسترخوانيده گي سبزه (کوکت) - طبيعت نينگ ینگيلنیشی؛ سِر (سريمساق) - سلامتليک؛ سينجيد (جييده) - اوزيني توتيش و اوزيني آقش رمزي، سماق (تاغ مېوه سي) - تانگ بېلگيسي؛ سمنه ک (سومه لک) - کوچ، اونومدارليک و سلامتليک رمزي؛ سِر که (سِر که) - صبر - طاقت رمزي؛ سېب (آلمه) سلامتليک بېلگيسي صفتيده قبول قيلينگن.

سومه لک (سمنک):

سومه لک تيارلش نوروزني نشانلهديدگن بر چه خلقلر آره سـيـده کپنگ ترقه لگن مراسـمـلـر دـن بـيـري. افغانستانليکلر آره سيده سمنه ک نامی بيلن مشهور بولگن سـومـه لک نه فقط نوروزگه خاص طعام، بلکه يخشيليك و بر که آليب کېلش رمزي صفتيده هم کتته اهميت کسب اېته دی.

سومه لک طعاميني اوزبيکستانده بيل نينگ تور فـصـليـده تاپيش ممکن. بو طعام مخصوص شيشه ايديشلر ده يخچاللر ده سقلنه دی.

سومه لکنی اساسن عياللر نوروز کپچه سي تانگ آنگونگه قدر پيشيره ديـلـر. ساز - صحبت قيله ديـلـر، دايره چـه لـيـب قـوـشـيـق ايتـه ديـلـر. ديني و شعري کتابلرنی اؤقيديـلـر.

سمنک در جوش و ما کفچه ز نیم

ديگران در خواب و ما دفچه ز نیم

(سوملک قینه پیتی، بیز کوره ک اوره پیمیز،

باشقه لراوخله پیتی، بیز دايره چه لپیمیز).

افغانستانده بيل نينگ بيرينچی کونی «نوروز»، ايککينچی کونی اېسه «دهقان بيره می» (جشن دهقان) دېپ ناملنه دی. بيل حسابی نوروز دن باشلنه دی. بيل نينگ بيرينچی آیی «حمل» نينگ ۱ - کونی، ۲۱ - مارچگه توغـرـی کېله دی. ۲۰۲۴ بيل نينگ ۲۱ - مارچيدن اعتباراً ۱۴۰۳ - هجري - شمسي (قوياش) بيلي تقويمی کوچگه کیره دی. موچل بوييچه ۱۴۰۳ - بيل «بليق» بيليگه توغری کيله دی.

نوروز عنعنه لری

يپتتی تور مېوه (هفت مېوه):

افغانستان اهالي سي نينگ اېنگ قيزيقرلی نوروز عادتليـدـن بـيـري بو پتتی قوروق مېوه دن توزه تيله ديگن طبيعي شـرـبـت بـوـله دی. پتتی مېوه دېگنده، قوروق مېوه لر نينگ يپتتی توريدن توزه له ديگن شـرـبـت ايچميليگی توشينيله دی. اولر: ميبز، جييده، پسته، بادام، اوريک، يانغاق، نخود کيـلـر دـن عبارت بوليـب، نوروز آقشامی سووگه اويوتيب قۇييله دی و نوروز کونی مېوه لی شـرـبـت صفتيده ايچيله دی و کيلگن مهمانلرگه تار تيله دی.

اېران ده «هفت مېوه» اؤزنيگه «هفت سـيـن» توشونچه سي کينگ ترقلگن. هفت سين دېگنی "س" حرفی بيلن باشلنه ديگن ۷ ته نرسه نی انگلته دی، مثلاً: سېب، سمنو، سِر، سنجيد، سبزه، سِر که و سماق سوزلری نينگ باش حرفلريدن آلينگن عباره. اېرانليکلر نينگ تعبيري بوييچه «۷ سين» نينگ هر بيری اؤزيگه خاص

نوروز خانلیک:

قیلیشه‌دی. شونینګدېک، آق رنگ افغانستان خلقي اوچون بخت و فراوانلیک بېلګیسینی افاده اېته‌دی، شو باعث کۍچیلېک ینگې بیل بخت و آمدګه تۍله بۍلسین دېګن نیتده نوروز آقشــمی آق خۍراز سۍویب، اونۍ سیزه واتلر بیلن پېشــیــریب نوروز دسترخوانیګه تارتیشه‌دی.

افغانســتانلیکلر نینگ ینه بیر نوروز طعامی بلیق و جیلې دیر. اونشــتیریلګن یاشر قیز نینگ اویبګه پېشیریلګن بلیق و جیلې شیرینلېګینۍ کییم-کېچکلر بیلن نوروز هدیه‌سی صفتیده «نوروزلیک» آلیب باریشه‌دی. بولردن تشقري رنگلی شیرین کلچه، کۍک سمبوسه، کۍک چوچوره، قۍزی گۍشی و لۍویه‌لی یاغده پېشــیریلګن سمبوسه کبیلر نوروز پېشــیریقلری سیره‌سیګه کیره‌دی. کوچۍ یتګن کیشــیــلر نوروز دسترخوانینی شونده‌ی ناز-نعمتلر بیلن بېزه‌شه‌دی.

نوروز کۍچیلېک تامانیدن قدرلنه‌دیګن مدني عنعنه صفتیده ۲۰۰۹-ییلده جهان مدني میراثی رۍیخطیګه کیریتیلدی. نوروز ینگۍ کون دېګنۍ، بو کون اســتوا خطی (اېکواتور) نینگ قویاش مرکزینی کبسیب اۍتیش لحظه‌سی حسابلنه‌دی. شو باعث بوکون هر ییلی قویاش ییلی نینگ بیرینچۍ کونی صفتیده نشانلنه‌دی. عادتده بو ۱۹-۲۱ مارچ کونلری صادر بۍله‌دی. شو سببلی ۲۱-مارچ نوروز بیرمه‌می دېب بېلګیلنګن و او خلق ارا نوروز کونی دېب ناملنګن.

نوروز ۱۷-عصردن تا بوگونګۍ کونګچه اۍزلیګینۍ سه‌قلب کبله‌یاتګن عنعنوي بیرمه‌م. دنیا بۍیل ۳۰۰ میلیوندن آرتیق کیشۍ بو کوننی نشانله‌یدی. اما بو مملکتلر نینگ هر بیریده نوروزنی نشانلش عادتلری و اصوللری اۍزیګه خاص خصوصیت، جاذبه‌ګه اېګه. قاره دېنګیز اطرافۍ، مرکزي آسیا، قفقاز و یقین شرق مملکتلریده نوروز بیرمه‌مینۍ اۍزیګه خاص طرزده نشانلنه‌دی.

نوروز نینگ اصل وطنۍ قدیمګۍ بلخ دیاری بۍلګن. یوز بیللر اۍل بو دیارده نشانلنګن نوروز بیرمه‌می تاریخ خاطره‌سیګه میخلنګن.

نوروز افغانستانده اوزاق و قیزقیرلی حکایه‌لرګه اېګه. مملکت اهالیسی آره‌سیده "کمپیره‌ک" دیب نام آلګن عنعنه، اېرانلیکلرده "حاجۍ نوروز" دیب اتله‌دی. اصلیده کمپیره‌ک دېګنده کېکسه کمپیر توشینیلشی کیره‌ک، لیکن نوروز نینگ کمپیره‌کی اوزون سقاللی، اوزون اعصالی، رنگ-برنگ کییملی، بېلکه‌سیګه توروه آســیب آلګن، چق-چقی و طبیعت نینگ ینگیلنیش قدرتینی افاده‌لاوچۍ اوزون تسبیحلی چالدين عبارت دیر. او اۍزینینگ همراه لری بیلن بیرګه اویمه-اوی، قیشلاقمه-قیشلاق یوریب، سازچه‌لیب، شعر اۍقیب نوروز بیلن همه‌نی تبریکله‌یدی. خاندانلر اولرګه نوروز هدیه‌لرینی بېریشه‌دی. بو عنعنه اساسن مملکت نینگ بامیان و دایکوندی ولایت لریګه خاص عنعنه حسابلنه‌دی.

اوغلاق (بزکشی):

اوغلاق اۍیینۍ — اۍزبېکستانده (کوپکری) دیب اتله‌دی. بو اۍیین افغانستان و مرکزي آسیا نینگ اۍیریم اۍلکه‌لریده محلي و ملي سپورت اۍیینۍ حسابلنه‌دی. ات اوستیده‌ګۍ چاوندازلر باشۍ کېســیلګن، اچک-چهواقلری آلیب تشلنګن بوزاقنی میدان بۍیل مسابقه قیلیشه‌دی. اوشبو مسابقه‌ده چاپندازلر بوزاقنی دایره دېب اتله‌دیګن آق چیزیق و بیراق بیلن بېلګیلنګن کتته میدانګه آلیب چیقیب، تیکیلنګن بیراقدن ایلنتیریب، قیته دایره‌ګه آلیب کېلیب تشله‌یدی. شونده‌ی عملنی بجرګن چاپنداز غالب دېب اعلان اېتيله‌دی. دایره بیلن بیراق اۍرته‌سیده‌ګۍ مصافه چمه‌سی یریم کیلومترلرچه بۍله‌دی. اوغلاق اۍیینۍ نوروزدن تشقري بیل نینگ کوز و قیش موسملریده هم اۍتکزيله‌دی.

نوروزګه خاص طعاملر

افغانستان لیکلر نوروزنی اۍزلری نینگ محلي و ملي طعاملری و شیرینلیکلری بیلن کوتیب آلیشه‌دی. مثال اوچون، ایسمه‌لاق قۍشیلګن سبزی پلو (کۍک آش) و شیرین رنگلی کلچه لرنۍ نوروز پېشــیریقلری دېب تلقین

سمرقند قازانی:

"یبتتی مېوه" شربتینی خللکه ترقه تیش اوچون کتته مس قازان، همده اوزون «جنده یاغاچی» حضرتی علی گه نسبت بېریلگن مقبره یعنی زیارتگاهده سه قلنیب کېلینماقده. قازان ماورالنهر حکمدار لریدن بییری امیر عبدالله بویروغی بیلن سمرقندده یسه لیب، ۱۶۲۹- ییلده بلخ گه کېلتیریلگن. شونینگدېک، ۱۸۶۷- ییلده حضرتی علی بیراغینی کؤتریشده فایده لنیلگن یاغاچ امیر شېرعلیخان نینگ بیرینچی اۋرین باسری محمد علم خان تامانیدن آمو دریا نینگ شمالي تامانیده گی (حاضرگی اوزبیکستان) اۋرمانلردن آلیب کېلینگن.

تېموریلر دوریدن حاضر گچه دوام اپتیب کېله یاتگن نورۋز بیرهمی «جشــن گلی سرخ» (قیزیل عطر گل بیرهمی) نامی بیلن هم مشهور. «گلی سرخ» مراسمی نورۋز کېلیشی بیلن بیر وقت نینگ اۋزیده البرز و شادیان تاغلری اپته گیده گی تېکیسیلیکلر و ادیرلرده اۋسه دیگن قیزیل لاله لر، «قیزغه لداقلر» نامی بیلن چنبر چس

باغلیق. حضرتی علی زیارتگاهیده کؤتریلگن «جنده» یاغاچی ۴۰ کون اۋتیب قینه توشیریلیشی بیلن «گلی سرخ» مراسمی یعنی نورۋز بیرهمی اۋز نهاییه سیگه یپته دی.

ادیاتلر:

۱. غبار غلام محمد «افغانستان در مسیری تاریخ» (افغانستان تاریخ دوامیده)، کابل ۲۰۱۲- ییل.
۲. قیصاری سید ابراهیم، «تاریخی بلخ» (بلخ تاریخی)، مزاری شریف ۲۰۱۲- ییل.
۳. عبدالحی علی اسغرو حبیبی عبدالحی «تاریخی افغانستان» (افغانستان تاریخی)، کابل ۲۰۱۵- ییل.
۴. امیر احمدیان بحرام «آداب، آیینها و باورهای مردمی افغانستان» (افغانستان خلقی نینگ عرف-عادتلری، مراسملری و اعتقادلری)، بیرینچی نشر، کابل، ۲۰۱۳- ییل.

حضرتی علی زیارتگاهی نینگ
۱۹۱۵- ییلده گی کؤرینیشی

NAWRUZ | NAMA

ENGLISH SECTION

With an article by
Nadima Rassuli

Traditions and Humanitarian Aspects of the **Nawruz** Festival

Nadima Rassuli

University assistant professor and human rights researcher

Introduction:

Nawruz, meaning "new day," marks the transition to the new year and has been celebrated among Iranian peoples, including Tajiks, Fars, Afghans, Azeris, Kurds, Baluchis, and Lors since ancient times. This cultural heritage, with a focus on humanitarianism, cultural pluralism, and love for nature, is considered a precious legacy of Iranian civilization. It is celebrated by nations in the region with special artistic aspects under the pretext of the new year, spring season, and ancestral customs.

According to ancient Persian texts like Shahnameh and The History of Tabari, Jamshid (Avestan antecedent: Yama), the Pishdadian king, is introduced as the founder of the Nawruz festival. When Jamshid defeated the enemies of Greater Iran and brought prosperity, the people celebrated the new year, calling it Nawruz to express gratitude.

The Nawruz festival, with its message of peace and nature-friendliness, is considered the common cultural and civilization ritual of countries like Afghanistan, Iran, Tajikistan, Uzbekistan, Kazakhstan, Azerbaijan, Pakistan, Turkmenistan, Armenia, and Turkey, among others.

Pluralism of Human Rights in the Nawruz Ritual:

Human rights and humanitarian values are important issues in human society. The discourse of human rights is based on respect for cultural, ethnic, linguistic, and racial differences, which are part of the inseparable essence of human life. The Nawruz festival is held based on multi-national, multi-cultural, and multi-religious values, fostering a pluralistic atmosphere and supporting the dialogue of cultures and arts. These characteristics of the Nawruz festival reflect the universal approach of human rights and its pluralist philosophy.

Humanitarian Arts in the Nawruz Festival:

The arts of Nawruz, while tending to cultivate humanitarian values, find expression widely implemented with aesthetic effects in the days before and after Nawroz. Women and men play special roles in celebrating the beautiful customs of this festival, which is a symbol of the art-loving nature between them over thousands of years of history.

1. Pre-Nawruz Traditions and the Role of Women:

Before the arrival of Nawruz, families make special preparations, in which women play a special role. These include growing grass, house cleaning, celebrating Chaharshanbe Suri (Red Wednesday), cooking Samanak, preparing seven fruits, and preparing Nawruz night foods.

Growing Grass:

One of the popular rituals now is planting greens. Some believe that the devil inflicted the plague of drought on the earth, but Jamshid fought against the devil and defeated him. Upon Jamshid's return, the trees, plants, and woods all turned green, so people called this day Nawruz. Therefore, two weeks before Nawroz, people plant wheat in a container as a blessing, and water it every day so that it sprouts.

House Cleaning:

Before Nawruz, families clean and wash their houses to remove pollution. In this custom, the old belief is that the spirits of the dead ancestors come to their homes on the first days of this month, visit the Haft Sin (a special drink mixed with dry fruits) table and their foods, eat some of

it, and pray for the family members. But if the houses are unclean and without a Haft Sin table, they get sad and leave, upset until the next year. Therefore, cleaning and adorning the house and living environment is one of the usual traditions of this celebration.

Chaharshanbe Suri (Red Wednesday)

According to Zoroastrians, fire destroys impurity and illuminates darkness. Zoroastrians did not worship fire but regarded it as a symbol of a superior human being. Therefore, the Chaharshanbe Suri was celebrated by lighting a fire every year on the last Wednesday (Tuesday night) of the year. This celebration is now displayed among different communities of the Nawruz region with different perceptions. The word "Suri" means "red." People usually turn on the fire in the afternoon and keep it on until the morning before the sun rises, jump over it, and sing the sentence, "Your redness is mine, and my yellowness is yours."

Cooking Samanak:

Women contribute to cooking Samanak by gathering together. In Afghanistan, women cook Samanak in a big cauldron while performing the Samanak song.

Preparing Seven Fruits:

Families prepare a drink made of seven fruits, consisting of red, green, and black raisins, with dried apricots, almonds, pistachios, walnuts, and oleaster in water, and serve it to their family members and relatives on New Year's Day.

Nawruz Night Foods:

On Nawruz night, women decorate the Nawruz table by preparing foods such as spinach and steamed rice, and all family members happily eat together and wish good luck for the new year.

2. Customs of Nawruz Day:

On Nawruz and afterward for a few days, different traditions are observed, such as the Haft Sin (seven elements) table, wearing new clothes, adorning women, visiting relatives, giving children gifts, flying kites, and celebrating the "Gul-e-Sorkh" (red tulip) festival in northern Afghanistan.

- The Nawruz table is said to be one of the best traditions of this celebration, which is arranged by putting the Haft Sin (seven elements whose names start with the letter 'S' in Persian) table. In fact, each element is known as a symbol of a state. For instance, grass symbolizes happiness and new life, oleaster is a symbol of love, apples symbolize health, coins symbolize wealth, garlic is a symbol of a guardian, mushrooms symbolize infinity, and vinegar is a symbol of patience and happiness.

- Nawruz-loving families place mirrors and light candles next to the Haft Sin and put Ferdowsi's book Shahnamah, or Maulana's book Masnavi and Hafiz's book. They decorate the Haft Sin table with the aim of preserving their mother tongue and ancestral culture. On the other hand, in Afghanistan, the Haft Sin is mostly used among the people of Kabul and the northern regions.

- In addition to the Nawruz table, wearing new clothes and adorning women on Nawruz day is also considered one of the aesthetic effects of Nawruz. Families rush to see their relatives and wear new clothes. Nawruz is a good occasion for solidarity and strengthening social relations among families and cultural groups. On the other hand, children receive Nawruz gifts from adults on Nawruz day. Adults fly kites, which carry a

message of peace and is one of the fun and popular games in Afghanistan culture.

- It is worth mentioning that the "Gul-e-Sorkh" (red tulip) festival is another name for the Nawruz celebration in northern Afghanistan, especially in the Balkh province. With the presence of tourists, it is held on the slopes of mountains and green hills during Nawruz, and people enjoy the green atmosphere of spring and spend their Nawruz days happily by dancing and stomping their feet. However, before the Taliban, Nawruz was officially celebrated with two days off. However, the people of Balkh continued this spring festival for forty days because Balkhians begin Nawruz with the raising of "Jahende Sakhi," whose philosophy actually comes from Kaviani's flag, and after forty days, the Nawruz ritual also ends.

- The first thirteenth day of Nawruz is also celebrated and called "Sizdeh Ba Dar." On these days, families go to the plains and recreational places to have fun, walk on the grass and enjoy the spring.

The Idea of Nature-Friendliness and Kindness in the Nawruz Ritual:

Nawruz is the celebration of nature and the end of winter. With the arrival of Nawruz, winter, with all its coldness, gives way to the new season. In this season, nature wears green clothes. Among all the excitement and natural beauty that humans always enjoy, it is important to remember that human life is not possible without water, nature, forests, birds, and fresh and clean weather. Nawruz's message teaches human societies that all these creatures, which make life sweet and precious for us, should not be neglected in protecting their rights and lives, and we should have a fair attitude towards the protection of the environment and the use of natural resources.

Nawruz teaches us that greenery and a healthy nature are the causes of happiness and prosperity in people's lives, and humans are considered responsible for protecting this important trust because human survival is connected with a healthy nature.

The message of Nawruz on the environment has a direct connection with the content of the fourth generation of human rights. Environmental protection, attention to nature conservation, and nature-friendliness are considered the main themes of human rights for the continuation of human life. What is clearly visible in this Iranian ritual is the promotion of the ethics of altruism, which is a humanitarian sense in relation to humans, living beings, and nature. Based on the teachings of the Avesta religion, including Zoroastrianism, generosity towards humans and kindness towards animals, and the desire to be happy are considered beautiful traits of the divine (creature/god).

Therefore, the ancient Aryans tried to take away mourning and sorrow with every occasion. They should remove hatred, turbidity, annoying words, and negative thoughts from their minds and lives, throwing them away with the winter garbage, and welcome Nawruz with generosity and help for others.

Although the Nawruz ritual has been promoted among the people of the region beyond religious ideologies for a long period, the teachings of the Zoroastrian religion with the message of good thoughts, good words, and good deeds have cast a shadow on the thoughts of Nawruz lovers. Zoroastrian Persians believed Nawruz to be a ritual of good thinking and mutual friendship, and today, friendship, sympathy, and mutual respect are prominent features of Nawruz, where Muslims and non-Muslims hug each other with a message of happiness. Fathers, mothers, and relatives congratulate this day with smiles and love.

The Last Word:

The Nawruz feast has humanitarian traditions and teachings, promoting cultural upbringing, the ethics of altruism, sympathy, philanthropy, and kindness. It also causes the unity and convergence of Nawruz-celebrating countries towards cultural and political pluralism. The artistic roles of men and women are integral to Nawruz traditions. This festival, with its message of peace and friendship, was registered by the United Nations as an intangible world heritage.

نوروز نامه

شعر

با آثاری از

■ عفیف باختری

■ دکتر غفور لیوال

■ صادق عصیان

■ لیلی غزل

■ دکتر شفیقه یارقین دیباج

نوروز

اسدالله عقیف باختری
شاعر و روزنامه‌نگار فقید

پرنده! آبتنی کن در ابتدای فصول
فرشته! مژده بیاور برای مان نوروز

چراغ خانه‌ی ما را دوباره روشن کن
ستاره هدیه بیاور از آسمان نوروز

زمانه یار دوروزه‌ست یک دو قافله بعد
خبر شوی که سفر کرده ناگهان نوروز.

برای باغ چه آورده ارمغان نوروز؟
ز پشت نرده صدا کرد «باغبان!» نوروز

به قاب لحظه نشسته شبیه نور و نسیم
به قاب دیده شبیه فرشته گان نوروز

سپرده زلف خودش را به اختیار نسیم
نشسته چشم به راه مسافران نوروز

چه خیمه بسته در آفاق کوره راه تهی؟
چه گل گرفته سر راه کاروان نوروز؟

به کوچه کوچه بلند است بانگ نو شانوش
چه نشه ریخته در شور ناودان نوروز؟

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وری میاشت

نوروز تر سرود

ډاکټر غفور لیوال
شاعر او لیکوال

NAWROZ

NAMA

سال دوم، شماره دوم، حمل ۱۴۰۳

له بامی بلخه راپاڅه، د نوروز د سهار باده

پسرلی د عشق راخور کړه له زاړه ام البلاده

د هېلمند مسته خپه شه په لرغوني سيستان واوړه

د کابل ارغوان ښکل کړه، د باگرام هوا کړه ښاده

پر سرلوړي هري واوړه، چې گذر په اصفهان کړي

بخارا ته وړمه یوسه، چې پرواز په بدخشان کړي

د سوما په باده مسته! د (سدي) د جشن ياده

له بامی بلخه راپاڅه، د نوروز د سهار باده

له (کنجه) تر اباسینه، له گنگا تر سمرقنده

له قونیې تر فراه روده، له لاهوره تر خجنده

د زلمو دي اتښونه، د ښایسته پیغلو نڅاده

له بامی بلخه راپاڅه، د نوروز د سهار باده

نوی کال دی، نوی ژوند دی د اقبال ستوری بلند دی

د داني نوی پیوند دی، د دهقان خاطر خرسند دی

تر پښو لاندې سبزه ده، پاس د عشق نوې هوا ده

له بامی بلخه راپاڅه، د نوروز د سهار باده

سمنک دې شنه قدم ته، هفت مېوه د سپرلي دم ته

قزاقی سمند دې زین کړه، راشه بیا قرغزي چم ته

چې بیا یو کړو سره زړونه، لویه سوله کړه ښیاده

له بامی بلخه راپاڅه د نوروز د سهار باده.

درفش گل سرخ

صادق عصیان

شاعر، نویسنده و استاد پیشین دانش‌گاه بلخ

نوروز
نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وري میاشت

در باغ‌های یخ‌زده جاری شود بهار

لبریز از صدای قناری شود بهار

توغ علی، درفش گل سرخ، برفراز!

تا باشکوه ارج‌گزاری شود بهار

عاشق! بیا که زمزمه‌ی شاد سرکنیم

تا از هوای مرثیه‌عاری شود بهار

آغاز باسعادت فصل سرور و شور

پایان سوگ و گریه وزاری شود بهار

ویران کنید مرز جدایی خویش، تا

آگنده از حلاوت یاری شود بهار

ای ابر لطف! رحمت باران نثار کن

تا در زمین حادثه‌ساری شود بهار

ای فصل سرخ فاجعه! کاری مکن که باز

از بییشه‌های تشنه، فراری شود بهار.

لیلی غزل
شاعر

کوچ آینه‌ها

بی تو، به تو قسم که جهنم شده مزار
در کام عاشقات به خدا سم شده مزار

ای کاش روزهای سیه زود بگذرند
تا سرزمین شادی پیهم شود مزار

در کوچه‌های شهر تو را جیغ می‌زنم
آن قدر جیغ که به سرم «بم» شده مزار

در چارباغ روضه، غزل گل کند به خیر
در بزم شعر خط مقدم شود مزار

گل‌های لاله را به دم تیغ داده‌اند
سال سیاه، ماه محرم شده مزار

از شوکتش دوباره بترسند دشمنان
با اقتدار، یک دژ محکم شود مزار

نی شعرونی ترانه و نی شورونی شَعَفَ
قطعاً شبیهی آدم بی دم شده مزار

دروازه‌های جشن گل سرخ و اشوند
میعادگاه سبزه و شبنم شود مزار

آینه‌ها ز چشم ترم کوچ کرده‌اند
تصویر خاک خورده‌ی مبهم شده مزار

آن روزهای خوب یقیناً که دور نیست
سر خط عشقِ عالم و آدم شود مزار

باید به سمت و سوی زمین‌های امن رفت
حالا که محبس گل مریم شده مزار

بی شک، به اوج قلعه‌ی خورشید می‌رسیم
روزی اگر زمینه فراهم شود... مزار!

نوروز و بهار رباعر و تورتلیک لری

دکتر شفیه یارقین دیباج
شاعر

بخت یولدوزی

نوروز و بهارینگیز مبارک بولسون
بخت یولدوزینگیز همیشه پارلب کولسون
هر کیم اېسه دؤست، دایما شاد اؤلسون
دشمنلرینگیز رشک ایله غمدن اؤلسون.

میسسه اؤیینی

گل اؤلسه، بهار اؤلسه و دلدار اؤلسه
مئل اؤلسه، دوتار اؤلسه و اشعار اؤلسه
دریا قۇشیق ایتسه، میسه اؤینه ی وېر سه
جان بېر سه بو محفل مېنگه، اغیار اؤلسه.

درمان

نوروز کېلیب، غنچه نی خندان اېتدی
گللر بیله دنیانی گلستان اېتدی
گل شاخیده سیره بینه شیدا قوشلر
کؤنگول ده گی دردلرنی درمان اېتدی.

نیت

هر یانده گؤزه للیک یره ترینگى بهار
خاطر گه بهار کېلتیرر صبر و قرار
بېر گه ی مومرادیمنی، دېب قری و یاش
کیلگنده، قوچاق آچیب، کوتیشماقده مزار.

سفر

نوروز مېنى اؤزیگه مفتون ایلر
یوزرنگ ساچیب، چمنی گلگون ایلر
افسوس که بیل باشیده بیر قتله کېلیب
ایلر سفر و کؤنگولنی محزون ایلر.

بهار ساوغه سی

نوروزنی بیز گه ساوغه کېلتیردی بهار
گل بیرله جهان حُسنینی آشیردی بهار
هر یانگه گؤزه للیگ و طراوتنی ساچیب
شعر ایتیش اوچون زمین یره تتیردی بهار.

نوروز

نامه

دویم کال، دویمه گنه، د ۱۴۰۳ کال د وری میاشت

NAWRUZ **NAMA**

Year: 2nd ♦ Issue: No. 2nd ♦ March 2024

Happy
NAWRUZ

BLUEYE

www.blueye.me